

กรมอนามัย
DEPARTMENT OF HEALTH

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.) Ltd.
Foundation for Child Development (FCD)

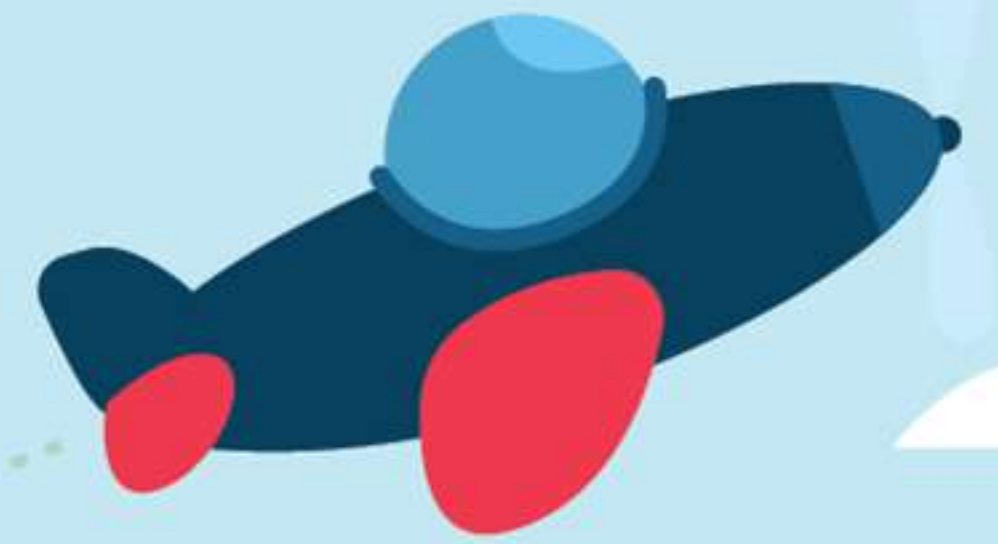
มูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน

สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ

คู่มือ

ผู้อำนวยการเล่น (PLAY WORKER)

เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

กรมอนามัย
DEPARTMENT OF HEALTH

คู่มือ

ผู้อำนวยการเล่น (PLAY WORKER)

เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

คู่มือ

ผู้อำนวยการเล่น (PLAY WORKER)

เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก

ที่ปรึกษา

แพทย์หญิงพรรณพิมล
นายแพทย์อรรถพล
แพทย์หญิงนรนาถนันท์

วิบุลากร
แก้วสัมฤทธิ์
สุนทรา

อริบตีกรมอนามัย
รองอริบตีกรมอนามัย
ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาอานามัยเด็กแห่งชาติ

กองบรรณาธิการ

แพทย์หญิงธนิศา
นางทับทิม
นางเปรมฤทัย
นางสาวพรชเนตต์
นางสาวชาณิภา
นางสาวชลธิชา
นายวินัย
นางสาวประสพสุข
นางสาวกตติยา

สุจิตตวงศานนท์
ศรวิไล
เกตุเรณ
บุญคง
เจริญรัตน์
ชัยหนองแปน
รอดไทร
โบราณมูล
สิขิตวงษ์

รองผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาอานามัยเด็กแห่งชาติ
สถาบันพัฒนาอานามัยเด็กแห่งชาติ
สถาบันพัฒนาอานามัยเด็กแห่งชาติ
สถาบันพัฒนาอานามัยเด็กแห่งชาติ
สถาบันพัฒนาอานามัยเด็กแห่งชาติ
สถาบันพัฒนาอานามัยเด็กแห่งชาติ
ผู้อำนวยการศูนย์สื่อสารสาธารณะ
สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน
มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

คำนำ

การเล่นเกิดจากความต้องการภายในของเด็ก หรือแรงขับจากภายในตัวเด็ก โดยธรรมชาติเด็กทุกคนจึงต้องการการเล่นและได้เล่นอย่างอิสระ (Free Play) การเล่นอิสระ เป็นการเล่นที่เด็กๆ สนุกสนาน เพราะการเล่นแบบนี้เด็กจะมีส่วนร่วมในการออกแบบการเล่นด้วยตัวเอง การเล่นมีความสำคัญสำหรับเด็กมาก เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข เป็นคุณค่าสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างให้มนุษย์ได้เติบโตอย่างมีวุฒิภาวะสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ การเล่นได้สร้างจินตนาการและสามารถสานต่อแรงบันดาลใจในการใช้ชีวิต เพราะประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้จากการเล่น ช่วยส่งเสริมประสบการณ์ในการใช้ชีวิตให้กับเด็กตั้งแต่แรกเกิด ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเติบโตของเด็กไทยยุคใหม่ ทักษะและพฤติกรรมของเด็กยุคนี้จึงแตกต่างจากยุคก่อนๆ มีการเรียนรู้เร็ว ใช้ชีวิตอยู่กับโลกดิจิทัล มีความอดทนต่ำ สมาธิสั้น และเป็นตัวของตัวเองสูง การพัฒนาเด็กปฐมวัยไทยให้มีทักษะที่เข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลง มี IQ ที่สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมให้โลกควบคู่กับ EQ และ EF มีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวคิด “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” เพื่อพัฒนาเด็กไทยให้เติบโตไปอย่างมีคุณภาพ เหมาะกับโลกในอนาคต

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.) และสถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.) เครือข่ายเล่นเปลี่ยนโลก ได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัยไทยในทุกกระดับ โดยการเติมเต็มศักยภาพ ของเด็กปฐมวัยในเขตพื้นที่เมืองและส่งเสริมพัฒนาเด็กปฐมวัยในเขตพื้นที่ทุรกันดาร ให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่มีความสามารถเป็นคนไทยคุณภาพในการพัฒนาประเทศในอนาคต

การดำเนินงานภายใต้โครงการเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก ในปี ๒๕๖๓ เริ่มต้นด้วยการมุ่งเน้นให้เกิดพื้นที่ต้นแบบเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลกในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ซึ่งผู้อำนวยการเล่น (Play worker) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการสนับสนุนการเล่นของเด็ก ตามรูปแบบเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก และเป็นผู้ที่พัฒนาเด็กให้มีทักษะและความสามารถด้าน SOFT SKILL ช่วยพัฒนาศักยภาพให้เป็นเด็กไทยสู่ศตวรรษที่ ๒๑ คณะผู้จัดทำจึงได้จัดทำคู่มือผู้อำนวยการเล่น (Play worker) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะผู้อำนวยการเล่น (Play worker) ด้วยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการพัฒนาผู้อำนวยการเล่นในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจะเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาผู้อำนวยการเล่นในกลุ่มพ่อแม่และครอบครัวที่บ้านและชุมชนได้ต่อไป

นางพรรณพิมล วิปุลากร
อธิบดีกรมอนามัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก Model	๑
แนวคิดการขับเคลื่อนเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก Model	๑
บทบาทของผู้อำนวยความสะดวก (Play Worker)	๓
การเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการตามช่วงวัย	๑๐
กระบวนการพัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก	๑๕
กิจกรรมที่ ๑ สถานีความคิด	๑๖
กิจกรรมที่ ๒ เรียนรู้ธรรมชาติและความต้องการของเด็ก	๑๗
กิจกรรมที่ ๓ ความสำคัญและประโยชน์ของการเล่น	๒๐
กิจกรรมที่ ๔ เล่นตามช่วงวัย	๒๓
กิจกรรมที่ ๕ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก	๒๘
กิจกรรมที่ ๖ คุณสมบัติ และบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก	๓๕
กิจกรรมที่ ๗ พัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก	๔๐
กิจกรรมที่ ๘ การประเมินความเสี่ยง	๔๖
กิจกรรมที่ ๙ โมเดลเล่นเปลี่ยนโลก	๕๐
ภาคผนวก	๕๑
ตัวอย่างการเล่นในครอบครัว ตาม concept 3F	๕๒
ตัวอย่างการเล่น “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก”	๕๖
ตัวอย่างแบบบันทึกกิจกรรม “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก”	๖๐
กรอบการอบรมกระบวนการพัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก (Play worker)	๖๑
แผนการอบรมกระบวนการพัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก (Play worker)	๖๒
เอกสารอ้างอิง	๖๔

เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก Model

การเล่น หมายถึง พฤติกรรม หรือกระบวนการที่ริเริ่ม ควบคุม หรือจัดโครงสร้างโดยเด็ก ๆ เอง การเล่นเกิดขึ้นเมื่อไรหรือที่ไหนก็ได้ ตามแต่โอกาสจะอำนวย การเล่นนั้นไม่ใช่สิ่งที่ถูกบังคับ เกิดขึ้นด้วยแรงผลักดันภายในตัวเด็กอย่างอิสระอย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้เด็กมีความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน นำไปสู่การเรียนรู้ที่ดีในทุกเรื่องและเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตวัยเด็ก ทำให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี เป็นกระบวนการที่ช่วยให้เด็กสามารถปรับตัว เปลี่ยนแปลงความคิด เข้าใจสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับความเป็นจริงรอบ ๆ ตัว อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งเรียกว่า การเกิดสุขภาวะการเล่น มุลินิธิเพื่อพัฒนาเด็ก (มพต.) พูดถึง “การเล่น” คือ ธรรมชาติและความต้องการของเด็ก การเล่น ทำให้เกิดความสุข สนุกสนาน นำไปสู่การเรียนรู้ที่ดี มันเป็นเรื่องของสมอง แล้วส่งผลสู่พัฒนาการ รอบด้าน อย่างอิสระ”

เล่นเปลี่ยนโลก คือ กระบวนการส่งเสริมการเล่นของเด็กไทย ทั้งในบ้าน โรงเรียน และพื้นที่สาธารณะ โดยผู้ใหญ่เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ ด้วยความสนุกสนาน มีความสุข คอยสนับสนุนการเล่นใกล้ ๆ หรือเล่นร่วมกับเด็ก มีการจัดพื้นที่เล่น ลานเล่น ที่เอื้อให้เด็กได้เล่นอย่างปลอดภัย พร้อมทั้งเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เด็กได้เล่นร่วมกับเพื่อนๆ ในชุมชน มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย เอื้อให้เด็กและครอบครัวได้ใช้เวลาในการทำกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว โดยอาศัยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การพัฒนารอบด้าน

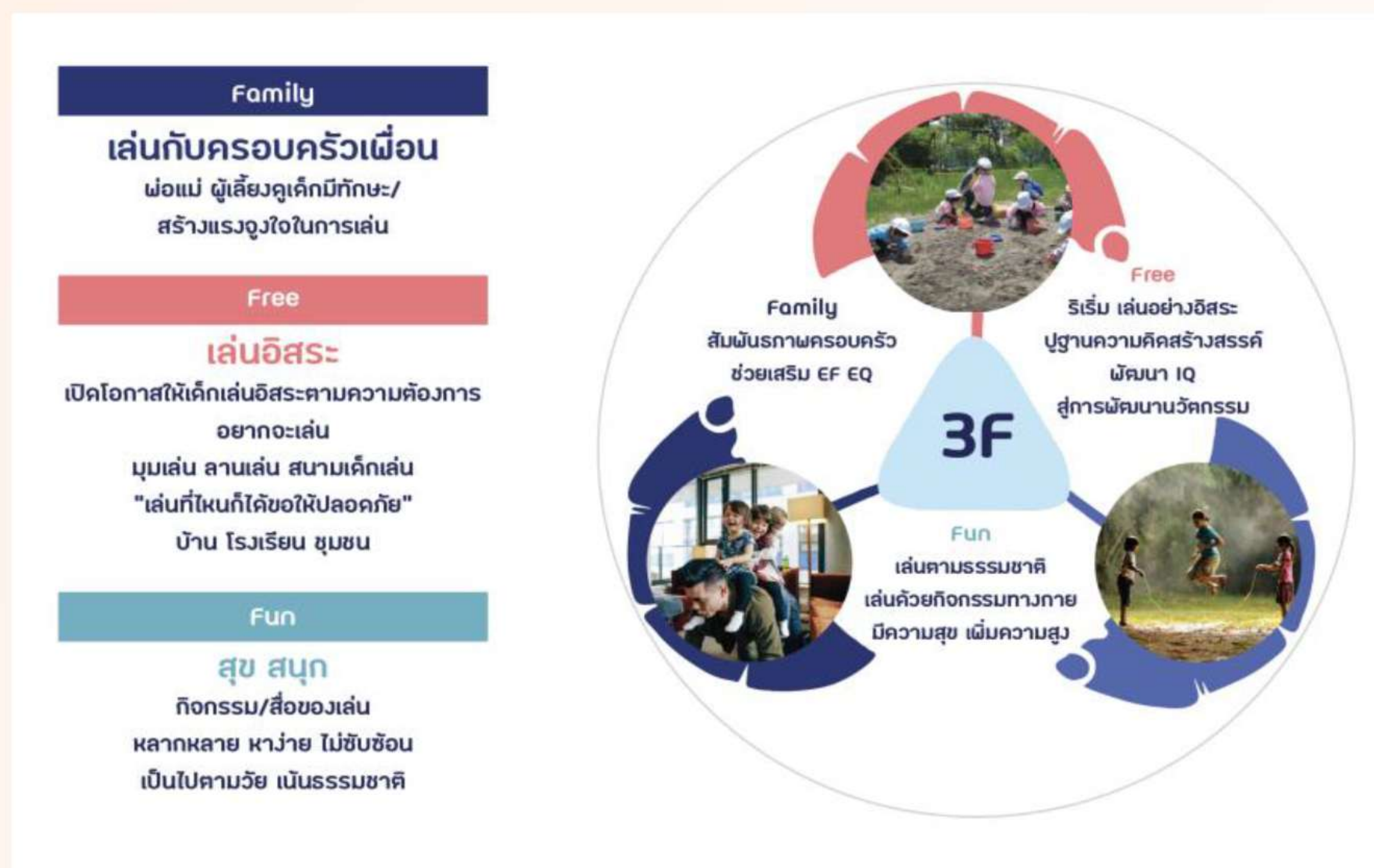
เล่นเปลี่ยนโลกสำคัญอย่างไร เพียงแค่ผู้ใหญ่เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ เพราะ “หน้าที่ของเด็กคือการเล่น” เมื่อเด็กได้เล่นอิสระ เด็กจะเกิดความสุข สนุกสนาน มีความสุข ถือเป็นโอกาสแห่งการเรียนรู้และเสริมสร้างพัฒนาการในทุกด้าน ซึ่งกว่าจะเห็นผลต่อเมื่อเด็ก ๆ เหล่านี้เติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว จะมีคุณค่าต่อโลกเราแน่นอน

แนวคิดการขับเคลื่อน “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก Model” การเล่นเกมรูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นโดยใช้ concept 3F ซึ่งประกอบด้วย

Family คือ การเล่นกับครอบครัว/เพื่อน พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูเด็กที่มีทักษะ/สร้างแรงจูงใจในการเล่น

Free คือ การเปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามความต้องการอยากจะทำ โดยไม่มีมุมเล่น ลานเล่น สนามเด็กเล่น ที่บ้าน โรงเรียน ชุมชน ให้เด็ก “เล่นที่ไหนก็ได้ขอให้ปลอดภัย”

Fun คือ การเล่นให้สุข สนุก โดยมีกิจกรรม/สื่อของเล่นหลากหลาย หาง่าย ไม่ซับซ้อน เป็นไปตามวัย เน้นธรรมชาติ

ภาพแสดง concept 3F

Concept 3F มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ องค์ประกอบที่จะทำให้เกิด “ต้นแบบเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” ดังต่อไปนี้

๑. ผู้อำนวยการเล่น (play worker) คือ ผู้ที่สนับสนุนการเล่นของเด็ก โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ดูแลเด็กเล่น และเล่นสนุกสนานไปกับเด็กในบางครั้ง ผู้อำนวยการเล่นของเด็กให้เกิดความสุข สนุกสนาน และความปลอดภัย มีส่วนช่วยในการพัฒนาศักยภาพ ทักษะชีวิตต่าง ๆ ทั้งร่างกาย จิตใจ ความคิดที่เป็นพื้นฐานต่อการใช้ชีวิตในอนาคตของเด็ก ให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ช่วยเสริมสร้างคุณค่า ความภาคภูมิใจในตนเอง และเกิด self esteem โดยครูผู้ดูแลเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข จะมีบทบาทในการสร้าง SOFT SKILL ให้กับเด็ก ดังนี้

- ๑.๑ ผู้อำนวยการเล่นช่วยเพิ่มการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้กับเด็ก (Creator)
- ๑.๒ ผู้อำนวยการเล่นช่วยจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของเด็ก (Facilitator)
- ๑.๓ ผู้อำนวยการเล่นช่วยเติมเต็มการเรียนรู้ให้แก่เด็กอย่างต่อเนื่อง (Learner)
- ๑.๔ ผู้อำนวยการเล่นช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารการเจรจาพูดคุยกับเด็กอย่างเข้าใจด้วยเหตุและผล (Communication)
- ๑.๕ ผู้อำนวยการเล่นส่งเสริมความสามารถของเด็กได้อย่างเต็มศักยภาพ (Developer)
- ๑.๖ ผู้อำนวยการเล่นช่วยให้เด็กทุกคนปลดปล่อยผ่อนคลายภาวะกดดันภายในด้วยตัวเอง รู้สึกปลอดภัยทางด้านจิตใจ และมีตัวตน (Resilience)
- ๑.๗ ผู้อำนวยการเล่นช่วยให้ได้รับความปลอดภัยระหว่างการเล่น (Safe area)

๒. พื้นที่เล่น (Space)

- ๒.๑ พื้นที่เล่นสร้างสรรค์ตามบริบทพื้นที่ สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กต้องกระตุ้นการเรียนรู้ บรรยากาศในการเล่น มีความรักและความอบอุ่น (Play space)
- ๒.๒ สถานที่ปลอดภัย (Safety)
- ๒.๓ พื้นที่เล่นเข้าถึงได้ง่าย (Accessibility) ไม่ถูกจำกัดด้วยกฎระเบียบหรือข้อห้ามในการเข้าถึง “เล่นได้ทุกที่ ทุกช่วงเวลา”

๓. กระบวนการเล่น (Play process)

- ๓.๑ การเล่นอิสระ เด็กเป็นผู้นำการเล่น มีโอกาสเลือกและมีความยืดหยุ่น เด็กได้เล่นอย่างเป็นตัวของตัวเอง
- ๓.๒ การเล่นที่ครอบครัวมีส่วนร่วม ภายใต้แนวคิด Home-based program และ Positive parenting
- ๓.๓ การเล่นด้วยกิจกรรมทางกาย การเล่นที่ส่งเสริมสุขภาพทางกาย/การเจริญเติบโต เช่น การคลาน ยืน เดิน วิ่ง กระโดด ขว้าง ปีนป่าย ว่ายน้ำ เดินขึ้นที่สูง ขึ้น-ลงบันได วิ่งเปี้ยว วิ่งเก็บของ เป็นต้น

๔. หน่วยบริหารจัดการการเล่น (Play Management Unit) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน โดยความสำเร็จของการเป็นต้นแบบ “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” เกิดจากความร่วมมือกันใน ๓ องค์ประกอบ ได้แก่

- ๔.๑ บ้าน/ครอบครัว
- ๔.๒ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย/หน่วยบริการสาธารณสุข
- ๔.๓ องค์กรปกครองส่วนถิ่น และชุมชน

ภาพแสดง เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก Model

บทบาทของผู้อำนวยความสะดวก

ผู้อำนวยความสะดวกมีบทบาทในกระบวนการเล่นของเด็ก แบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การเตรียมพื้นที่ในการเล่น ดูแลความสะอาด ดูแลความปลอดภัย และเตรียมอุปกรณ์หลากหลาย จัดมุมการเล่น และเตรียมกิจกรรมเพิ่มทักษะ ให้เหมาะสมกับเด็กที่เข้ามาเล่น โดยสร้างการมีส่วนร่วมของเด็ก ผู้ปกครอง และมีข้อตกลงร่วมกันของเด็ก ๆ ทุกคนเพื่อให้เกิดการเล่นอย่างมีความสุข

ระยะที่ ๒ ระยะที่เด็กเล่น ใช้หลักการสร้างการมีส่วนร่วมโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ตามแนวคิดของบาร์บารา แฟรงคลิน (Barbara Franklin) และ แกริสัน แลนส์ดาวน์ (Gerison Landsdowne) ซึ่งกล่าวถึงบันได ๘ ขั้นของการมีส่วนร่วมของเด็กกับผู้ใหญ่ เป็นแนวทางร่วมเล่นไปพร้อมกับเด็ก โดยเวลาเล่นจะแนะนำมุมการเล่นต่าง ๆ อุปกรณ์ที่หลากหลาย และกิจกรรมเสริมทักษะ (ถ้ามี) ทบทวนข้อตกลงของเด็ก ๆ ข้อควรระวัง กำหนดขอบเขตสถานที่ กำหนดเวลา เพื่อให้เล่นด้วยกันอย่างมีความสุข ผู้อำนวยความสะดวกการเล่นคอยสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็กแต่ละคนอยู่ห่าง ๆ ไม่แทรกแซง และคอยรักษาบรรยากาศของความสนุกสนาน กระตุ้นให้เด็กเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดเชิงเหตุผล หรือทักษะชีวิต ให้เด็กเข้ามาเล่นและทำกิจกรรม เมื่อเด็กทำความดี ก็จะชื่นชมเด็กและใช้จิตวิทยาเชิงบวกเป็นตัวส่งเสริมพัฒนาการทางจิตใจ เคารพเพื่อนคนอื่น หากมีเด็กทะเลาะกันจะคอยเป็นคนช่วยไกล่เกลี่ย

คอยสอบถามเรื่องราว และให้เด็กตระหนักถึงใจเขาใจเรา แทรกการใช้เหตุผล ใช้วินัยเชิงบวกในการกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ไม่มีการลงโทษโดยใช้ความรุนแรง เช่น การดูดำดูดีกล่าวด้วยคำหยาบ และการตี รวมทั้งประเมินความความเสี่ยง และช่วยให้เด็กได้ประเมินความเสี่ยงได้ด้วยตัวเอง ในเวลาที่เด็กเล่น ปีน ป่าย เล่นบนที่สูง และการเล่นเสียงอื่น ๆ

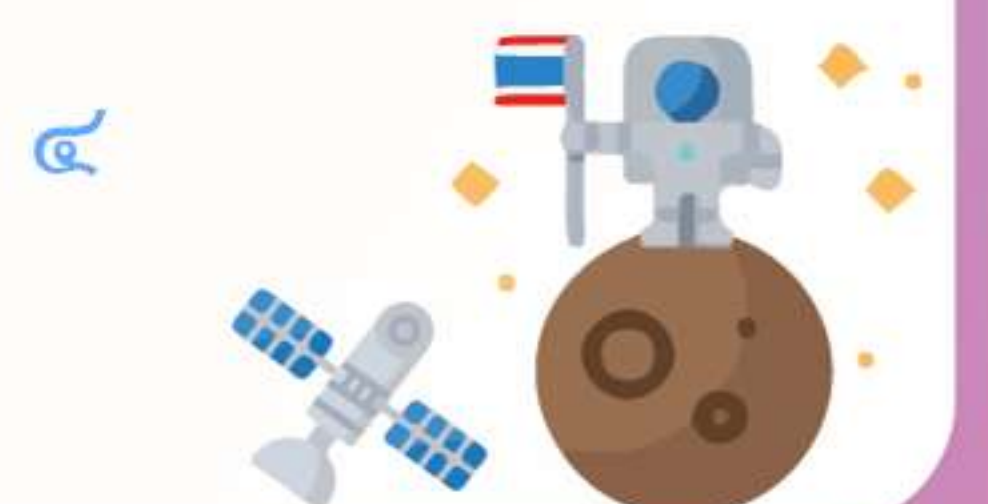
ระยะที่ ๓ เป็นระยะที่เด็กเล่น และทำกิจกรรมเสร็จ หลังเด็กเล่นเสร็จจะต้องให้เด็กเรียนรู้ถึงความรับผิดชอบในการเล่น เช่น การล้างทำความสะอาดอุปกรณ์การเล่น การเก็บของเมื่อเล่นเสร็จ การไม่นำของส่วนรวมกลับบ้าน สิ่งสำคัญคือหลังจากที่เด็ก ๆ กลับบ้าน ก็จะมาประชุมสรุปผลพูดคุยประเด็นในแต่ละวันว่า เด็กสนใจอะไร มีพฤติกรรมอะไรเป็นพิเศษ ทั้งพฤติกรรมด้านบวก ด้านลบ แนวทางในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป (เติมให้เต็มหรือการให้โจทย์ที่ยากขึ้น) อาจจะมีแบบบันทึกกิจกรรม บริการการเล่นตามวงจรการเรียนรู้ เป็นต้น และต้องมีการประชุมสรุปแบบบันทึกกิจกรรมทุกเดือนเพื่อจะได้เห็นพัฒนาการของเด็กผ่านการเล่น

ผู้อำนวยการเล่น (Play worker) มีคุณลักษณะดังนี้ มีความคิดเปิดกว้าง เชื่อมมั่นในแนวทางการพัฒนาเด็กผ่านการเล่น มีความยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ รับฟัง เคารพในความแตกต่างหลากหลายทั้งเพศ อายุ สีผิว ศาสนา เชื้อชาติ เป็นต้น ไม่ล่อล่อมด้วย เชื่อมมั่นในจินตนาการสร้างสรรค์ของเด็กและตัวเอง หัวใจหลักของผู้อำนวยการเล่น คือจะต้องเป็นนักสังเกต และวิเคราะห์ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่จะนำไปสู่ทักษะอื่น ๆ ได้ การช่างสังเกต จะนำมาสู่การคิดวิเคราะห์ที่จะต้องอยู่บนพื้นฐานพัฒนาการตามช่วงวัย การเลี้ยงดูของครอบครัวและสิ่งแวดล้อม พื้นอารมณ์ ความสนใจ ประสบการณ์ ทักษะดังกล่าวจะนำไปสู่การเห็นตัวตน เห็นศักยภาพ เห็นสถานการณ์ของเด็ก ทำให้สามารถประเมิน ออกแบบการส่งเสริมการเล่นอิสระ ออกแบบรูปแบบกิจกรรม เพื่อการพัฒนาและบำบัดเด็กได้ รวมทั้งจะต้องมีทักษะอื่น ๆ และมีวิธีการในการเล่นตามแนวคิด “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก Model” เพื่อสร้างทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ และมีความสามารถในการสร้างทักษะด้านสังคมให้แก่เด็ก (SOFT SKILL) เช่น การใช้ภาษา การสื่อสารกับเด็ก ดังนี้

๑.๑ ผู้อำนวยการเล่นช่วยเพิ่มการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้กับเด็ก (Creator)

การเรียนรู้จากการเล่นเป็นการแสดงออกซึ่งความคิด และความรู้สึกของเด็ก โดยเด็กจะเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ อาศัยประสบการณ์เดิมเพื่อจำ และนำมาพัฒนาการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผ่านกระบวนการการปรับตัว หรือการปรับโครงสร้างโดยการดูดซับประสบการณ์ (Assimilation) และการขยายประสบการณ์เข้าสู่โครงสร้าง (Accommodation) เมื่อเด็กได้รับประสบการณ์หรือได้รับรู้สิ่งใหม่ ๆ เข้ามาจะมีการนำไปจัดหมวดหมู่ เข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาที่มีอยู่เดิม และสร้างโครงสร้างทางสติปัญญาใหม่ พร้อมทั้งขยายโครงสร้างให้กว้างออกไป ดังนั้นการเล่นไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใหม่ ๆ หรือแบบซ้ำๆซาก ๆ ก็จะช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาโครงสร้างทางสติปัญญาขึ้นได้ การเรียนรู้จะเป็นไปตามพัฒนาการตามวัย โดยการที่ผู้อำนวยการเล่น (play worker) จะสอนทักษะในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะต้องปฏิบัติดังนี้

๑. ต้องให้เด็กเป็นศูนย์กลางการเล่น ตามความสนใจในเด็กแต่ละคน
๒. ส่งเสริมสนับสนุนการเล่นโดยจัดหาอุปกรณ์นานาชนิดเพื่อเพิ่มทักษะ เช่น ทRAY น้ำ บล็อก การวาดภาพ การเล่นสมมุติ และส่งเสริมให้เด็กใช้สิ่งเหล่านี้ในการเล่น
๓. แสวงหาและสร้างสรรค์การเล่น กิจกรรม และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเล่นใหม่ ๆ อยู่เสมอ และประยุกต์ ดัดแปลง ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและความต้องการของเด็ก

๔. เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ ตามจินตนาการ และต้องสังเกตความสนใจของเด็ก ซึ่งมีความแตกต่างกันตามรายบุคคล เพื่อผู้อำนวยการเล่นจะสามารถจัดเตรียมสิ่งแวดล้อม อุปกรณ์ ในการเล่น ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเด็กรายบุคคล

๕. หากต้องสนับสนุนการเล่นรายบุคคล แบบ ๑ ต่อ ๑ ผู้อำนวยการเล่น ต้องมีผู้ช่วยหรืออาสาสมัครที่ช่วยดูแลเด็กทั้งชั้น (เด็กกลุ่มอื่น) เพื่อที่จะสามารถสร้างสิ่งแวดล้อม หรือมุมการเล่น หรืออุปกรณ์ ให้กับเด็กได้เล่นผ่านการเล่นตามความต้องการ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ

ตัวอย่างการเล่น ได้แก่ การเล่นถาดทราย (sand tray), ตัวหุ่นจำลองต่างๆ (figurines), ตุ๊กตาหุ่นมือ, เครื่องดนตรี, ดินเหนียว, ดินน้ำมัน, สีน้ำ รวมทั้งอุปกรณ์สร้างสรรค์งานศิลปะต่าง ๆ การจัดมุมเล่น มุมบ้านแฟนซี และการเล่นกับ Loose parts ต่าง ๆ

๒. ผู้อำนวยการเล่นช่วยจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของเด็ก (Facilitator)

ในระหว่างที่ให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ เด็ก ๆ จะเริ่มค้นหา สำรวจ ทดลองเล่นตามที่ตนพึงพอใจ หลังจากที่เด็กสำรวจจนพึงพอใจแล้ว จะเริ่มเห็นเด็กเล่นของเล่นชิ้นที่ตัวเองชอบ ที่ตัวเองสนใจ ผู้อำนวยการเล่น (play worker) สามารถรับรู้ได้ผ่านการสังเกตการเล่นนั้น ๆ จะเห็นว่าเด็กเริ่มใช้เวลาอยู่กับของชิ้นนั้นนานขึ้น ทำซ้ำ ๆ พยายามแล้วพยายามอีกโดยไม่สนใจว่าเพื่อนจะเล่นอะไร แต่ตัวเองจะสนใจสิ่งที่อยู่ตรงหน้ามากกว่า มีบางที่ชักชวนเพื่อนมาเล่นด้วยกัน แต่ไม่เล่นตามกันไปเหมือนช่วงแรก จังหวะนี้จะเริ่มเห็นเด็กบางคนกำลังทำลายตัวเอง และสิ่งที่ผู้อำนวยการเล่น (play worker) ควรทำเมื่อเด็กเริ่มกล้า ๆ กลัว ๆ การเล่นบางอย่าง เช่น

๑. การเล่นปั้นแป้ง ควรมีการเสริมแรงบวก ให้กำลังใจแก่เด็กเช่นว่า “ลองทำดู” “หนูทำได้นี่” เด็กก็มักจะกลับมาเล่นซ้ำและพยายามแล้วพยายามอีกเพื่อเอาชนะความกลัวของตัวเองให้ได้ หรือบางคนก็จะมีสมาธิกับของเล่นบางอย่างนาน ๆ โดยไม่สนใจคนอื่น

๒. การเล่นตัวต่อต่าง ๆ เด็กจะมีการทำลายความสามารถตัวเองเมื่อต้องเล่นในระดับที่ยากขึ้น ผู้อำนวยการเล่น (play worker) ควรให้การสนับสนุนเชิงบวกแก่เด็กด้วยประโยคเหล่านี้ “ลองดูใหม่ลูก” “เชื่อเถอะว่าหนูทำได้” “แม่/ครู/พี่ ยืนอยู่ใกล้ ๆ ไม่ต้องกลัว” “ค่อย ๆ ก้าว ใจเย็น ๆ ทำได้อยู่แล้ว” และเมื่อเด็กสามารถทำได้จริง เด็กจะได้รับ ความภาคภูมิใจต่อตนเอง และรู้สึกถึงคุณค่าต่อการกระทำนั้น ก่อเกิดเป็น Self esteem

๓. การเล่นทุกอย่าง กรณีเด็กต้องการให้เล่นด้วย ผู้อำนวยการเล่นก็เล่นด้วย มีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในผู้เล่น และในเวลาที่เหมาะสม ผู้อำนวยการเล่นสามารถใช้คำถามปลายเปิด ช่วยให้เกิดการคิดต่อยอดจินตนาการเชื่อมโยงประสบการณ์เก่าและใหม่ให้กับเด็ก ๆ

ข้อควรระวัง การให้กำลังใจบางครั้งทั้งท่าทีและคำพูดก็จะกลายเป็นกดดันเด็กได้ ผู้อำนวยการเล่นจะต้องสังเกตและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเด็กและการเล่นที่อยู่ตรงหน้า ในเวลาที่เหมาะสม เมื่อเห็นเด็กมีความกังวลมาก อาจจะต้องอยู่ใกล้ๆและถามคำถามกับเด็ก เช่น หนูรู้สึกอย่างไร หนูกังวลเรื่องอะไร หนูคิดว่าจะทำอย่างไรต่อ แล้วค่อยหาวิธีการสื่อสารสร้างให้เกิด Self esteem

ตัวอย่างการเล่น ได้แก่ การเล่นปั้นแป้ง ห้อยโหน มุดลอดอุโมงค์ การเล่นกับความเสียงต่าง ๆ การเล่นตัวต่อ

๓. ผู้อำนวยการเล่นช่วยเติมเต็มการเรียนรู้ให้แก่เด็กอย่างต่อเนื่อง (Learner)

ในการเรียนรู้ผ่านการเล่นของเด็กนั้น สิ่งสำคัญคือให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ สนุกสนาน โดยมีผู้อำนวยการเล่น (play worker) เป็นผู้ช่วยเหลือเติมเต็มการเรียนรู้ในแต่ละกระบวนการ ให้มีความต่อเนื่อง พร้อมทั้งการสังเกตการณ์ ประเมินเด็ก เพื่อการวางแผนการพัฒนาารายบุคคลแก่เด็ก ในระหว่างที่เด็กเล่น ผู้อำนวยการเล่น (play worker) สามารถเป็นผู้ช่วยเติมเต็มการเรียนรู้ที่เด็กต้องได้รับ ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งการเรียนรู้จากกิจกรรมที่ครูเตรียมสามารถเกิดขึ้นได้ ดังนี้

๓.๑) การจัดประสบการณ์แบบหนึ่งต่อหนึ่ง ผู้อำนวยการเล่น (play worker) จะสังเกต ภาษากาย อารมณ์ กระบวนการการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน และการมีส่วนร่วมของเด็กจากการสนทนา และการตอบสนองของเด็กในระหว่างการเล่น กระบวนการนี้เหมาะสำหรับการประเมินความรู้และทักษะของเด็ก สิ่งสำคัญคือการรับฟังเสียงของเด็กผ่านภาษากาย ความรู้สึก ความคิด แล้วตอบสนองความต้องการตามความเหมาะสมแก่เด็ก เพื่อให้การเรียนรู้ดำเนินต่อไป โดยเด็กไม่รู้สึกรัดคอตึง เด็กๆนั้นชอบเลียนแบบ มักจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดซ้ำ ๆ ชอบค้นหา ปฏิบัติ ทดลอง เปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เพื่อหาวิธีการและให้ได้มาซึ่งข้อสรุป อาจต้องมีการเพิ่มระดับความยากขึ้นไปตามวัย เพื่อเพิ่มความท้าทายและเกิดการพัฒนาในเด็ก ในขณะที่เด็กต้องก้าวผ่านความยากลำบาก

ตัวอย่างการเล่น คือ การคิดคำนวณ การทดลองทางวิทยาศาสตร์ ชวนขีด ชวนเขียน การชวนคุยถึงธรรมชาติในลักษณะของการตั้งคำถามเพื่อสะท้อนให้เห็นตัวเอง ดึงศักยภาพ ฟัง ถาม ชวนคิดชวนคุยเติมการเรียนรู้ให้ต่อเนื่อง

๓.๒) กิจกรรมกลุ่มใหญ่ การจัดกิจกรรมกลุ่มใหญ่จะได้ผลดีต่อเมื่อเด็กได้มีส่วนร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่หรือทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกัน

๓.๓) การจัดหาของเล่นที่หลากหลาย โดยเฉพาะของเล่นปลายเปิด ของเล่นที่เคลื่อนย้ายได้ (Loose parts) ไม่ต้องซื้อหา เช่น ธรรมชาติ : ก้อนหิน ท่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ เศษวัสดุ กล่องขนาดต่าง ๆ หม้อ กะละมัง เสื้อผ้า มุ้ง สุ่มไม้ ท่อยาง ขวดพลาสติก ยางวง ฟองน้ำ เครื่องสำอาง ฯลฯ มาวางไว้แล้วให้เด็กลองเลือกเล่นอย่างอิสระ และผู้ดูแลการเล่นก็คอยสังเกตการณ์ เด็กทุกคนจะสามารถเลือกสิ่งที่ตนเองชอบ จินตนาการไร้ขีดจำกัด การปลดปล่อย จะเห็นความชอบ และพฤติกรรมของเด็ก ผู้ดูแลการเล่นจะออกแบบการเล่นครั้งต่อไปได้ง่ายขึ้น

ตัวอย่างการเล่น คือ การร้องเพลง ชมการแสดง (มหรสพ) ฟังนิทาน การเล่นบทบาทสมมุติ การจัดชั่วโมงเล่นอิสระ วันเล่นสำหรับเด็ก (Play day) มีหลากหลายมุมกับ Loose parts

๔. ผู้อำนวยการเล่นช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารการเจรจาพูดคุยกับเด็กอย่างเข้าใจด้วยเหตุและผล (Communication)

เด็กยังไม่เข้าใจภาษาได้ดีเท่ากับผู้ใหญ่ การสื่อสารของเด็กจะกระทำผ่านพฤติกรรม การแสดงออกต่าง ๆ ตามที่เด็กได้เรียนรู้และรู้สึก ผู้อำนวยการเล่นจะต้องเข้าใจในลำดับขั้นพัฒนาการทางภาษาของเด็ก เพื่อให้สามารถรับฟังการสื่อสารของเด็กและสื่อสารภาษาเดียวกับเด็กได้ โดยจะต้องปฏิบัติดังนี้

๑. ช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารให้แก่เด็กผ่านกิจกรรมหรือการเล่น ให้เด็กได้เรียนรู้ ซึ่งการสื่อสารที่เด็กสื่อออกมานั้น ไม่สามารถชี้วัดว่าผิดถูกได้

๒. การยอมรับฟังสิ่งที่เด็กสื่อสารออกมาผ่านพฤติกรรม และสะท้อนกลับผ่านการให้เหตุผล และผล ให้เด็กรับรู้ได้เอง โดยไม่ชี้นำ แต่ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์จริง

๓. ส่งเสริมการเล่นระหว่างเด็กด้วยกันเองเพื่อฝึกทักษะทางสังคมและอารมณ์ โดยเฉพาะการปล่อยให้เด็กจัดการความขัดแย้งเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยตัวเอง ยิ่งสร้างการเรียนรู้และประสบการณ์ในระดับลึกซึ้ง

๔. พัฒนาทักษะการสื่อสาร โดยการจัดประสบการณ์แบบกลุ่มย่อยอาจเป็นทางเลือกหนึ่ง กลุ่มย่อยนี้ควรจัดเด็กไม่เกิน ๘ คน ถึงจะเหมาะสมในการทำกิจกรรมและสร้างความสัมพันธ์กับเด็กอื่น ๆ เพื่อให้เด็กแต่ละคนสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือความคิดกับเด็กคนอื่น ๆ เด็กจะใช้การเล่นเป็นสัญลักษณ์แทนภาษา การจะทำความเข้าใจและช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารของเด็กจะต้องอาศัยการสังเกต ผู้อำนวยการเล่น (play worker) ควรสังเกตหรือประเมินการแสดงออกของเด็ก และอธิบายสิ่งต่าง ๆ รวมถึงการรู้จักอดทนรอคอยได้ในกลุ่มย่อย เด็กจึงจะมีโอกาสพัฒนาทักษะที่สำคัญบางประการที่เขาไม่สามารถทำได้ในกลุ่มใหญ่ ได้แก่ การฟัง การพูด การแก้ปัญหา การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การเป็นผู้นำและผู้ตาม การทำตามกฎเกณฑ์ การทำตามข้อตกลงที่กลุ่มเลือก โดยในกลุ่มย่อยเด็กจะมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและมีความรับผิดชอบร่วมกัน

๕. การสอบถามความต้องการของเด็กว่าอยากเล่นอะไร ให้เด็กได้ช่วยออกแบบวาดรูปและพูดคุย และช่วยสร้างสภาพแวดล้อมในการเล่นของเด็กเอง ทำให้เด็กทุกคนได้สื่อสารความต้องการ จะทำให้การจัดการส่งเสริมการเล่น และการจัดสภาพแวดล้อมตรงตามความต้องการ และเด็กจะสนใจเรียนรู้ อย่างตื่นเต้นและมีความสุข

ตัวอย่างการเล่น ควรเน้นกิจกรรมที่เป็นสภาพแวดล้อมจริง เช่น การทำขนม เล่นในสวน เน้นให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว หรือคนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นจริง ๆ ให้เด็กแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับสีใดสีหนึ่ง อุปกรณ์การเล่น และการอ่านนิทานโดยเด็กมีส่วนร่วม

๕. ผู้อำนวยการเล่นส่งเสริมความสามารถของเด็กได้อย่างเต็มศักยภาพ (Developer)

เด็กควรได้เรียนรู้ตามความสามารถจากประสบการณ์ตรง และจากการสำรวจ สังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว การเล่นซ้ำๆในสิ่งเดิม ๆ ของเด็ก เพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยผู้อำนวยการเล่น (play worker) จะต้องปฏิบัติดังนี้

๑. ต้องอำนวยความสะดวกที่ สร้างบรรยากาศ อารมณ์ร่วม ทำให้เด็กได้เรียน จากประสบการณ์ โดยตรงจากการทำกิจกรรม

๒. ต้องเป็นที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ และเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อเป็นแบบอย่างให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองไปในระดับที่สูงขึ้น เมื่อเห็นว่าเด็กให้ความสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นพิเศษ

๓. ชักชวนให้ทำสิ่งนั้น ๆ เพิ่มเติม จากที่เด็กเล่นเป็นปกติ เพิ่มความท้าทายให้มีความรู้และความเข้าใจที่มากขึ้น เช่น การอ่านหนังสือ เริ่มแรกอาจชวนคุยถึงหนังสือที่เลือกอ่าน ชวนให้เด็กทำความเข้าใจสิ่งที่ตนเองพูดผ่านการอธิบาย ใช้คำศัพท์ใหม่ ๆ ระหว่างกัน สื่อสารกัน เพื่อให้เด็กได้เพิ่มความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ หรืออาจนำคำศัพท์ในระหว่างการสนทนาไปเชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆ ที่เด็กเจอที่อยู่รอบ ๆ ตัว นอกจากนี้ทักษะการอ่านและคลังคำศัพท์ที่เด็กจะได้รับแล้ว อาจให้เด็กลองเขียนเรื่องสั้นเอง เพื่อเพิ่มความท้าทายและส่งเสริมความสามารถของเด็ก

ตัวอย่างการเล่น คือ การทำงานบ้าน ล้างจาน ร้องเพลง อ่านออกเสียงหนังสือ เล่นของเล่น กิจกรรมฝึกหัดอาชีพ คือ ทอผ้า งานไม้ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การเล่นตามวิถีชีวิต และบริบทวัฒนธรรมของชุมชนของจริง เช่น ตกปลา ทำนา เก็บผลไม้ ปลูกผัก ฯลฯ และ Loose parts

๑.๖ ผู้อำนวยการเล่นช่วยให้เด็กทุกคนปลดปล่อยผ่อนคลายภาวะกดดันภายในด้วยตัวเอง มีการยืดหยุ่น ฟันฟันตัวเอง รู้สึกปลอดภัยทางด้านจิตใจ และมีตัวตน (Resilience)

เด็กทุกคนนอกจากจะเล่นเพื่อการสำรวจโลกและเรียนรู้แล้ว เด็กยังเล่นเพื่อการปลดปล่อยผ่อนคลายความเครียดและสิ่งที่เก็บบกขังใน อันเนื่องมาจากการกระทบจิตใจจากครอบครัวหรือเหตุเกิดจากการทะเลาะกับเพื่อน หรือเกิดจากตัวเด็กเอง เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ลักษณะของการแสดงพฤติกรรมผ่านการเล่นจึงแตกต่างกัน ผู้อำนวยการเล่นต้องสังเกตเห็นความผิดปกติ ทั้งการเล่นที่เปลี่ยนจากเดิม ความรุนแรงทั้งคำพูดและการกระทำ และการนิ่งเงียบเก็บตัว ต้องช่วยให้เด็กได้ปลดปล่อยผ่อนคลาย หรือบอกเล่าข้อมูล เกิดพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ทำให้เด็กได้บำบัดด้วยตัวเอง และกรณีที่เด็กมีพฤติกรรมไม่น่ารัก ก็จะไม่กีดกันเด็กออกจากการเล่นและกิจกรรม ดังนี้

๑. เมื่อเห็นความผิดปกติของพฤติกรรมการเล่น ต้องไม่เข้าไปโดยทันที มองดูด้วยสายตาที่ห่วงใย ประเมินสถานการณ์ ค่อย ๆ เดินเข้าไป พูดด้วยคำพูดอ่อนโยน “วันนี้หนูเป็นอะไร” “รู้สึกอย่างไร” “ครูเข้าใจหนูนะ เพราะตอนเด็ก ๆ ครูก็เคยรู้สึกแบบนี้เหมือนกัน” “หนูอยากเล่าให้ฟังไหมว่ามันเกิดอะไรขึ้น” แน่ใจว่าเด็กบางคนจะพูดออกมา แต่เด็กบางคนก็จะไม่พูด เด็กที่ไม่พูดก็ต้องบอกเขาว่า “ไม่เป็นไรไว้หนูสบายใจแล้วหนูอยากเล่าก็เล่าให้ครูฟังนะ” “ครูรู้สึกเป็นห่วงหนู” และชวนเล่นสิ่งที่เด็กชอบ ในระหว่างนั้นครูอีกท่านต้องทำสถานการณ์ให้เป็นปกติ เล่นและคุยกับเด็กคนอื่น ๆ อย่างสนุกสนาน เพื่อไม่ให้เด็กคนอื่นรู้สึกผิดสังเกต ถ้าจำเป็นต้องจัดกระบวนการเฉพาะบุคคล ก็จะต้องจัดแบบที่เด็กคนอื่น ๆ ไม่ได้สังเกตเห็น โดยนำของเล่นที่เด็กชอบเล่น มาลองให้เล่น หรือการใช้ตุ๊กตาสัตว์ ภาตทราย ให้เด็กลองเล่น ค่อย ๆ คุยกันระหว่างเล่น หรือสังเกตการณ์ผ่านการเล่น แล้วหาวิธีช่วยเหลือ

๒. การเล่นเกมกลุ่ม การพาเด็กเล่นกับธรรมชาติ น้ำ โคลน ดิน ทราย ต้นไม้ ใบไม้ ออกไปตามทุ่งนา สวนสาธารณะ ทำให้เด็กได้เรียนรู้และสัมผัสกับธรรมชาติ ก็จะทำให้เด็กปลดปล่อยผ่อนคลาย โดยอย่างน้อยที่สุดอาทิตย์ละ ๓ ครั้งในสถานการณ์ปกติหรือทุกวัน

๓. จัดช่วงโหมงการเล่น ในวันเล่นควรมีหลากหลายมุม โดยมีผู้ปกครองมาร่วมเล่นด้วย เพื่อสร้างความเข้าใจ และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครอง และสังเกตเก็บข้อมูลจากผู้ปกครองเด็ก

๔. จัดมุมสงบ ที่เป็นมุมหนึ่งของห้องที่เด็ก ๆ ช่วยกันจัด คล้ายมุมบ้าน กระจก หรือเป็นมุมต้นไม้ข้างสนามเด็กเล่น เป็นมุมที่ผู้อำนวยการเล่นสามารถมองเห็นเด็กได้ มีความโปร่ง เด็กก็สามารถมองเห็นเพื่อนได้ และคุยกันว่าจะเล่นมุมที่ทุกคนมาอยู่ได้เวลารู้สึกอยากอยู่คนเดียว หรือว่าเรารู้สึกไม่สบายใจอยากสงบนิ่ง ก็เข้ามาเล่นในมุมนี้ได้ เมื่อรู้สึกสบายใจแล้ว อยากเล่นกับเพื่อนแล้วค่อยออกไปเล่นกับเพื่อน เป็นการรับรู้ร่วมกัน (ซึ่งถือเป็นทางเลือกของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีพื้นที่)

๕. การหาข้อดี พฤติกรรมของเด็กทุกคนเวลาเล่น และชื่นชมในพฤติกรรมนั้น ๆ ไม่ว่าจะเล็กน้อยตามความเหมาะสม ใช้จิตวิทยาเชิงบวกกับเด็ก

๖. การทำข้อตกลงการเล่นร่วมกันของเด็ก ๆ และคุณครู เพื่อใช้ในสนามเด็กเล่น วันเล่น และชั่วโมงเล่น สร้างบรรยากาศให้เหมือนการประชุมของผู้ใหญ่ (เด็กจะรู้สึกตื่นตัวจริงจัง) มีการจัดสรรเวลา โดยถามเด็ก ๆ ว่า “เราจะเล่นอย่างไรให้มีความสุข” ถ้าเด็กไม่ตอบต้องถามนำ “ถ้าเวลาเล่น ทะเลาะกัน แย่งของกัน มีความสุขไหม แล้วเราจะทำอย่างไรดี” แล้วใช้คำถามจิตวิทยาเชิงบวกและปลายเปิด เพื่อให้เด็กได้พูดคุยก่อนตกลง ไม่ต้องมีหลายข้อ และทำอย่างไรเมื่อทำผิดข้อตกลง สิ่งที่ดีสำหรับเด็กคือถ้าผิดข้อตกลงช่วงที่เล่นอยู่ ให้ออกมานั่งนิ่งดูเพื่อนเล่นสักประมาณ ๒-๓ นาที ข้อตกลงจะถูกเขียนขึ้นบนกระดานที่ตกแต่งให้น่ารัก ให้เด็กช่วยทำได้ ติดไว้ในห้อง ในสนามเด็กเล่น โดยก่อนเล่นคุณครูอ่านทบทวนก่อนทุกครั้งเพื่อให้เด็กได้ฟัง และเมื่อเด็กทำผิดข้อตกลงก็ให้นั่งนิ่งตามที่ตกลงกันไว้ อาจจะให้ร้องเพลงข้างหรือให้รอกีรอบหรือ

ให้ดูเข็มนาฬิกาก็ได้ กระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ ผีกลฝน การเคารพกติกาสังคมที่ตกลงร่วมกัน ความรู้สึกปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจจะเกิดขึ้น

หมายเหตุ : บทบาทนี้จะต้องค่อย ๆ ผีกลฝนเทคนิคในการเรียนรู้จิตวิทยาเชิงบวก ที่สำคัญคือ การเรียนรู้กับเด็ก **เด็กจะเป็นครูเรา** ค่อยผีกลฝน เป็นนักสังเกต และวิเคราะห์ ใช้หลักนักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์เชื่อมโยงประสบการณ์เดิมมาพัฒนา จะทำให้มีความเชี่ยวชาญขึ้น และการแลกเปลี่ยนกันกับเพื่อน ๆ พ่อแม่ผู้ปกครองจะทำให้เห็นแนวทางเพิ่มมากขึ้น

ตัวอย่างการเล่น การเล่นทราย ตุ๊กตา สัตว์จำลอง เล่นน้ำ เล่นโคลน เล่นหินทรายกรวด สสำรวจป่า สสำรวจธรรมชาติ ทุงนา การเล่นเกมหัตถกรรม การปั้นดินเหนียว ดินน้ำมัน

๑.๗ ผู้อำนวยการเล่นช่วยให้ได้รับความปลอดภัยระหว่างการเล่น (Safe area)

การเล่นเสี่ยง เป็นการเล่นที่สร้างทักษะความมั่นใจ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า สร้างประสบการณ์ใหม่ๆในสถานการณ์ นำไปสู่การฝึกเรื่องการแก้ไขปัญหาเรื่องอื่น ๆ ความปลอดภัยในการเล่นจึงสำคัญ เพื่อให้เด็กได้เล่นอย่างต่อเนื่อง ผู้อำนวยการเล่นจะต้องเป็นมีบทบาทในการประเมินความเสี่ยงให้กับเด็กและในขณะเดียวกันช่วยให้เด็กได้ประเมินความเสี่ยงในระหว่างการเล่นได้ด้วยตัวเอง

ส่งเสริมให้เด็กได้เล่นเสี่ยง ด้วยการสร้างสิ่งแวดล้อมการเล่นที่เสี่ยง ทำท่าย ผจญภัยอย่างเหมาะสม โดยการให้เด็กมีส่วนช่วยในการออกแบบ และลงมือช่วยทำ ทั้งการสร้างสนามเด็กเล่น/พื้นที่เล่น/มุมการเล่นที่เสี่ยงคล้ายผจญภัย แต่ปลอดภัยโดยรวมกันทำ สำคัญผู้ใหญ่ต้องเปิดกว้างฟังความคิดของเด็ก และร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมการเล่นเสี่ยงที่เด็กต้องการ

การทำข้อตกลงร่วมกันในการเล่นเรื่องการเล่นเสี่ยง ร่วมกับการทำข้อตกลง ข้อที่ ๑.๖ เช่น พวกเราปีนต้นไม้ระยะความสูงเท่าใดดี ถึงจะตกมาไม่บาดเจ็บ เล่นปีนกำแพงได้สูงเท่าใด เป็นต้น

การช่วยกันดูแลเรื่องความสะอาด และอันตรายอื่น ๆ ก่อนเปิดสนาม เช่น เศษแก้ว ไม่เสียบ ลูกชิ้นในสนามทราย อุจจาระสัตว์ เครื่องเล่นชำรุดผุพัง ฯลฯ และการทำความสะอาดประจำวันหลังเลิกเล่น และช่วยกันทำความสะอาดเชื้อโรคสนามทรายประจำสัปดาห์ หรือเดือนให้เด็กมีส่วนช่วย จะช่วยให้การเล่นมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ และปลอดภัยจากโรคต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งเด็กจะได้ฝึกการดูแลความปลอดภัยช่วยกันเอง

การเล่นบนที่สูง การปีนต้นไม้ ปีนกำแพงสูง การก๊อบเล่นมิด การเล่นไฟ การเล่นน้ำ การกระโดดลงจากที่สูง ฯลฯ ผู้อำนวยการเล่นต้องช่วยดูแลอย่างห่างๆ และถ้าเสียงมากก็ขยับไปอยู่ใกล้ ๆ หรือค่อย ๆ เข้าไปแทรกแซงเมื่อเห็นว่าเสียงมากแต่การเล่นนั้นมีประโยชน์น้อยไม่คุ้มกับการเสี่ยง

ตัวอย่างการเล่น เล่นปีนชั้นที่สูง กระโดดการที่สูง ปีนต้นไม้ การเล่นไฟ เล่นของมีคม การในบ่อน้ำ ธรรมชาติ ฯลฯ

การเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการตามช่วงวัย

การเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการตามช่วงวัย

เรียบเรียงโดย พญ.ธนิศา สุจริตวงศานนท์

กุมารแพทย์พัฒนาการและพฤติกรรม

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

เด็กกับการเล่นเป็นสิ่งที่คู่กันและการเล่นก็เป็นสิ่งสำคัญจำเป็นในชีวิตเด็ก เนื่องจากการเล่นเป็นโอกาสที่ทำให้เด็กได้สัมผัสบรรยากาศของการเรียนรู้ที่สนุกและมีความสุข ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เด็กรู้จักฝึกฝนตนเอง ดังนั้นการเล่นที่เหมาะสมกับช่วงวัยหรือพัฒนาการของเด็กย่อมจะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ที่สำคัญคือพ่อแม่ต้องมีส่วนร่วมในการเล่นกับลูก ซึ่งนอกจากจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการแล้ว ยังส่งเสริมเรื่องความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอีกด้วย โดยการเล่นจะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการด้านต่างๆให้แก่เด็ก ดังนี้

๑. ด้านร่างกาย การเล่นเป็นการพัฒนากล้ามเนื้อทุกส่วนของร่างกาย การเคลื่อนไหวขณะเล่นจะทำให้กล้ามเนื้อทำงานประสานกันได้ดี ส่งผลให้เกิดการพัฒนากล้ามเนื้อ

๒. ด้านจิตใจและอารมณ์ การเล่นจะช่วยสร้างจิตใจที่ดีและปรับอารมณ์ของเด็กได้ เด็กจะได้รู้จักการแก้ปัญหา คลายความเครียด วิตกกังวล

๓. ด้านสติปัญญา การเล่นสอนให้เด็กได้มีโอกาสคิด แสดงความเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดริเริ่ม และเสริมพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดจินตนาการ รู้จักยืดหยุ่น สิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีศักยภาพต่อไป

๔. ด้านสังคมและศีลธรรม รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย เป็นทักษะทางสังคมที่สำคัญที่ได้จากการเล่น เด็กจะได้ฝึกเมื่อได้เล่นกับเด็กคนอื่นๆ เด็กจะเรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น เรียนรู้ที่จะแบ่งปัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย รู้จักการรอคอย เรียนรู้ที่จะปรับตัวเพื่อให้อยู่ในกลุ่มเพื่อนได้อย่างมีความสุข

ซึ่งเด็กแต่ละวัยก็จะมีลักษณะการเล่นที่แตกต่างกันตามช่วงวัย ดังนี้

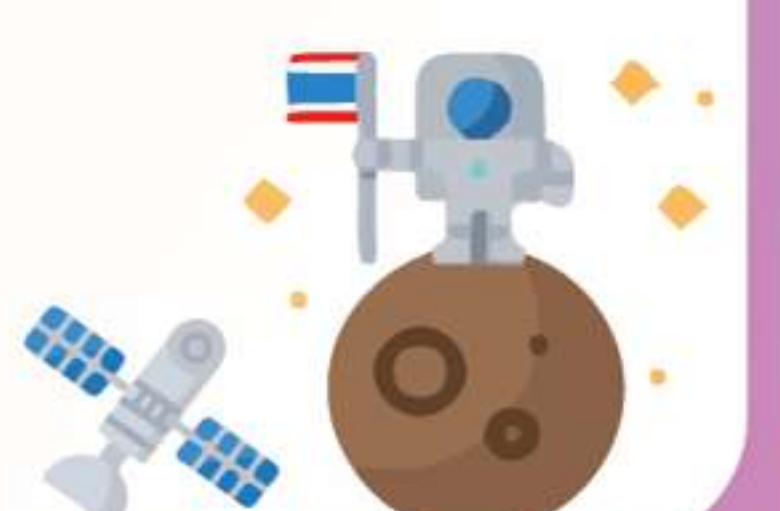
๑. ช่วงอายุ ๐-๑ ปี เด็กจะสนุกกับการดูเด็กอื่นเล่น และเด็กวัยนี้ก็จะมีการเล่นที่เป็นการตอบสนองระบบประสาทสัมผัสแบบตรงไปตรงมา เช่น เด็กชอบเล่นจิกจี้ สนใจของเล่นที่มีสีสดใส ของเล่นที่เคาะแล้วเกิดเสียงดัง เป็นต้น เด็กจะสนใจการเล่นในแต่ละครั้งไม่เกิน ๓-๕ นาที

๒. ช่วงอายุ ๑-๒ ปี เด็กมักชอบเล่นคนเดียว ชอบที่จะมีโลกของตนเองในช่วงสั้นๆ ไม่ค่อยสนใจและไม่ค่อยร่วมเล่นกับคนอื่น โดยเด็กจะมีความสนใจในการเล่นประมาณ ๕-๗ นาที ในแต่ละกิจกรรม

๓. ช่วงอายุ ๒-๓ ปี เด็กจะมีลักษณะการเล่นเป็นแบบคู่ขนาน คือต่างคนต่างเล่น เด็กจะเล่นของเล่นเหมือนกัน ด้วยวิธีเล่นที่คล้ายๆกัน ชอบดูเพื่อนข้างๆเล่น และเล่นเป็นพักๆ ส่วนใหญ่จะสนใจเฉพาะกิจกรรมที่ตนเองทำ จนอายุ ๕ ปี ถึงจะสนใจผลงานของตนเอง

๔. ช่วงอายุ ๔-๕ ปี เด็กจะเริ่มเล่นกับเพื่อนแบบมีความสัมพันธ์เบื้องต้น คือเล่นกับคนอื่นแต่เป็นไปในแนวทางที่ตนต้องการ มีส่วนร่วมกับกิจกรรมบางส่วนแต่ไม่แบ่งหน้าที่กันชัดเจน เช่น วิ่งไล่จับกันไปมา เป็นต้น เริ่มมีการเล่นสมมติที่เกี่ยวข้องกับคนรอบตัว เช่น เล่นสมมติเรื่องครอบครัว เล่นขายของ เป็นต้น เด็กจะมีช่วงเวลาการเล่นประมาณ ๑๐-๑๕ นาที

๕. ช่วงอายุ ๕-๘ ปี เด็กจะเล่นอย่างมีปฏิสัมพันธ์ เล่นแบบรวมกันเป็นกลุ่ม และแบ่งบทบาทหน้าที่กันชัดเจนในการเล่น เช่น เล่นซ่อนหา เล่นตีจับ เป็นต้น

ตัวอย่างการเล่นที่เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัยของเด็ก ได้แก่

อายุ	ตัวอย่างกิจกรรมการเล่น	จุดมุ่งหมาย
แรกเกิด-๓ เดือน	<ul style="list-style-type: none"> - การเล่นปูเต้ เล่นจ๊ิกจี้ - แขนของเล่นสอดใส่ให้เด็กดู - เล่นหน้ากระจกให้เด็กมองดูหน้าตัวเอง - ร้องเพลงกล่อมเสียงสูงๆต่ำๆ 	กระตุ้นประสาทสัมผัสและเสริมสร้างความสัมพันธ์ (พ่อแม่ เป็นของเล่นที่ดีที่สุด)
๔-๖ เดือน	<ul style="list-style-type: none"> - ร้องเพลงโยกเยก เล่นจ๊ิกจี้ ปูเต้ - เล่นของเล่นที่มีพื้นผิวสัมผัสต่างๆ เล่นเคาะ เล่นเขย่า - เล่นให้เด็กได้ฝึกคว้าของ เช่น แขนของเล่นไว้เหนือเตียง แกว่งของเล่นล่อให้เด็กเอื้อมมือไปคว้า หรือฝึกคว้าเพื่อไปหาของเล่น - หาวิธีสนุกๆให้เด็กได้เล่นมือเล่นเท้า - หนังสือภาพ (ฝึกดูรูป หัดเปิด หัดจับหนังสือ) - เล่นยางกัด 	พัฒนาการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ และมัดเล็ก ส่งเสริมความสามารถ ในการเคลื่อนไหว กระตุ้นประสาทสัมผัสเสริมสร้างความสัมพันธ์ (พ่อแม่เล่นร่วมไปกับการใช้ชีวิตประจำวันของเด็ก เช่น ระหว่างอาบน้ำ ใส่ผ้าอ้อม)
	<ul style="list-style-type: none"> - พ่อแม่เล่นเสียงซ้ๆกับเด็ก 	พัฒนาทักษะทางภาษา
	<ul style="list-style-type: none"> - เล่นกับสีหน้าท่าทางต่างๆผ่าน กระจกเงา 	กระตุ้นการเรียนรู้สีหน้าแสดงอารมณ์เสริมสร้างความผูกพัน
๗-๙ เดือน	<ul style="list-style-type: none"> - เล่นประคองเด็กให้กระโดดเบาๆ บนตัก - เล่นไล่จับ ให้เด็กกลิ้ง คีบ คลาน หนี หรือเล่นลากของเล่นไปมากับเด็ก - พาเด็กไปเดินเล่นนอกบ้านหรือไปสนามเด็กเล่น 	ส่งเสริมความสามารถในการเคลื่อนไหว รู้การกระระยะ
	<ul style="list-style-type: none"> - เล่นยางกัด - เล่นต่อของเป็นหอคอย - เล่นหยิบของเทของขึ้นเล็กๆ เล่นหยิบของออกจากกล่อง 	พัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก เช่น กล้ามเนื้อปาก กล้ามเนื้อมือ สายตา
	<ul style="list-style-type: none"> - ร้องเพลงที่มีท่าทางประกอบ และช่วยให้เด็กเคลื่อนไหวไปตามจังหวะดนตรี เช่น เพลงนี้วิ่งอยู่ไหน เพลงจับปูดำ - เล่นเกมทำตามคำสั่งง่ายๆ เช่น รับบอล-ส่งบอล หยิบของมาให้ - เล่นเกมเลียนแบบท่าทาง เช่น ตบมือ เคาะ โຕ้ะ โบกมือ - เล่นเสียง ให้เด็กเลียนเสียง อ่านนิทาน - เล่นเกมส่องกระจก เรียนรูปร่างกาย 	พัฒนาทักษะภาษา ฝึกการรับรู้จังหวะ การรับรู้ภาษา และการเคลื่อนไหวตามจังหวะ

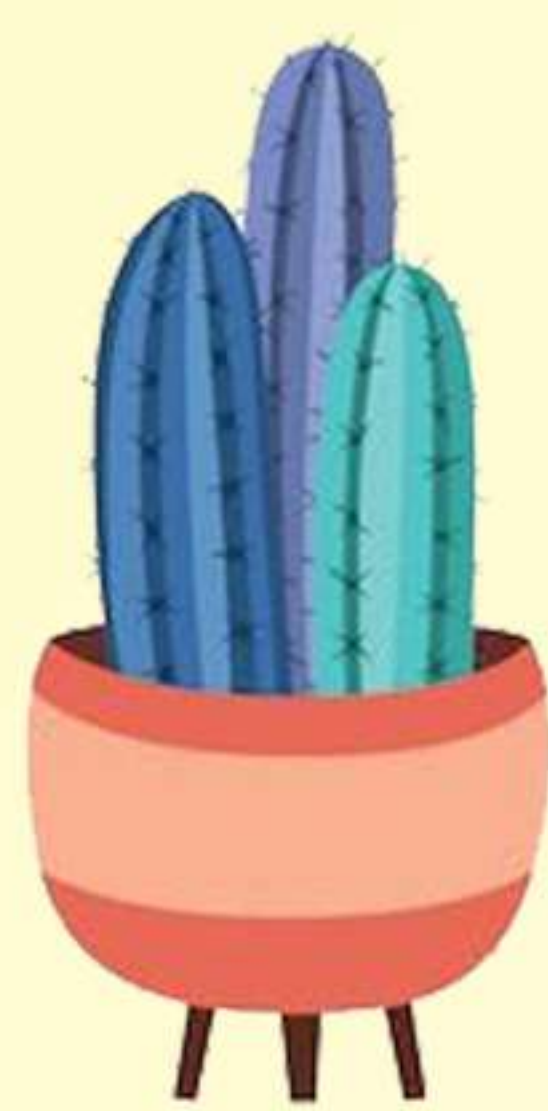
อายุ	ตัวอย่างกิจกรรมการเล่น	จุดมุ่งหมาย
	<ul style="list-style-type: none"> - เล่นจ๊ะเอ๋ ตบแปะ - ให้เด็กโยนของเล่นที่เบาและไม่แตกง่าย โดยผูกเชือกไว้ให้เด็กดึงขึ้นมาและโยนเล่นได้อีกรอบ - เล่นซ่อนหาของแบบง่ายๆ เช่น เอาผ้าคลุมของให้เด็กเปิด หรือซ่อนของเล่นไว้ข้างหลังให้เด็กหา - เล่นปิด-เปิดก๊อกน้ำ หรือปิดเปิดไฟ 	กระตุ้นให้เด็กเรียนรู้การหายไปของวัตถุที่เคยเห็น (object permanence) และ การใช้เหตุผลง่ายๆ ซ้ำ ส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา
๑๐-๑๒ เดือน	<ul style="list-style-type: none"> - เล่นของเล่นลากจูง - เล่นเกมไล่จับของเล่น เช่น กลิ้งบอลให้เด็กไล่ตาม วางของเล่นบนเก้าอี้หรือโต๊ะให้เด็กไปหยิบ - เล่นลูกบอลทั้งลูกเล็กลูกใหญ่ - พาเด็กไปเดินเล่นนอกบ้าน 	ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของกล้ามเนื้อใหญ่ และการทำงานประสานกันของกล้ามเนื้อมัดต่างๆ
	<ul style="list-style-type: none"> - เล่นต่อก้อนไม้เป็นหอคอย - เล่นเขย่าของเล่นเสียงดังๆเป็นจังหวะ - เล่นตักของ-เทของใส่กล่อง 	ช่วยส่งเสริมการทำงานของกล้ามเนื้อเล็ก มือตาประสานกัน เรียนรู้จังหวะ การกะระยะ
	<ul style="list-style-type: none"> - อ่านนิทาน หนังสือภาพ โดยชี้รูปภาพและพูดตามไปด้วยกัน - ร้องเพลงที่มีคำคล้องจอง ภาษาซ้ำๆ ท่องบทกลอน เพลงกล่อมเด็ก เช่น กาเอ๋ยกา - เล่นสมมติโต้ตอบกับตุ๊กตา หรือตุ๊กตาหุ่นมือ - เล่นเลียนเสียงสัตว์ร้อง - ชวนพูดคุยเรื่องที่กำลังทำ สิ่งที่เห็นรอบๆตัว 	ช่วยส่งเสริมทักษะทางภาษา เข้าใจฐานเสียงต่างๆ
๑-๒ ปี	<ul style="list-style-type: none"> - ให้อุปกรณ์ของหรือเข็นรถเข็นเล็กๆ - คลานไล่จับหรือเดินไล่จับ - เล่นลูกบอล กลิ้งลูกบอลไป ให้เด็กกลิ้งกลับมา - เล่นเกมตบแปะ - เล่นซ่อนหา - เล่นบล็อกไม้ ให้เด็กหัดวางซ้อนกัน โดยทำให้อุปกรณ์เป็นตัวอย่าง - ของเล่นไชลาน เล่นในสนามเด็กเล่น พูดให้เด็กฟังในสิ่งที่พบเห็น อาจเปิดโอกาสให้เล่นดิน เล่นทราย 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาทักษะการทรงตัว และการเคลื่อนไหว และการทำงานประสานกันของกล้ามเนื้อ - ฝึกให้เด็กรู้จักการกะระยะของพื้นที่กับมิติ ฝึกการใช้มือและตา ให้ทำงานร่วมกัน - สร้างสรรค์จินตนาการ กล้ามเนื้อมือแข็งแรงขึ้น การใช้ตา ทำงานร่วมกันดีขึ้น - ฝึกการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก - ฝึกการเคลื่อนไหวมือที่สลับข้างได้ดีขึ้น - รับรู้เรื่องราว เกิดทักษะทางภาษา ฝึกความจำ

อายุ	ตัวอย่างกิจกรรมการเล่น	จุดมุ่งหมาย
	<ul style="list-style-type: none"> - ร้องเพลงหัดเดินตามจังหวะ เพลงสอนให้รู้จักอวัยวะ เช่น ร่างกายของฉัน ให้เด็กรู้จักประมาณ ๔-๖ ส่วน - หนังสือป๊อป-อัพ (pop-up) - ร้องเพลงกล่อมหรือท่องบทกลอนให้เด็กฟัง หรือเพลงที่ใช้ภาษาซ้ำๆ เช่น กาเอ๋ยกา จันทร์เจ้าขา เป็นต้น - สมุดรูปภาพ พยายามกระตุ้นให้เด็กออกเสียงตามเมื่อเอ่ยชื่อ หรือชี้ชวนให้ดู ควรใช้หนังสือที่มีภาพเดี่ยวเหมือนจริงที่ฉากหลังไม่รกรุงรัง เช่น ภาพสัตว์ ภาพผลไม้ - บทบาทสมมติเบื้องต้น ตักต้อนหุ่นกระบอก เช่น ตักต้อนหุ่นเสิร์ฟให้ ตักต้อนพูดคุยกับเด็ก และให้เด็ก สนใจหรือส่งเสียงตอบสนอง 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้ในทิศทางและการเคลื่อนไหว สนุกสนานที่ได้เล่นกับผู้อื่น ฝึกการรอคอย - กระตุ้นสัมผัสกับสิ่งสัมผัสที่หลากหลาย - พัฒนาความเข้าใจภาษา - ทำให้รู้คำศัพท์มากขึ้น ฝึกจินตนาการเพิ่มปฏิสัมพันธ์ - พัฒนาทักษะทางสังคม และส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้อื่น
๒-๓ ปี	<ul style="list-style-type: none"> - เล่นภาพตัวต่อเป็นรูปทรงง่ายๆ ต่อบล็อกไม้ ๒-๓ แท่งเป็นรูปรถไฟ ช้อนบล็อก ๗-๘ แท่ง - เล่นเกมโดมิโนที่มีรูปทรงหลายแบบ - เล่นใช้ดินสอขีดเขียนบนกระดาษเป็นรูปเส้นตรง วงกลม 	ฝึกการทำงานของตาและมือในการแก้ปัญหา และฝึกการสังเกต
	<ul style="list-style-type: none"> - หนังสือภาพ สอนเรื่องสี จับคู่ภาพเหมือนบอกชื่อภาพสัตว์ได้ - หัดร้องเพลงง่ายๆ เช่น เพลงช้าง - เล่นสมมติ เล่นเลียน้อง ป้อนตุ๊กตา - เล่นเกมตอบคำถามกับเด็ก 	ฝึกทักษะทางภาษาและสังคม
	<ul style="list-style-type: none"> - เล่นถีบจักรยาน ๓ ล้อ - เล่นในสนามเด็กเล่นที่ฝึกปีนป่าย โดยมีผู้ปกครองดูแลใกล้ชิด 	ฝึกกล้ามเนื้อให้แข็งแรงขึ้น ทำงานประสานกันได้ดีขึ้น และช่วยให้เคลื่อนไหวได้คล่องแคล่ว การเล่นที่มีอุปกรณ์จะช่วยฝึกทักษะการแก้ปัญหา ฝึกทักษะการใช้มือและข้อมือ
	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มเล่นรวมกลุ่มกับเด็กอื่นๆ เช่น ไล่จับ รีรีข้าวสาร แมงอ้อย จำจิ้มเชือกเปาะ เป็นต้น 	ฝึกคิดอย่างมีขั้นตอน ฝึกการกระเเยะกล้ามเนื้อทำงานประสานกัน

อายุ	ตัวอย่างกิจกรรมการเล่น	จุดมุ่งหมาย
๓-๕ ปี	- เกมที่มีกฎเกณฑ์กติกาและแบ่งหน้าที่ชัดเจน เช่น เล่นซ่อนหา เล่นขี่ม้าก้านกล้วย เดินกะลา กระจายขาเดียว เป็นต้น	พัฒนาการของกล้ามเนื้อขนาดใหญ่ และการทรงตัว ให้มีการทำงานอย่างสมดุล
	- ดูหนังสือและเล่นเกมเล่าเรื่องจากภาพ	ฝึกทักษะทางภาษา
	- เล่นวาดภาพและเล่นต่อภาพตัวต่อที่ซับซ้อน ขึ้นตามจินตนาการของเด็ก	ฝึกกระบวนการคิดและจินตนาการ
	- เล่นบทบาทสมมติร่วมกับเด็กคนอื่น เช่น เล่นขายของ หม้อข้าวหม้อแกง เล่นเป็นคุณหมอกับคนไข้ เป็นต้น - เปิดโอกาสให้ทำงานบ้านง่ายๆ เลียนแบบผู้ใหญ่	ฝึกการเข้าสังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

กระบวนการพัฒนาทักษะผู้อำนวยการเล่น (Play worker)

กระบวนการพัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก (Play worker) Training of trainer for child caregiver (ครูพี่เลี้ยง/ ผู้ปกครอง)

วัตถุประสงค์ : เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาทักษะ การสร้างรูปแบบและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับผู้อำนวยความสะดวก (play worker) “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก”

กลุ่มเป้าหมาย : ผู้อำนวยความสะดวก (play worker) ใน ๒ องค์กรประกอบ สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย และบ้าน/ครอบครัว

เป้าหมาย : เด็กไทยพัฒนาการสมวัย IQ EQ EF ดี สูงสมส่วนภายใน ๓ ปี (๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)

ตัวชี้วัด : ความสำเร็จของการเป็นต้นแบบ “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” เกิดจากความร่วมมือกันใน ๓ องค์กรประกอบ ได้แก่ บ้าน/ครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย/หน่วยบริการสาธารณสุข และชุมชน

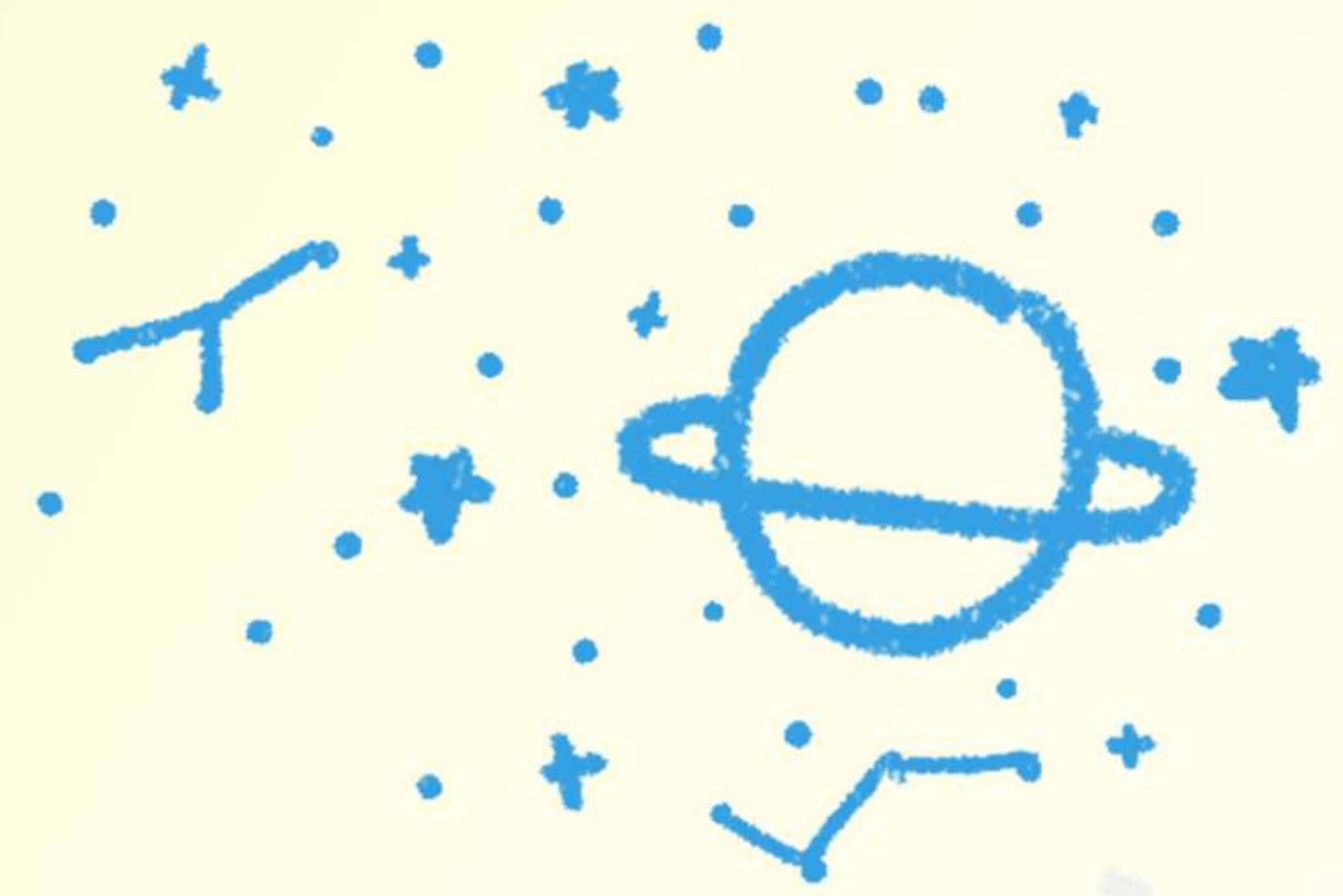
กระบวนการพัฒนาทักษะ “ผู้อำนวยความสะดวก (play worker)” มีทั้งหมด ๑๒ เรื่อง ดังนี้

๑. แลกเปลี่ยนทัศนคติเรื่องการเล่นของเด็ก
๒. เรียนรู้ธรรมชาติและความต้องการของเด็ก
๓. การเล่นอิสระ
๔. การเล่นคืออะไร กิจกรรมคืออะไร
๕. ความสำคัญและประโยชน์ของการเล่น
๖. เข้าใจโมเดลเล่นเปลี่ยนโลก
๗. เล่นตามช่วงวัย
๘. คุณค่าของการเล่น
๙. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก
๑๐. คุณสมบัติ และบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก
๑๑. พัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก
๑๒. การประเมินความเสี่ยงในการเล่นของเด็ก

โดยแบ่งออกเป็น ๘ กิจกรรม ดังนี้

๑. กิจกรรม สถานีความคิด
๒. กิจกรรม เรียนรู้ธรรมชาติและความต้องการของเด็ก
๓. กิจกรรม ความสำคัญและประโยชน์ของการเล่น
๔. กิจกรรม เล่นตามช่วงวัย
๕. กิจกรรม การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก
๖. กิจกรรม คุณสมบัติ และบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก
๗. กิจกรรม พัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก
๘. กิจกรรม การประเมินความเสี่ยง
๙. กิจกรรม โมเดลเล่นเปลี่ยนโลก

โดยแต่ละเรื่องและแต่ละกิจกรรม มีวัตถุประสงค์แต่ละกิจกรรมแตกต่างกันออกไปตามแต่ละกระบวนการ ทักษะที่ต้องการพัฒนา

กิจกรรมที่ ๑ สถานีความคิด

วัตถุประสงค์ : เพื่อระดมความคิดเห็น ทศนคติของผู้เข้าร่วมที่มีต่อการเล่นอิสระสำหรับเด็ก และเพื่อส่งเสริมพัฒนาเด็ก

อุปกรณ์ : กระดาษครีปชาร์ท กระดาษบรูฟ ปากกาเคมี ๖ ชุด

ขั้นตอน :

- เริ่มต้นด้วยทำความรู้จักกันก่อน แบ่งกลุ่ม ๕ กลุ่ม ๆ ละ ๖ คน จัดระดมความคิด ๕ เรื่อง เรียกว่าสถานีความคิด
 - ๑) คุณคิดว่าการเล่นอิสระมีลักษณะอย่างไร
 - ๒) ของเล่น/การเล่นอะไรบ้างที่มีประโยชน์กับเด็ก
 - ๓) เด็กในชุมชนชอบเล่นที่ไหน เพราะอะไร
 - ๔) ในชุมชนใครสำคัญที่สุดในการเล่นของเด็ก
 - ๕) ความคาดหวังในการอบรม
- ระดมความคิดกลุ่มละ ๓ - ๕ นาที แล้วเวียนระดมความคิดให้ได้มากที่สุดจนครบ ๕ สถานี ออกมานำเสนอที่ละกลุ่ม วิทยากรชวนสรุปแลกเปลี่ยน และเชื่อมโยงความเข้าใจร่วมกัน

การแลกเปลี่ยนทัศนคติเรื่องการเล่นของเด็ก
ผ่านสถานีความคิด 5 สถานี

กิจกรรมที่ ๒ เรียนรู้ธรรมชาติและความต้องการของเด็ก

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมเข้าใจธรรมชาติและเห็นความสำคัญของการเล่น ในมุมมองของเด็ก และมีความเข้าใจถึงการเล่นกับกิจกรรม ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

อุปกรณ์ : กระดาษปอนด์ ๑๐๐ แกรม หรือกระดาษวาดรูปขนาด A๓ ตามจำนวนคน ดินสอ สีน้ำตลับ สีเทียน สีเมจิก พู่กัน แก้วน้ำ

ขั้นตอน :

- เปิดเรื่องชวนย้อนรำลึกกันไปช่วงวัยเด็ก ช่วงวัยไหนก็ได้ เราชอบทำอะไร เล่น แล้วเรามีความสุข นำความสุขนั้นออกมาเป็นภาพวาด (กรณีที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาทางการวาดรูปให้เขียนบรรยายและทำเป็นสัญลักษณ์ก็ได้) เวลา ๓๐ นาที
- นำเสนอผลงาน เล่าสู่กันฟัง เล่าเรื่องราวการเล่น ความรู้สึกในขณะที่เล่น (ชอบเล่นอะไร เล่นที่ไหน กับใคร รู้สึกอย่างไร) คนละ ๒ นาที มีวิทยากรเป็นผู้นำในการพูดคุยแลกเปลี่ยน และมีผู้ช่วยวิทยากร เขียนสรุปลงกระดาษปฐพี ซึ่งตีตารางเป็น ๔ ช่อง ๔ หัวข้อ ตอนเด็ก ๑) ชอบเล่นอะไร ๒) เล่นที่ไหน ๓) เล่นกับใคร และ ๔) รู้สึกอย่างไร
- เมื่อนำเสนอครบทุกคน วิทยากรชวนสรุปแลกเปลี่ยน รู้สึกอย่างไรเมื่อเล่าและนึกถึงการเล่นในวัยเด็ก

สรุปและชวนแลกเปลี่ยน

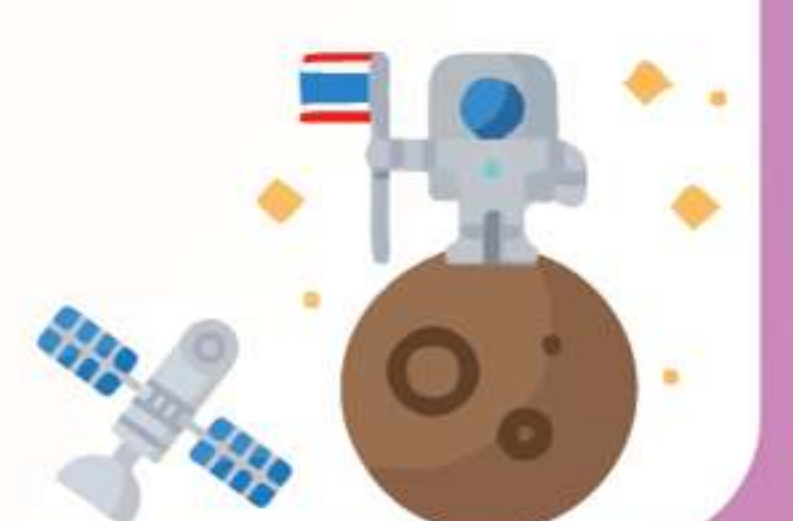
เคยสงสัยไหมว่า ทำไมเด็กถึงต้องเล่นตลอดเวลา ??? เด็กเล็กๆก็เล่นตลอดเวลา เคยโดนพ่อแม่ดุไหม บอกให้เลิกเล่น ตีไหม แล้วเล่นอีกไหม?? มีใครเคยเล่นแล้วตกต้นไม้ แล้วเล่นอีกไหม เคยจมน้ำ แล้วยังเล่นอีกไหม เลิกเล่นไม่ได้เลย ทำไมเด็กจึงต้องเล่น การเล่นมันถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เด็กบนโลกนี้ทำไมต้องเล่น ทุกเชื้อชาติก็เล่น เล่นเหมือนกัน แต่เรียกกันคนละชื่อ เด็กเล่นทุกคนทุกเพศทุกวัย การเล่นไม่แบ่งเพศ มีงานวิจัยหลายชิ้นบอกว่าเด็กต้องได้เล่น การเล่นในวัยเด็กทำให้เราเป็นเราในทุกวันนี้

เด็กกับการเล่น

ยังจำได้ไหมเมื่อยามที่คุณได้ยินเสียงเด็กเล่น เสียงหัวเราะสดใส นั้นทำให้เรานึกถึงความร่าเริงแจ่มใส ความสนุกสนานและความสุขที่จะฉายในแววตาของพวกเขา มันสร้างความรู้สึกของคุณเกี่ยวกับการเล่น ในวัยเด็กของคุณหรือเปล่า แต่คุณอาจจะพบว่าเสียงกรีดร้อง เสียงหัวเราะที่ดังเกินเหตุ เสียงตะโกนดัง ๆ ที่เกิดจากการทะเลาะกับเพื่อน ๆ ที่เล่นด้วยกันจะสร้างความรำคาญให้กับคุณ หรือรู้สึกมีโมโหกับเสียงพวกนั้น ต้องจัดการ สั่งสอนเด็ก หรือจัดการให้สงบเรียบร้อย ซึ่งความจริงบรรยากาศเหล่านี้เกิดได้ตลอดเวลาที่เด็กเล่น เพราะการเล่นของเด็กเป็นสิ่งคม ๆ หนึ่งที่มีบรรยากาศเช่นเดียวกันกับสิ่งคมของผู้ใหญ่ หากแตกต่างกัน ในแง่ของมิติพื้นที่ เวลา และความสัมพันธ์ในอำนาจต่างๆที่แวดล้อมเท่านั้น

ทั้งนี้ในแง่ความหมายของการเล่นของเด็กแล้วจะพบบรรยากาศที่ยังไม่ถูกครอบงำแบบบรรยากาศทางสังคมของผู้ใหญ่ แต่บรรยากาศของเด็กจะเป็นบรรยากาศแบบมีความสุข ได้เล่น ได้ลงมือทำ ได้ทดลอง ในสิ่งที่ตนเองสนใจ และใช้ความคิด จินตนาการของเด็กในการคิดวางแผน ตัดสินใจ ลงมือทำ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สังคมเป็นประสบการณ์ชีวิตในวัยเด็กของพวกเขา ซึ่งจากการเล่นนั้นอาจจะพบกับ ความท้าทาย ความเสี่ยง อุปสรรคบ้าง แต่ก็จะเป็นบททดสอบนอกห้องเรียนของเด็ก สำหรับโอกาสที่จะตัดสินใจ แก้ไขกับอุปสรรคที่จะพบเจอจากการเล่นนั้น

อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่กล่าวข้างต้นนั้นจะก่อให้เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเพิ่มพูนทักษะชีวิตแก่เด็กในด้านของการยอมรับนับถือในตนเอง การเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนภายในจิตใจของเด็กที่จะนำไปสู่พัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจและสติปัญญานั้นเอง

การเล่นอิสระ คืออะไร

การเล่นของเด็กเกิดมาจากแรงผลักดันภายใน จะผลักดันจากภายในที่เด็ก ๆ ทุกคนต้องถูกระบายออก เด็กที่ไม่ได้เล่นจะเกิดการเรียนรู้ช้า วิธีการของเด็กคือการเล่นอิสระ การเล่นคือการเรียนรู้ การเล่นคือเรียน เรียนคือเล่น การเล่นคืองานของเด็ก

- ดร.ปีเตอร์ เกร และ ดร.โรเจอร์ ฮาร์ด ผู้เชี่ยวชาญการเล่นระดับโลก ศึกษาเด็กตั้งแต่คลอดในกลุ่ม ตามจนถึงอายุ ๓๐ ปี กลุ่มที่เด็กได้เล่น โตไปมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอาชีพการงานที่มั่นคง ส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความทะเยอทะยานสูง เช่น เป็นนักคิด นักวิทยาศาสตร์ เป็นวิศวกร เป็นหมอ แต่กลุ่มเด็กที่ไม่ได้เล่นส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ค่อยดีนัก และบางคนมีอาชีพที่ผิดกฎหมาย ดร.ปีเตอร์ เกร กล่าวในงาน ๒๐th IPA Triennial Word Conference ของสมาคมการเล่นนานาชาติ (International Play Association IPA) ปีพ.ศ.๒๕๖๐ ที่ประเทศแคนาดา ว่า “อาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น เพราะเด็กไม่ได้เล่น เนื่องจากการเล่นคือความสุขของเด็ก พื้นฐานชีวิตของมนุษย์วัยเด็กจึงสำคัญ เรา (ผู้ใหญ่) หลงลืมไปมุ่งเน้นการเรียนรู้มากเกินไป”

➤ วิทยากร ถ้ามองเปลี่ยน “การเล่น” กับ “กิจกรรม” มีความแตกต่างกันอย่างไร

“การเล่นคืออะไร กิจกรรมคืออะไร”

การเล่นคือ ความสุขของเด็ก การเล่นคือพื้นฐานของมนุษย์ การเล่นเกิดจากความต้องภายใน และจบทุกอย่างด้วยตัวเราเอง กติกาขึ้นอยู่กับคนเล่น ส่วนกิจกรรมมีการออกแบบ มีกติกาชัดเจน หมดเวลาช่วงไหน อุปกรณ์มีอะไรบ้าง ขึ้นอยู่กับผู้จัด ยกตัวอย่าง เช่น ตั้งแคมป์ก่อกองไฟ ไปทะเล ฯลฯ เปรียบเทียบว่าเป็นการเล่นหรือกิจกรรม “การเล่น” และ “กิจกรรม” คืออะไร แยกความแตกต่างกัน โดยกิจกรรมจะถูกวางรูปแบบไว้ชัดเจน จำกัดรูปแบบการเล่น ทำตามโจทย์ มีผู้จัด มีวัตถุประสงค์ชัดเจนตามผู้จัด ส่วนเล่นจะเล่นได้อิสระตามใจ ตามความต้องการภายใน การออกแบบการเล่นและกติกาขึ้นอยู่กับผู้เล่น ขอบเขตอยู่ที่เรา ประโยชน์ของการเล่น เล่นแล้วเกิดพัฒนาการเด็กและสร้างการเรียนรู้รอบด้าน อย่างอิสระ

การเล่นเกิดประโยชน์สามารถส่งเสริมพัฒนาการ การเรียนรู้ของเด็กอย่างรอบด้าน และอย่างอิสระ ส่วนกิจกรรมก็สร้างการเรียนรู้และส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างรอบด้านเช่นเดียวกัน แต่ตามวัตถุประสงค์ของผู้จัด แต่ในกรณีถ้าเราจะทำพื้นที่หรือสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กหรือให้ลูก ๆ ในโรงเรียน ในชุมชน การเล่นและกิจกรรมต้องไปควบคู่กัน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กนั้นให้สมบูรณ์

การเล่น	กิจกรรม
● ความต้องการภายในของเด็กอย่างอิสระ	● มีผู้จัด ความต้องการตามคนจัด
● ขอบเขตของการเล่นขึ้นอยู่กับผู้เล่น	● ขอบเขตของการเล่นขึ้นอยู่กับผู้จัด
● สามารถสร้างการเรียนรู้ และส่งเสริมพัฒนาการรอบด้านตามวัยอย่างอิสระ	● สามารถสร้างการเรียนรู้และส่งเสริมพัฒนาการได้ตามวัตถุประสงค์ของผู้จัด
การเล่นกับกิจกรรมจะต้องไปควบคู่กัน → ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างสมบูรณ์ (สร้าง EF ได้สมบูรณ์มากขึ้น)	

การเล่นที่ช่วยส่งเสริม EF (Executive Functions)

ในช่วงวัย ๒-๖ ปี เป็นช่วงเวลาทองของชีวิตในการพัฒนาทักษะทางสมองด้านการจัดการกระบวนการคิด ซึ่งเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในชีวิต ซึ่งเราสามารถช่วยพัฒนา EF (Executive Functions) ของเด็กผ่านการเล่นได้ ตัวอย่างเช่น

การเล่นดิน เล่นทราย : การเล่นกองทรายกับน้ำเป็นการเล่นที่มีเสรีภาพ ปล่อยให้เขาเล่นอย่างอิสระ (Free Play) อย่าไปช่วยหรือออกความคิดเห็น ปล่อยให้เขาเลอะเทอะเปรอะเปื้อนตามสบาย ความเป็นอิสระประกอบกับวัสดุที่ไม่มีขอบเขต เช่น ทรายและน้ำ จะช่วยให้เขาคิดสร้างสรรค์ได้ ความคิดสร้างสรรค์ในเด็กเล็กเรียกว่า Initiative จะทำให้เซลล์ประสาทในสมองยืดแขนงประสาทออกไปแตะและเชื่อมต่อกับเซลล์ประสาทตัวอื่น ๆ เกิดเป็นเครือข่ายใยประสาทนับล้านล้านตัว นี่คือวิธีกระตุ้นและเตรียมความพร้อมสมองของเด็กที่ดีและราคาถูกที่สุด

ปั้นดินน้ำมัน : งานปั้น สามารถสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการได้อย่างไม่รู้จบ ช่วยฝึกและเสริมพัฒนาการในด้าน “มิติสัมพันธ์” และกล้ามเนื้อมือให้กับเด็กได้เป็นอย่างดี เช่น มีการหยิบจับได้คล่อง เขียนหนังสือได้ดีขึ้น นอกจากนี้ การปั้นยังอาศัยทักษะการทำงานประสานกันของมือและตา และเราสามารถเริ่มสร้าง Working Memory ให้กับเด็ก ได้โดยการปั้นรูปทรงต่าง ๆ จากประสบการณ์ชีวิตของเด็กที่ผ่านมา เช่น การปั้นรูปสัตว์, ผักผลไม้ ที่เด็กรู้จัก เป็นต้น

เล่นบทบาทสมมติ : การเล่นบทบาทสมมติ ช่วยพัฒนาทักษะสมอง EF ในการเล่น เด็กต้องตั้งประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับตัวละครนั้น ๆ ทั้งเรื่องท่าทาง การพูด การแต่งกาย เด็กต้องยืดหยุ่นทางความคิด และยังคงไตร่ตรองเสมอว่ากำลังสวมบทบาทเป็นตัวละครนั้นอยู่ การเล่นสมมติเป็นคุณนั้นคนนี้ สมมติสถานการณ์และสถานที่ ช่วยให้เด็กได้พัฒนาภาษาและสร้างทักษะการเข้าสังคม เราอาจเป็นกองหนุน ให้เด็กเล่นสนุกได้มากขึ้น โดยหาของธรรมดา ๆ ให้ลูกเล่น เช่น ไม้กวาด ที่โกยผง ถ้วยชาม หม้อ กระดาษสี ผ้า เป็นต้น ซึ่งของเล่นเหล่านี้จะช่วยให้เด็กพลิกบทบาทไปได้เรื่อย ๆ

เล่นในสนามอย่างอิสระ : บางครั้งการปล่อยให้เด็กได้เลือกเล่น กำหนดรูปแบบและสิ่งที่จะเล่นด้วยตัวเอง มีอิสระในการเล่น โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้กำหนดกฎ กติกา ในการเล่น ช่วยฝึกความเป็นผู้นำ และรู้จักรักษากฎเกณฑ์ ถือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากต่อการพัฒนาทักษะ EF ให้กับเด็ก

ปีนป่าย : การเล่นปีนป่าย เด็กจะได้ใช้ทั้งกล้ามเนื้อมัดเล็กและกล้ามเนื้อมัดใหญ่ การทำงานร่วมกันของร่างกาย ทั้งตาหู ฟัง และเคลื่อนไหว ยิ่งมีการใช้ประสาทสัมผัสพร้อมกันมากเท่าไร ยิ่งไปกระตุ้นให้สมองส่วนหน้าทำงานมากขึ้นเท่านั้น

กิจกรรมที่ ๓ ความสำคัญและประโยชน์ของการเล่น

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมเห็นความสำคัญให้เด็กได้เล่นกับชิ้นส่วนที่หลากหลาย เป็นการส่งเสริมการเล่นแบบปลายเปิด และครูผู้เข้าอบรมสามารถนำไปประยุกต์จัดในบ้าน ในโรงเรียน ในชุมชนได้

อุปกรณ์ : วัสดุรอบด้าน กิ่งไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ใบตอง ท่อนไม้ ขอนไม้ ผลไม้ เมล็ดพันธุ์ ถั่ว ชาม ภาชนะต่าง ๆ อุปกรณ์ขุดดิน สายยาง ผ้าสีสันขนาดต่าง ๆ บล็อกไม้ ผ้าพลาสติก ก่องลังกระดาษ ก่องพลาสติกใส่ผลไม้ ถุงพลาสติก แกนทิชชู วัสดุรีไซเคิลต่าง ๆ อุปกรณ์ชิ้นส่วนศิลปะต่าง ๆ เช่น กระจุดม ลูกปัด ลวด โฟม ลังไข่ กระดาษ หลอด สก๊อตโบรท์ แปรงสีฟัน ไม้ไอติม ฯลฯ และกระดาษบรู๊ฟ ปากกาเคมี (ตามจำนวนกลุ่ม)

ขั้นตอน :

- วิทยากรแบ่งผู้เข้าร่วมอบรม เป็น ๖ กลุ่ม แล้วชวนมองสำรวจอุปกรณ์ หรือพูดคุยกันก่อนก็ได้ แล้วเลือกอุปกรณ์ ทำประดิษฐ์ของเล่น เป็นการออกแบบการประดิษฐ์ของเล่นต่าง ๆ โดยการใช้วัสดุที่มีอยู่รอบด้าน เช่น วัสดุจากธรรมชาติ วัสดุเหลือใช้ วัสดุสำเร็จรูป ฯลฯ โดยนำวัสดุเหล่านี้ มาประดิษฐ์เป็นของเล่น หลากชิ้น อย่างน้อย กลุ่มละ ๓ ชิ้น และผู้ช่วยวิทยากรแจกกระดาษบรู๊ฟ และปากกาเคมีให้แต่ละกลุ่ม ตีตารางเป็น ๒ ช่อง ช่องแรก สามารถเล่นและทำอะไรได้บ้าง ช่อง ๒ เกิดประโยชน์อะไรกับเด็ก มีเวลา ๒๐ นาที
- แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอ บอกเล่า สามารถเล่นและทำอะไรได้บ้าง พร้อมกับบอกประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับเด็ก
- วิทยากรชวนแลกเปลี่ยน สรุปกิจกรรมประดิษฐ์ของเล่นจากวัสดุรอบด้าน อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้าง พัฒนาการให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ในการฝึกออกแบบประดิษฐ์ของเล่นได้เองจากวัสดุใกล้ตัว

สรุปความสำคัญและประโยชน์ของการเล่น

การเล่นไม่ใช่เรื่องเล่น ๆ การเล่นที่ทุกคนบอกว่ามีประโยชน์ มีผลต่อสมอง เป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ ของร่างกาย งานวิจัยโดย ดร.ประภาพรรณ จูเจริญ สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล กล่าวว่า เด็กเมื่อแรกคลอดออกมาพร้อมกับการเรียนรู้ เราจะเรียนรู้ได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับใยสมอง ใยสมอง เชื่อมต่อ ๕ แสนข้อมูลต่อนาที โดยพฤติกรรมบวก พฤติกรรมลบขึ้นกับวิถีประสาท ที่หมั่นฝึกฝน คาถาสัญญา ของสมองคือ ยิ่งใช้ยิ่งแข็งแรง ยิ่งแข็งแรงยิ่งมีประสิทธิภาพ ทุกคนมีความสามารถจะเรียนรู้ได้เท่ากันหมด สิ่งที่ทำให้คนเก่งมากเก่งน้อยขึ้นอยู่กับเส้นนี้ ใยสมองเชื่อมต่อกันจะเกิดการเรียนรู้ เชื่อมโยงได้ตลอดเวลา ถ้าได้รับการกระตุ้น โดยกระตุ้นเส้นหนึ่งก็เกิดการเรียนรู้เรื่องหนึ่ง และเวลาเชื่อมต่อกันจะเกิดการกระพริบหัว แสนข้อมูลต่อนาที ทั้งเรื่องบวกเรื่องลบ ใยสมองเมื่อเรียนรู้ทำซ้ำ ๆ จะทำให้เกิดพฤติกรรม ทักษะ การเรียนรู้ และเกิดเป็นพฤติกรรมที่เคยชินในที่สุด ทั้งเรื่องดีและเรื่องไม่ดี เพราะการทำซ้ำๆจะทำให้เส้นใยสมองนี้หนาขึ้น กลายเป็นพฤติกรรม และเป็นลักษณะของเราในที่สุด ยกตัวอย่างเด็กดูละคร เด็กก็จะเลียนแบบทำตาม เมื่อดูซ้ำ ๆ ก็จะกลายเป็นพฤติกรรมที่ไปทำกับเพื่อนและครอบครัว

การเล่น ไม่ใช่เรื่องเล่น เล่น

“สมองเกิดมาพร้อมกับการเรียนรู้ ไม่มีใครเกิดมาเรียนรู้ไม่ได้ตลอดชีวิต แต่จะส่งเสริมการเรียนรู้ให้เต็มศักยภาพได้อย่างไร มาก-น้อย เพียงไร”

ดร. ประภาพรรณ จูเจริญ

ธรรมชาติและความต้องการในการเล่นของเด็ก

โลกการเล่นของเด็ก ๆ ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมของเด็ก เด็กต้องการ พื้นที่ เวลาสำหรับการเล่น ดังนั้นผู้ใหญ่จึงต้องตระหนักถึงทุกอย่างที่อยู่รอบกายเด็ก ในเชิงจิตวิทยา ความพร้อมของเด็กที่จะเล่นขึ้นอยู่กับ

- เวลาและสถานที่
- ลักษณะเฉพาะของเด็ก
- ปฏิสัมพันธ์กับชุมชน
- ความสัมพันธ์ทางสังคม
- การได้สัมผัสกับธรรมชาติ
- กิจกรรมเคลื่อนไหวที่ต้องใช้ร่างกาย
- ประเภทของการเล่นต่าง ๆ
- การสร้างโอกาสในการเล่นในพื้นที่นั้น ๆ

สภาพแวดล้อมในการเล่นของเด็ก

สภาพแวดล้อมที่ดีคือ ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ล้อมรอบตัว ที่สามารถนำมากระตุ้นประสาทสัมผัสทุกส่วนของมนุษย์ เช่น การได้ยิน การมองเห็น การได้กลิ่น การได้รส รวมถึงผิวสัมผัส ที่สำคัญการกระตุ้นสัมผัสให้มีอาณาภาพมากยิ่งขึ้น จะต้องมีส่วนประกอบที่ดี คือ บรรยากาศของความรักและความอบอุ่น บรรยากาศที่ท้าทายทำให้อยากรู้ อยากแสวงหาคำตอบและบรรยากาศที่เปิดโอกาส ให้เด็กได้เรียนรู้ หรือได้เล่นอย่างอิสระ

สถานที่เล่นสำหรับเด็กต้องเป็นสถานที่ที่เด็กสามารถเล่นได้หลากหลาย ไม่ว่าจะวิ่ง ขว้าง ไล่จับ ซ่อนหา ฝึกดุ ฟัง ตะโกน โต้เถียง หัวเราะได้อย่างอิสระเสรี หรือเป็นสถานที่ๆ มีสิ่งต่าง ๆ ให้เล่น เช่น มีต้นไม้ให้ปีนป่าย มีแอ่งน้ำให้เล่น มีชิงช้าให้แกว่งไกว มีวัสดุสิ่งของให้เอามาประดิษฐ์ ต่อเติมเสริมแต่ง หรือมีอุปกรณ์ให้สร้างและทดลองประดิษฐ์ในสิ่งที่เด็กสนใจและต้องการ นอกจากนั้น เด็กๆยังมีจินตนาการอันไร้ขีดจำกัด บางครั้ง แม้ในที่เล็ก ๆ แคบ ๆ ก็สามารถเป็นที่เล่นของพวกเขาได้ ไม่ว่าจะเป็นช่องประตู หรืออาจกว้างใหญ่ไพศาล เช่น ในท้องทุ่ง ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเล่นของเด็กๆ ควรเป็นอย่างไรนั้น ควรพิจารณาควบคู่กับวิถีชีวิตของเด็ก ๆ ที่เหมาะสมกับกฎเกณฑ์ วัฒนธรรม สถานการณ์ในสภาพสังคมสมัยใหม่

นอกจากธรรมชาติและความต้องการของเด็ก ผู้อำนวยการเล่นสามารถใช้ปัจจัยที่ส่งเสริมพัฒนาการ และสร้างทักษะชีวิตให้เด็กได้ โดยใช้ ๗ ปัจจัย ดังนี้

๗ ปัจจัยส่งเสริมพัฒนาการและสร้างทักษะชีวิตให้เด็ก

- ปัจจัยที่ ๑ รัก... ผู้ใหญ่ : พ่อแม่ ผู้ดูแล ครู
- ปัจจัยที่ ๒ กิน.... สารอาหารครบ ๕ หมู่
- ปัจจัยที่ ๓ นอน...พักผ่อนให้เพียงพอ
- ปัจจัยที่ ๔ เล่น.... การเล่น (อิสระ)
- ปัจจัยที่ ๕ เล่น.... ดนตรี ร้อง สนทนาระยะ
- ปัจจัยที่ ๖ อ่าน.... การอ่าน (หนังสือ)
- ปัจจัยที่ ๗ วาด.... ศิลปะต่างทุกแขนง ๆ

จะเห็นว่าปัจจัยที่ ๔ - ๗ เป็นเรื่องเล่นและกิจกรรม ถ้าเด็กคนไหนไม่ได้เล่นและทำกิจกรรม จะส่งผลให้เส้นใยสมองไม่เกิดการเชื่อมต่อ ซึ่งสื่อเป็นเครื่องมือสำคัญมาก สื่อสร้างสรรค์ช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ เราทำซ้ำ ๆ จะเกิดพฤติกรรม เวลาที่เด็กเล่น ทำกิจกรรม จะผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ มี ตา หู

จมูก ปาก กาย ทำให้ใยสมองเชื่อมต่อ สมองเปิดเกิดการเรียนรู้ท่ามกลางความสุข การทำซ้ำ ๆ ทำให้เกิดการจดจำ เกิดเป็นทักษะชีวิต กลายเป็นพฤติกรรม

ประโยชน์เมื่อเด็กได้เล่น

เมื่อเด็กได้เดิน วิ่ง กระโดด หัวเราะ ร้องไห้ เศร้า ซึม นิ่ง นอน รัก ผ่านการเล่นและกิจกรรมต่าง ๆ ก่อประโยชน์ต่อพัฒนาการเด็กทั้งทางด้านร่างกาย กล้ามเนื้อมัดเล็กมัดใหญ่ พัฒนาการด้านอารมณ์ เกิดความสุข รู้จักตัวเอง ควบคุมอารมณ์ เข้าใจตัวเอง พัฒนาการด้านสังคม เล่นเป็นกลุ่มทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สังคมเล็ก ๆ ปรับตัวเข้าสู่สังคมต่อไป พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการด้านสติปัญญา โรงเรียนเอกชนและนานาชาติ ได้นำเรื่องเล่นไปพัฒนาเด็ก ส่งเสริมการเล่นแล้วประเมินพฤติกรรมเด็กผ่านการสังเกต

ใยสมองหยุดชะงัก

ใยสมองเติบโตและตายได้ สาเหตุจะเกิดจากอุบัติเหตุ ความเจ็บป่วย การตีหัวเด็ก ๆ (พ่อแม่ตบหัวลูกบ่อย ๆ ก็มีผลกระทบ) มีผลต่อการเติบโตของใยสมอง การขาดสารอาหารก็มีผลต่อการเรียนรู้ ความเครียดไม่สามารถทำเรื่องนั้น ๆ ได้ดี การไม่มีความสุข ก็ทำให้เส้นใยสมองของเราหยุดชะงักได้ เด็ก ๆ โดนดุว่า เปรียบเทียบ เด็กจะเกิดความเครียดและไม่เกิดการเรียนรู้ การแบ่งแยกทำให้เด็กรู้สึกไม่ปลอดภัย การบังคับทำให้เด็กไม่สนุก ไม่มีความสุข โดยใยสมองจะแตกตัวและเกิดการเชื่อมต่อมากที่สุด คือ ๖ ขวบปีแรก

วงจรการเล่นและกิจกรรม

สนุกสนานสนาน ปลดปล่อยผ่อนคลาย ลองผิดลองถูก, เกิดการเรียนรู้ ค้นพบศักยภาพตัวเอง เกิดพัฒนาการ, เกิดประสบการณ์ และเกิดทักษะชีวิต, จิตอาสา

กิจกรรมที่ ๔ เล่นตามช่วงวัย

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เข้าใจถึงการเล่นตามช่วงวัย สามารถออกแบบการเล่นและ กิจกรรมที่เหมาะสมตามช่วงวัย และสามารถเข้าใจความหมายเรื่องคุณค่าของการเล่น โดยแบ่งเป็น ๒ กิจกรรมหลัก ดังนี้

๕.๑ การเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการตามวัยและการพัฒนาสมอง “สายใยพัฒนาการเด็ก”

อุปกรณ์ : บัตรคำ (กระดาษ A๔ สี ตัด ๓) จำนวน ๕ สี ปากกาเมจิก เชือก ๕ เส้น ยาว ๔ เมตร

ขั้นตอน :

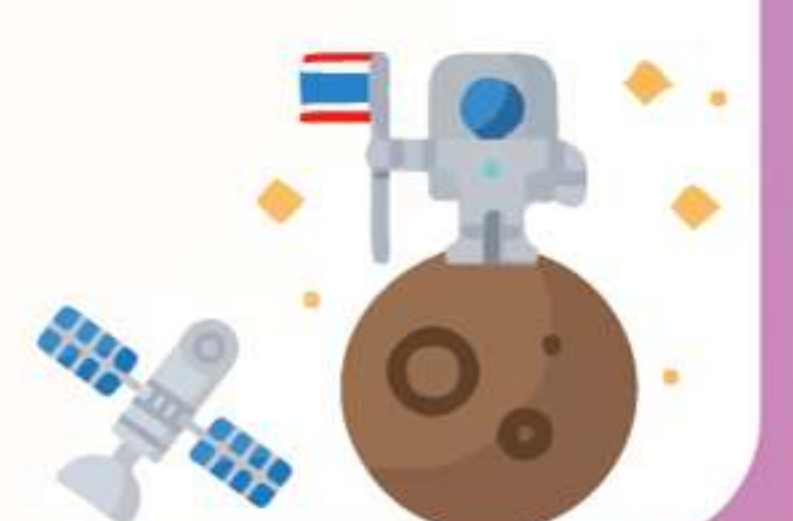
- แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วม ๕ กลุ่ม จับฉลากเลือกช่วงวัย แบ่งตามช่วงวัย ๐-๓/ ๔-๖/ ๗-๑๒/ ๑๓-๑๕/ ๑๖-๑๘ ปี
- ให้ทุกคนช่วยกันระดมความคิดในแต่ละช่วงวัย ตามโจทย์ดังนี้ นึกถึงตอนที่ตนเองหรือจากที่เห็น จากลูกหลาน และเด็กที่เราดูแล แต่ละช่วงอายุ ว่าเด็กชอบอะไรมากในแต่ละช่วงวัย ชอบกินอะไร ชอบเล่นอะไร ชอบทำอะไร แล้วเขียนติดในบัตรคำ ๑ บัตรคำ/ ๑ ข้อความแล้วนำติดกับเชือก ร้อยเป็นสายยาว จำนวน ๒๐ นาที และนำเสนอกลุ่มละ ๕ นาที
- วิทยากรสรุปเพิ่มเติม การพัฒนาการตามวัยของเด็ก และ Power point การพัฒนาการของ สมอง ตัวอย่างการเล่นส่งเสริมพัฒนาการสมองตามวัย

๕.๒ กิจกรรมผ้าหลากสี: กิจกรรมเสริม เพื่อเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกขณะเล่นของเด็ก

อุปกรณ์ : ผ้าสีผืนใหญ่ เย็บหลากสี ลูกบอลใหญ่ ๑ ลูก และลูกบอลเล็กจำนวน ๒๐ - ๓๐ ลูก

ขั้นตอน :

- วิทยากรชวนผู้เข้าอบรมยืนล้อมรอบและจับผืนผ้ารอบด้านทั้ง ๔ มุม ช่วงแรก วิทยากรวางลูก บอลใหญ่ไปที่ผืนผ้าด้านใดด้านหนึ่งของผู้เล่น และให้ผู้เล่นพยายามช่วยกันควบคุมผืนผ้าไม่ให้ลูก บอลหล่นออกไปจากผืนผ้า ให้ลูกบอลเคลื่อนที่ไปที่ละด้านจนครบ ๔ ด้าน อย่างน้อย ๓ รอบ ถึง ๕ รอบ (ขึ้นอยู่กับวิทยากรพิจารณาตามความเหมาะสม) สมมุติเป็นการทอดลูกชิ้น ห้ามโดน มือหรือโดนตัว ห้ามไหม้ (อยู่นิ่ง) ห้ามร่วง มือใครโดน วิทยากรจะเป่านกหวีด หยุดทันที
- ช่วง ๒ วิทยากรเปลี่ยนลูกบอลลูกเล็กจำนวนหนึ่ง วางไปที่ตรงกลางผืนผ้า ผู้เล่นต้องช่วยกันยก ผืนผ้าขึ้นลงโดยต้องช่วยกันควบคุมไม่ให้ลูกบอลเล็กกระเด็นออกจากผืนผ้า จำนวนครั้งตาม วิทยากรมอบหมาย อย่างน้อย ๕ ครั้ง
- กิจกรรมออกแบบการเล่นที่ใช้ผืนผ้าในการเล่น แต่ละกลุ่มออกแบบการเล่นให้เหมาะสมแก่เด็ก แต่ละช่วงวัยโดยออกแบบจากผืนผ้าหลากสี ว่าจะสามารถออกแบบการเล่นให้เหมาะสมแก่เด็ก แต่ละช่วงวัยไปในทิศทางและแนวทางใด โดยวิทยากรแบ่งผู้เข้าอบรม เป็น ๔ กลุ่ม โดยมอบโจทย์ ให้แต่ละกลุ่มออกแบบการเล่นและกิจกรรมตามช่วงวัย โดยแบ่งเป็น กลุ่มที่ ๑ อายุ ๐-๓ ปี กลุ่มที่ ๒ อายุ ๔-๖ ปี กลุ่มที่ ๓ อายุ ๗-๑๒ ปี กลุ่มที่ ๔ อายุ ๑๓-๑๕ ปี กลุ่มที่ ๕ อายุ ๑๖-๑๘ ปี โดย แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอ โดยผลัดกันเป็นผู้เล่นและวิทยากรชวนแลกเปลี่ยน ประยุกต์ ปรับเปลี่ยนการเล่นกับผืนผ้าโดยไม่มีลูกบอล ว่าเล่นอะไรได้บ้าง
- วิทยากรสรุปและชวนแลกเปลี่ยน โดยให้เห็นถึงสายใยพัฒนาการเด็ก ๐-๓ ปี ๔-๖ ปี ๗-๑๒ ปี ๑๓-๑๕ ปี และ ๑๖-๑๘ ปี ชอบกินอะไร ชอบเล่นอะไร ชอบทำอะไร การเปลี่ยนแปลงและ เชื่อมโยงไปสู่การเข้าใจในคุณค่าของการเล่น

วิทยาการยกตัวอย่างในแต่ละช่วงวัย สายใยพัฒนาการเด็ก ๐-๓ ปี ๔-๖ ปี ๗-๑๒ ปี ๑๓-๑๕ ปี และ ๑๖-๑๘ ปี ชอบกินอะไร ชอบเล่นอะไร ชอบทำอะไร การเปลี่ยนแปลง

- **สมอง :** อาหารกาย อาหารใจ อายุ ๐-๒ ปี พัฒนาการทางด้านร่างกาย และประสาทสัมผัสรับรู้ทั้ง ๕
อาหารกาย : นมแม่ อาหารครบ ๕ หมู่ และน้ำ (อาหาร ๓ มื้อ + อาหารว่าง ๑ มื้อ) นอน หลีกเลี้ยงการดูทีวี และสื่อโทรศัพท์
อาหารใจ : ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจจากพ่อแม่ ครอบครัว ชอบการสัมผัส การโอบกอด จูบ โอบอุ้มหยอกล้อ การจ๊ะเอ๋ การเล่นกับพ่อแม่ครอบครัว เล่นที่ทดลอง ใช้ปาก อมดูด คลาน เกาะยืน ลากจูง ผลัก บล็อกไม้ สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะ ของเล่นที่เป็นธรรมชาติ ดินน้ำ ต้นไม้ ฯลฯ นิทาน หนังสือภาพ
ทัศนศึกษาด้านนอก : สวนธรรมชาติ สวนสัตว์
- **สมอง :** อาหารกาย อาหารใจ อายุ ๓-๖ ปี กล้ามเนื้อเจริญเติบโตมากขึ้น มีพลังมากมาย อยากรู้อยากเห็น (ชอบถาม “ทำไม”) เริ่มเรียนรู้สังคมและเหตุผล จินตนาการ ชอบโลดโผน และทำท่าย
อาหารกาย : อาหารครบ ๕ หมู่ และน้ำ (อาหาร ๓ มื้อ + อาหารว่าง ๑ มื้อ) นอน หลีกเลี้ยงการดูทีวี และสื่อโทรศัพท์
อาหารใจ : ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจจากพ่อแม่ ครอบครัว สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะ ของเล่นธรรมชาติ ดิน ทราย น้ำ ต้นไม้ สัตว์ต่างๆ เล่นป็นปายต่างๆ ปีนต้นไม้ และของใช้ในบ้านที่เล่นได้อย่างปลอดภัย การช่วยทำงานบ้าน ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ เช่น การเล่นบทบาทสมมติ เล่นเลียนแบบ การเล่นเป็นกลุ่มไม่แยกหญิงชาย เช่น การเล่นไล่จับ ขายของ ซ่อนแอบ นิทาน วรรณกรรมเด็ก สังคม ทายคำถามอะไรเอ๋ย ศิลปะ เช่น วาดภาพ ระบายสี ปั้นดินเหนียว ดินน้ำมัน ตัดปะ ต่อภาพ ต่อเลโก้ ฯลฯ และ ดนตรี เช่น ร้องเพลง เดินตามจังหวะ
ทัศนศึกษา : สวนธรรมชาติ พิพิธภัณฑ์ ประสบการณ์ตรง เช่น ไร่ นา สวนผลไม้ โรงงานอุตสาหกรรม ตลาด และสื่อสร้างสรรค์วันละไม่เกิน ๒ ชั่วโมง
- **สมอง :** อาหารกาย อาหารใจ อายุ ๗ - ๑๒ ปี ขนาดและทรวดทรงของร่างกายเริ่มเห็นได้ชัดเจน ตัวสูงเพิ่มขึ้น การทรงตัวดีขึ้น ชอบส่งเสียงดัง แบ่งกลุ่มเพศ เข้าใจกฎระเบียบ กติกา ชอบแข่งขัน ชอบคิด และเข้าใจเหตุผล
อาหารกาย : อาหารครบ ๕ หมู่ และน้ำ อาหารที่ควรห้าม เช่น น้ำหวาน น้ำอัดลม ขนมกรุบกรอบ งดอาหารจานด่วนและอาหารขยะ
อาหารใจ : ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจจากพ่อแม่ การเรียนรู้ที่มีความสุขภายใต้บริบทวัฒนธรรมไทย/ท้องถิ่น การเล่นเกมไทย เช่น หมากเก็บ กระโดดเชือก กระโดดยาง กระต่ายขาเดียว กอล์ฟไข่ ห่วงยาง ซ่อนแอบ การท่องเที่ยว ชมธรรมชาติ
ทัศนศึกษา : สนามเด็กเล่น การผจญภัย การทำงานบ้าน งานพื้นฐานอาชีพ กิจกรรมงานกลุ่ม เน้นเรื่องวินัยและความรับผิดชอบ เกม หรือการเล่นที่มีกติกา เกมกระดานต่างๆ เช่น หมากกรุก หมากฮอส โดมิโน์ ต่อคำศัพท์ กีฬาประเภทต่างๆ ฯลฯ ศิลปะ สิ่งประดิษฐ์

- **สมอง :** อาหารกาย อาหารใจ อายุ ๑๓ - ๑๘ ปี วัยรุ่นจะชอบทดลองและเรียนรู้กับของจริง

อาหารกาย อาหารครบ ๕ หมู่ และน้ำ อาหารที่ควรห้าม เช่น น้ำหวาน น้ำอัดลม ขนมกรุบกรอบ งดอาหารจานด่วนและอาหารขยะ

อาหารใจ ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจจากพ่อแม่ การเรียนรู้ที่มีความสุขภายใต้บริบทวัฒนธรรมไทย/ท้องถิ่น การท่องเที่ยว ชุมชนชาติ ทัศนศึกษา การทำงานบ้าน งานพื้นฐานอาชีพ กิจกรรม งานกลุ่ม เน้นเรื่องวินัยและความรับผิดชอบ บำเพ็ญประโยชน์ จิตอาสา เกม การเล่นที่มีกติกา กีฬาเดี่ยว คู่ และ กลุ่ม ชอบการแข่งขัน ศิลปะ สิ่งประดิษฐ์ ทาสีกำแพง สีสเปรย์ ทำของเล่นให้น้อง ฯลฯ

งานอดิเรกและเวลาที่เป็นอิสระของตนเอง งานอาชีพ ทำอาหาร ทำแก๋อี่ สร้างบ้านให้น้องเล่น ทำชิ้นเก็บของเล่น และกีฬา โดยจะฝึกฝนไปพร้อมกับครูผู้เชี่ยวชาญ ผลิตสื่อสร้างสรรค์

- **สมอง :** อาหารกาย อาหารใจ อายุ ๑๓ - ๑๘ ปี วัยรุ่นจะชอบทดลองและเรียนรู้กับของจริง

อาหารกาย อาหารครบ ๕ หมู่ และน้ำ อาหารที่ควรห้าม เช่น น้ำหวาน น้ำอัดลม ขนมกรุบกรอบ งดอาหารจานด่วนและอาหารขยะ

อาหารใจ ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจจากพ่อแม่ การเรียนรู้ที่มีความสุขภายใต้บริบทวัฒนธรรมไทย/ท้องถิ่น การท่องเที่ยว ชุมชนชาติ ทัศนศึกษา การทำงานบ้าน งานพื้นฐานอาชีพ กิจกรรม งานกลุ่ม เน้นเรื่องวินัยและความรับผิดชอบ บำเพ็ญประโยชน์ จิตอาสา เกม การเล่นที่มีกติกา กีฬาเดี่ยว คู่ และ กลุ่ม ชอบการแข่งขัน ศิลปะ สิ่งประดิษฐ์ ทาสีกำแพง สีสเปรย์ ทำของเล่นให้น้อง ฯลฯ

งานอดิเรกและเวลาที่เป็นอิสระของตนเอง งานอาชีพ ทำอาหาร ทำแก๋อี่ สร้างบ้านให้น้องเล่น ทำชิ้นเก็บของเล่น และกีฬา โดยจะฝึกฝนไปพร้อมกับครูผู้เชี่ยวชาญ ผลิตสื่อสร้างสรรค์

คุณค่าของการเล่น

๑. แบ่งกลุ่มกลุ่มละ ๕ คน เลือกอุปกรณ์ชิ้นส่วนต่างๆ (Loose Parts) ตามใจชอบ โจทย์คือทำของเล่นให้เด็ก ๑ ชิ้น และให้แต่ละกลุ่มนำเสนอของเล่นชิ้นที่ทำคืออะไร มีคุณค่าอย่างไร และถ้าให้ตีคุณค่าเป็นสูง กลาง ต่ำ จะตีเป็นอะไร และเพราะอะไร

๒. วิทยากรยกตัวอย่างโดยใช้ภาพ ๒ ภาพ ให้ผู้เข้าอบรมได้ลองเลือกว่าภาพไหนที่มีคุณค่ามากกว่ากัน และให้เหตุผลว่าเพราะอะไร เราจะเลือกของเล่นให้เด็กอย่างไร โดยยกตัวอย่างภาพแรก บ้านของเล่นสำเร็จรูป ช้อมา อีกภาพเป็นบ้านที่พ่อแม่ทำจากกล่อง เด็กเข้าไปอยู่และเล่นได้ ภาพไหนมีคุณค่ามากกว่ากัน (ยกตัวอย่าง ภาพของเล่น ๓ - ๔ ชุด) วิทยากรสรุปเชื่อมโยงอธิบายคุณค่า : การจินตนาการ การเชื่อมโยง ความสำเร็จ การโลดแล่น การเรียนรู้ของการเล่น การตีคุณค่าของของเล่น ขึ้นอยู่กับเด็ก เด็กแต่ละคนมีประสบการณ์การเล่นที่แตกต่างกัน การให้คุณค่า การจินตนาการ ของเล่น ชิ้นส่วน โครงสร้าง สนามเด็กเล่น ที่เป็นปลายเปิดและไม่สำเร็จรูป จะมีคุณค่าสูงเสมอ ผู้ใหญ่และเด็กย่อมมีความคิดในการเล่นแตกต่างกัน สำคัญคือ ความเข้าใจ การเห็นความสำคัญในความคิดของเด็ก คุณค่าของการเล่นย่อมเพิ่มขึ้นเสมอ

ของเล่นชิ้นไหนมีค่ามากกว่ากันอย่างไร

การเล่นกับชิ้นส่วนหลากหลายเคลื่อนย้ายได้ (Loose parts Play)

Loose parts คือ วัสดุ สิ่งของ ชิ้นส่วนหลากหลาย ทั้งที่เป็นธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นขยะหรือสิ่งที่ไม่ใช้แล้ว ของที่มีอยู่ในครัวเรือน ในท้องถิ่น ไม่ว่าจะชิ้นเล็ก ชิ้นกลาง ชิ้นใหญ่ สามารถเคลื่อนย้ายได้ ถอด มาต่อติด ประกอบกันเล่นด้วยกัน

ตัวอย่าง Loose parts

- ธรรมชาติ: น้ำ ทราย ดิน กิ่งไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ใบตอง ทางมะพร้าว ท่อนไม้ ขอนไม้ ผลไม้ เมล็ดพันธุ์ ดอกไม้สดและแห้ง ก้อนหิน ก้อนกรวด แก้วลวดย ฟาง ฯลฯ loose parts แบบธรรมชาติเป็นสิ่งที่สร้างจินตนาการ

- ของที่ใช้แล้ว: ยางรถจักรยาน ยางรถยนต์ ห่วงยาง ซีลรถจักรยาน เชือก ท่อข้อต่อขนาดต่างๆ ถ้วย ท่อแอร์ กล่องลังขนาดต่างๆ กล่องนม ขวดแชมพู ผ้าพลาสติก กล่องลังกระดาษ กล่องพลาสติกใส่ผลไม้ ถังพลาสติก ถังดำ แกนทิชชู วัสดุรีไซเคิลต่างๆ อุปกรณ์ชิ้นส่วนศิลปะต่างๆเช่น กระจุดม ลูกปัด ลวด โฟม กระดาษ หลอด สก็อตไบรท์ แปรงสีฟัน ไม้ไอติม ฯลฯ เล่นให้มีอุปกรณ์ที่ยึดติดด้วย เช่น สก็อตเทป เทปกาว และขยะต่าง ๆ ฯลฯ

- ของใช้ในครัวเรือน: ผ้าสีส้นขนาดต่าง ๆ ชุดพ่อแม่ เครื่องสำอาง เสื้อผ้า รองเท้า หมวก ผ้าปูโต๊ะ เครื่องนอน ผ้าห่ม มุ้ง หมอน ผ้าคลุมเตียง โต๊ะ เก้าอี้ โซฟา ฯลฯ

- เครื่องครัวทุกอย่าง: ชาม ช้อน ส้อม หม้อ ครก สาก ภาชนะต่าง ๆ กระจอน ตะแกรง กระจทะ กาต้มน้ำ เหยือกน้ำ กล่องพลาสติกใส่อาหารเครื่องตีต่าง ๆ ฯลฯ

- อุปกรณ์การเกษตร: พลับ จอบ เสียม สายยาง ถังน้ำ สายยาง

- อุปกรณ์ก่อสร้าง: อิฐบล็อกเก่า ตะปู ค้อน ไม้หน้าสาม ฯลฯ

- เล่นกับคน และสิ่งมีชีวิต เด็กทารก เด็กเล็กชอบและต้องการ

ประโยชน์ของการเล่น ชิ้นส่วนที่หลากหลายเคลื่อนย้ายได้ (Loose Parts)

การเล่น Loose parts เป็นการเล่นของที่เป็นปลายเปิด (ไม่ใช่ของเล่นสำเร็จรูป) เด็กสามารถคิดและจินตนาการได้อย่างไร้ขอบเขต ก้าวข้ามความแตกต่างของสิ่งของ เชื่อมโยงชั้นปฏิสัมพันธ์ เรื่องราวของตัวตนของตนเองกับโลกภายนอก ทำให้เกิดพัฒนาการด้านจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

การเล่น Loose parts ทำให้เด็กเกิดการค้นพบตัวเอง เห็นว่าตัวเองมีความชอบอะไร เกิดความสุข เกิดพัฒนาการทางด้านอารมณ์ เกิดความมุ่งมั่น และเห็นศักยภาพของตนเอง เด็กได้เล่นเรียนรู้จะ เห็นคุณค่าของสิ่งรอบตัว รักธรรมชาติ เป็นพื้นฐานในการฝึกการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ต่อตนเองและผู้อื่นในอนาคต

ประโยชน์ของการเล่น Loose Parts ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม สังคม จริยธรรม และทางการเงิน

- หาได้ง่าย ปกติแล้วจะเป็นของที่หามาได้โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อ หรือแม้ต้องซื้อ ก็มีราคาถูก
- การนำของทิ้งแล้วมาใช้ใหม่ ทำให้ช่วยลดขยะและชะลอกระบวนการนำเข้าการรีไซเคิลซ้ำลง
- ของเล่นที่เป็น “ชีวิตจริง” จะช่วยให้เด็กสามารถสร้างความเชื่อมโยงตัวเองกับความสนใจของครอบครัวได้ รวมทั้งเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น มรดกทางธรรมชาติ และโลกแห่งการทำงาน
- เห็นคุณค่าสิ่งรอบตัว รักธรรมชาติและรักษาคุณแลธรรมชาติ
- ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเตรียม Loose parts ให้เด็กนำมาเป็นของส่วนกลาง เพื่อเล่นที่โรงเรียนด้วยกัน เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กรูปแบบใหม่ ร่วมพัฒนาเด็กผ่านการเล่นของเหลือใช้
- ทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติ ทุกสังคม สามารถเล่น Loose parts ได้ ทำให้ก้าวข้ามมิติ ความแตกต่างหลากหลาย สู่ความสัมพันธ์ที่ไร้พรมแดน
- การเล่น Loose parts สามารถสะท้อนความเป็นชุมชนท้องถิ่นและวัฒนธรรม เพราะ เด็กจะเล่นสิ่งที่มีอยู่

การค้นพบของผู้ใหญ่ที่สังเกตเห็นในตัวเด็ก Loose Parts Play เป็นการเล่นที่เด็กค้นพบสิ่งใหม่ด้วยตัวเองตลอดเวลาอย่างอิสระในแบบฉบับแตกต่างกันไป ในขณะที่เดียวกันผู้ใหญ่ที่ให้โอกาสเด็กได้เล่น ดังกล่าว ก็จะค้นพบสัมผัสสิ่งใหม่เกิดขึ้นตลอดกับตัวเด็กและตัวเองเช่นกัน

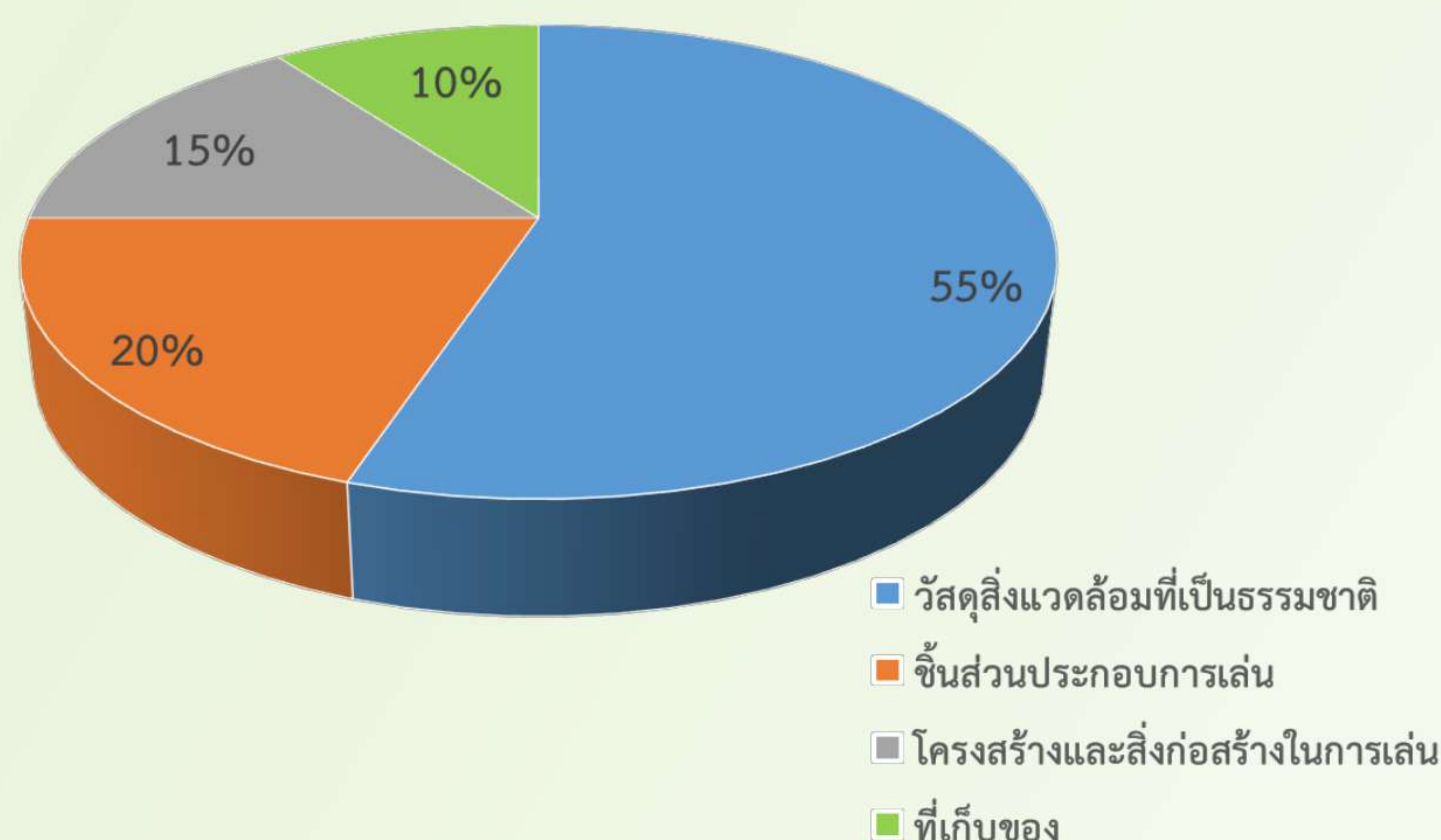

กิจกรรมที่ ๕ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก

ออกแบบโมเดลพื้นที่เล่น ชุมชน โรงเรียน สวนสาธารณะ ให้มีพื้นที่เล่น โดยให้ชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ ทั้งในกรณีมีพื้นที่ (พื้นที่เล่นสำหรับเด็ก) และกรณีไม่มีพื้นที่ (Play corner และการจัดมุมเล่น)

วิทยากรได้ชวนมององค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เล่น ๔ ประการ โดยสัดส่วนองค์ประกอบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในการเล่น ๕๕% ต้องเป็นวัสดุสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เช่น น้ำ ทราย วัสดุจากไม้ ๒๐% เป็นชิ้นส่วนประกอบการเล่น อีก ๑๕% เป็นโครงสร้างและเครื่องเล่นต่าง ๆ (อาจยกตัวอย่างคำถามชวนให้คิด ว่าถ้าเครื่องเล่นเยอะเกินไป เด็กอาจเล่นแล้วไม่สนุก) อีก ๑๐% เป็นที่เก็บของ

องค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างสิ่งแวดล้อม
ในพื้นที่การเล่น 4 ประการ

ยกตัวอย่างการจัดพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กในรูปแบบพื้นที่เล่น กรณีมีพื้นที่ (การจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาเด็ก) เราจะทำอย่างไรให้ชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของ มี ๙ ขั้นตอน ตัวอย่างขั้นตอนระดมความคิดเห็น ได้แก่

ขั้นตอนที่ ๑ ค้นหารูปแบบการพัฒนาเด็กและสร้างการรับรู้โครงการในชุมชน : การสร้างพื้นที่เล่นสำหรับเด็กในชุมชนใด ๆ ก็ตาม หัวใจสำคัญ คือ ต้องทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เพื่อให้เกิดพลังชุมชน ทำหน้าที่ดูแลรักษา พัฒนาให้พื้นที่ของเด็กคงอยู่อย่างมีคุณภาพ เราต้องเริ่มต้นประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับทราบถึงโครงการสร้างพื้นที่เล่นของเด็ก ให้ชุมชนได้รับรู้ถึงความสำคัญถึงประโยชน์และคุณค่าในการเล่นเพื่อพัฒนาสมองและศักยภาพของเด็กโดยรวมที่เด็กจะได้รับ ควรให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การเริ่มต้นทำโครงการจะได้เกิดความเข้าใจ และเกิดความรัก ความผูกพันต่อโครงการ รู้สึกได้ว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน และช่วยกันดูแลพื้นที่การเล่นตลอดไป

ขั้นตอนที่ ๒ การลงมติร่วมกันของคนในชุมชน เรื่องการสร้างพื้นที่เล่นให้เด็ก : จัดประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น สมาชิกในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพูดคุยและลงมติร่วมกัน (อาจมีการเซ็นตัสัญญาก็ได้) ในเรื่องการสร้างสถานที่เล่น จัดขึ้นเพื่อให้ทุกคนในชุมชนเห็นชอบและยินดีที่จะให้ความร่วมมือสนับสนุนสร้างพื้นที่เล่น โดยจัดการพูดคุยรับฟังความคิดเห็นจากเด็ก พ่อแม่เด็ก สมาชิกในชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการเปิดเวทีให้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเล่นเมื่อสมัยเป็นเด็ก จะช่วยให้ผู้ใหญ่ในชุมชนหวนระลึกถึงความสุขขณะเล่นในวัยเด็ก และเกิดความเข้าใจถึงความต้องการ และความจำเป็นในการได้เล่นของเด็กยิ่งขึ้น

ในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ส่วนใหญ่ จะให้โครงการเข้มแข็งจำเป็นจะต้องมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาผลักดันและกำกับดูแล พร้อมทั้งตั้งคณะทำงานขึ้นมาเป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจเป็นผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานส่วนท้องถิ่น อบต. หรือหน่วยงานเทศบาล หรือถ้าในโรงเรียน ได้แก่ ครูใหญ่ หรือผู้ช่วยครูใหญ่ คณะครู ตัวแทนนักเรียน ตัวแทนผู้ปกครอง ผู้แทน ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน หรือผู้ที่สนใจทั่วไป ในการจัดรูปแบบในการบริหาร ควรมีการตั้งกลุ่มขึ้นมาจากบุคคลหลาย ๆ ประเภทในสังคม โดยอาจใช้วิธีประกาศเชิญชวนผู้ที่สนใจ จากนั้น จึงเลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อร่วมกันทำหน้าที่ระดมทุนและให้ถูกต้องตามกฎหมาย

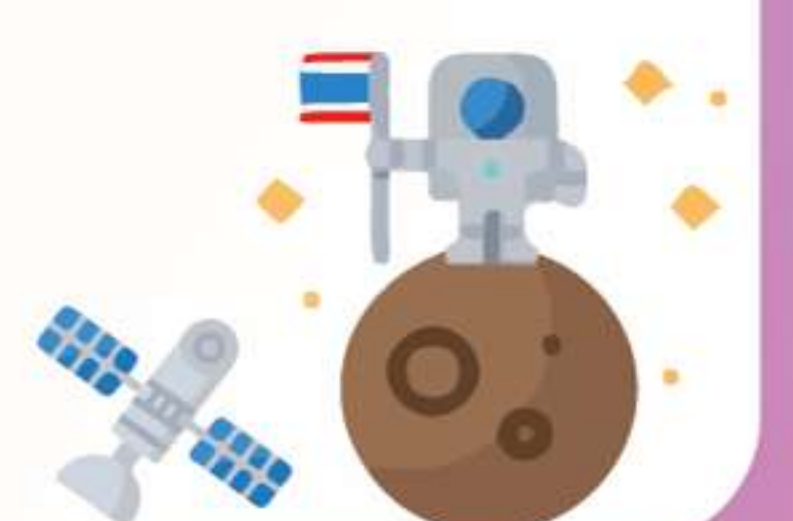
ตัวอย่าง : การจัดกระบวนการให้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเล่นเมื่อสมัยเป็นเด็ก
เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเห็นความสำคัญของการเล่นในมุมมองของเด็ก และเข้าใจในธรรมชาติของเด็กทุกคน ว่าต้องการเล่น และเล่นอย่างไร ซึ่งเกิดจากความต้องการภายในของเด็ก แรงขับจากภายใน ไม่มีใครมาบอกให้เล่น ดังนั้นเมื่อเราได้ย้อนนึกถึงการเล่นในวัยเด็กเราจะเข้าใจในธรรมชาติ และความต้องการของเด็กมากขึ้น

- แจกกระดาษ ให้เด็กและผู้ใหญ่ที่เข้ามาระดมความคิดเห็น พร้อมทั้งแจกอุปกรณ์วาดเขียนให้ตามที่สมาชิกกลุ่มต้องการ เช่น ดินสอ สีเมจิก สีถ่าน สีไม้ สีน้ำ ดินสอ เป็นต้น
- ให้สมาชิกแยกย้ายกันไป แล้วใช้เวลา ๒๐ นาที ในการรำลึกถึงการเล่นที่น่าประทับใจของตนเองในอดีต รวมทั้ง สถานที่ ประสบการณ์ ช่วงเวลา ความรู้สึก และเพื่อนร่วมเล่น
- ใช้อุปกรณ์วาดเขียนที่แจกเขียนเรื่อง หรือวาดภาพเพื่อเล่าเรื่องความประทับใจ
- จากนั้นให้สมาชิกกลับมารวมกลุ่มแล้วแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน
- ผู้นำกระบวนการ สรุปประเด็นหลัก ๆ ที่ทุกคนนำเสนอคล้าย ๆ กัน ได้แก่
 - ความรู้สึกอิสระเสรีและความตื่นตัวขณะการเล่น
 - องค์ประกอบของการเล่นที่เสี่ยงและเป็นอันตราย
 - การเล่นในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ
 - การแอบผู้ใหญ่ไปเล่น และการเล่นตามสถานที่ลับต่าง ๆ
 - ความเป็นอิสระและเสรีภาพในโลกของเด็ก
 - การเข้ามาสอดส่องดูแลของผู้ใหญ่

ขั้นตอนที่ ๓ สํารวจพื้นที่ ทรัพยากร รวมถึงข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่การเล่น : เป็นการสำรวจและประเมินพื้นที่ทางกายภาพ เพื่อนำมาวางแผนออกแบบสถานที่เล่นให้เหมาะสม ควรคำนึงถึงการใช้พื้นที่ในการเล่นในระยะยาว ในขั้นตอนนี้เราควรพิจารณาภาพรวมทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งมีส่วนประกอบโครงสร้างพื้นฐานสำหรับสภาพแวดล้อมการเล่น จะเป็นรากฐานของสภาพแวดล้อมในปีแรก วางแผนให้มีพื้นที่ตามธรรมชาติรอบ ๆ พื้นที่การเล่น นอกจากนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงการใช้งานในระยะยาวด้วย ลักษณะพื้นที่แบบนี้เราควรเลือกที่ตั้งของพื้นที่อย่างรอบคอบเพราะเด็ก ๆ ต้องเล่นไปอีกหลายปี และในการเปลี่ยนแปลงต่างๆบางอย่างอาจก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายจำนวนมาก

การเริ่มต้นสำรวจพื้นที่ควรจะวาดรูปแผนผังพื้นที่ลงในกระดาษโดยลงรายละเอียดที่สำรวจพบในพื้นที่นั้น ๆ เช่น

- ลักษณะทางกายภาพ ต้นไม้ รั้ว ทางเดินปูน สนามหญ้า สภาพของดิน (แข็ง เหนียว) เป็นเนิน หรือหลุมบ่อ
- บอกถึงการสัมผัสกับธรรมชาติ ระยะร่มเงา แสงอาทิตย์ ลม
- สาธารณูปโภค เช่น ทางระบายน้ำ ที่วางหลุมขยะเปียก ขยะแห้ง

- บริเวณของสถานที่การเล่น เช่น อาจอยู่ในชุมชนใกล้ ๆ เป็นบ้านเรือน หรือย่านธุรกิจ หรือสวนสาธารณะ ต้องประเมินว่าคนรอบข้างที่เล่น จะเกิดความรำคาญหรือกังวลว่า เด็กจะส่งเสียงดังรบกวนหรือไม่ เพื่อป้องกันข้อขัดแย้ง ที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน
- การสำรวจพื้นที่ควรให้เด็กและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมสำรวจด้วย ทำให้เกิดความเป็นเจ้าของร่วมกันจะได้ช่วยกันดูแลพื้นที่เล่นต่อไป
- การสำรวจพื้นที่ การออกแบบแผนผังของพื้นที่ ต้องช่วยกันตัดสินใจเลือกสิ่งแวดล้อม บางส่วนที่มีอยู่แล้วว่าจะคงไว้เหมือนเดิมหรือเลือกเอาออก เช่น ต้นไม้ ทางเดิน สวนดอกไม้ ขอนไม้ ท่อนไม้ เครื่องเล่นที่ผุพัง ฯลฯ

ขั้นตอนที่ ๔ ประชุมวางแผน สำรวจความต้องการในการเล่นของเด็ก : ในขั้นตอนนี้ ต้องปล่อยให้ผู้เข้าร่วม เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้ที่เกี่ยวข้อง แสดงความคิดเห็นออกมาให้มากที่สุด โดยยังไม่ต้องคิดถึงข้อจำกัดว่าจะทำไม่ได้ การพูดคุย อาจจบลงด้วยรายการยาวเหยียดในแต่ละหมวด ก็ให้เริ่มในขั้นต่อไป คือ การจัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่ต้องการในแต่ละหมวด เราก็จะได้รายการที่มีความสำคัญอันดับแรก เพื่อนำไปสร้างพื้นที่เล่นต่อไป การระดมความคิดเห็นเรื่องความต้องการของเด็ก จะต้องคำนึงถึงรูปแบบกิจกรรมที่เด็กต้องการอย่างแท้จริง และรวมถึงการได้รับประสาทสัมผัสทั้งห้าในการส่งเสริมพัฒนาการ

การสำรวจความต้องการในพื้นที่การเล่นของเด็ก การตั้งประเด็นคำถาม ให้เชื่อมโยงประเด็น เพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดเชื่อมโยง และการเปิดโอกาสให้เด็กที่เป็นผู้เล่นนั้น มาช่วยกันระดมความต้องการ เช่น ใช้คำถามสัมภาษณ์เด็กว่า “เด็กต้องการให้ที่ๆมีการเล่นเป็นอย่างไรบ้าง?” “อยากเล่นอะไรมากที่สุด?” การสำรวจความต้องการนี้ ควรรวมถึงผู้ใหญ่ พื้นที่ สมาชิกในชุมชน และคนที่เกี่ยวข้องมาช่วยออกความเห็นด้วย โดยการระดมความคิดเห็น ใช้คำถามดังต่อไปนี้

- ในพื้นที่การเล่น ควรจะมีทรัพยากรหรืออุปกรณ์ในการเล่นที่เป็นธรรมชาติอะไรบ้าง? และนำมาทำอะไรได้บ้าง?
ตัวอย่างคำตอบ เช่น มีดิน ทราย น้ำ หิน ไม้ไผ่ ไม้อื่น ๆ ขอนไม้ เมล็ดพันธุ์พืช ดอกไม้ ต้นไม้ เปลือกไม้ เถาวัลย์ ฯลฯ
- มีวัสดุอุปกรณ์เหลือใช้ หรืออุปกรณ์รีไซเคิลที่หาง่ายในท้องถิ่น มีอะไรบ้าง? นำมาทำอะไรเล่นได้บ้าง?
ตัวอย่างคำตอบ มี ปิ๊บ ลังกระดาษ กล่อง กระจบอง เชือก กระดิ่ง เศษรถจักรยาน ผ้า ชุด บ่งบอกอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่ใช่แล้ว
- อยากให้มีโครงสร้างชิ้นใหญ่ในการเล่นหรือโครงสร้างการเล่น หรือเครื่องเล่น มีอะไรบ้าง?
ตัวอย่างคำตอบ เช่น มุมเล่นน้ำ ศิลปะประดิษฐ์ การแสดงแต่งกายแฟนซี การเล่นกับ ฟองสบูยักษ์ ปลุกผักซิงซ่า ไม้กระดก บ้านบนต้นไม้ ที่ปีนป่าย ถ้ำ เวที สะพาน

ขั้นตอนที่ ๕ ออกแบบพื้นที่เล่น : การออกแบบพื้นที่เล่นสำหรับเด็ก การจัดหาและพัฒนาพื้นที่เล่นสำหรับเด็ก ๆ ในหลายๆกรณี มักเริ่มจากทรัพยากรหรือพื้นที่ที่เรามีอยู่ และต้องเริ่มต้นจากจุดนั้น ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ให้กลายเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมดังใจเราต้องการ ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่เล่นสำหรับเด็ก จึงประกอบด้วยขั้นตอนหลักๆ ดังนี้ คือ

เริ่มจากสิ่งที่คุณมีอยู่ พื้นที่ที่แตกต่างกันก็ทำให้มีศักยภาพที่ต่างกันด้วย จุดเริ่มต้นที่ชัดเจนที่สุดน่าจะได้แก่ ทำการประเมินว่าพื้นที่ที่คุณมีอยู่เป็นอย่างไร สอดคล้องกับความต้องการของเด็กหรือไม่ และ

แผนงานที่คุณต้องการทำนั้นจะอยู่ในระดับใหญ่เล็กเท่าใด พื้นที่ที่คุณสามารถนำมาตัดแปลงเพื่อให้เป็นสถานที่เล่นที่เหมาะสมสำหรับเด็ก ๆ เช่น

- สนามโรงเรียน ซึ่งสามารถพัฒนาให้กลายเป็นโอกาสในการเล่นที่ดีสำหรับเด็ก ๆ และสามารถสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้นได้ รวมทั้งนำมาช่วยส่งเสริมในการทำกิจกรรมหลักที่คุณจะจัดให้กับเด็ก
- ลานปูนเอนกประสงค์ ที่สามารถนำมาจัดแบ่งเป็นโซน ๆ แยกพื้นที่ได้
- ที่รกร้างมีต้นไม้ขึ้นปกคลุม ซึ่งสามารถนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเล่นผจญภัยของเด็ก ๆ ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความปลอดภัย
- สนามหญ้ากว้าง ๆ ที่ยังไม่มีผู้ใดเข้าใช้ประโยชน์ สิ่งที่คุณต้องปรับปรุง คือ การปลูกต้นไม้เพื่อประดับหรือให้ร่มเงาบ้าง
- กระท่อมหรือบ้านเล็ก ๆ ในที่ว่าง ๆ ซึ่งเด็ก ๆ อาจใช้เป็นรังพักผ่อน และเป็นสถานที่ที่เขารู้สึกว่ามั่นคง ปลอดภัย
- สนามดินกว้าง ๆ ที่สามารถตัดแปลงเป็นสนามให้เด็กเล่นผจญภัยได้
- สนามเด็กเล่นที่มีเครื่องเล่นติดตั้งคงที่ แต่ควรจัดให้เล็ดดูดึงดูดและให้เด็กทุกคน ทุกกลุ่มสามารถเล่นได้อย่างมีส่วนร่วม
- สถานที่ที่เปลี่ยนแปลงย่อย ๆ ภายในชุมชน ที่แต่ละจุดสามารถเชื่อมต่อกันได้ และทำให้เด็ก ๆ เกิดความตื่นตัวในการผจญภัยจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง

และไม่ว่าสถานที่เหล่านั้น จะเป็นประเภทไหน คำถามที่คุณจะต้องถามตัวเอง ในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นสนามเด็กเล่น คือ

๑. การให้โอกาสความต้องการในการเล่นของเด็ก คุณจะพัฒนาพื้นที่นั้นให้เข้ากับความต้องการของเด็กได้อย่างไร หรือสถานที่นั้นสอดคล้องกับโอกาสในการเล่นแบบใด
๒. สถานที่นั้นมีศักยภาพในการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กหรือไม่ มันแตกต่างหรือสอดคล้องกับโอกาสในการเล่นของเด็กอย่างไร
๓. ในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว มีเสียงต่อต้านหรือสนับสนุนอะไรบ้าง
๔. ต้องใช้เทคนิคความรู้พิเศษใดบ้างในการปรับปรุงพัฒนา

ตัวอย่าง : การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ในการออกแบบพื้นที่ในการเล่น

- การเริ่มต้นควรจะวาดรูปแปลน แผนผังพื้นที่ลงในกระดาษแผ่นใหญ่โดยลงรายละเอียดบันทึกเป็นภาพวาด วาดรูปบรรยายสี พื้นที่การเล่นที่จะใช้ในระยะเวลาหรือพื้นที่ถาวร สิ่งก่อสร้างที่ก่อสร้างด้วยปูน รื้อถอนลำบาก ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ อาคาร ลานปูน เอนกประสงค์ ต้นไม้ ทางเดิน กำแพงปูน รั้วต่าง ๆ ต้องตัดสินใจเลือกสิ่งแวดล้อมบางส่วนที่มีอยู่แล้วว่าจะคงไว้เหมือนเดิมหรือเลือกเอาออก ตัดรูปที่วาดเสร็จนำมาจัดวางที่ละชิ้นจัดลงบนแปลน
- ให้เด็กหรือผู้ใช้พื้นที่การเล่น มีส่วนร่วมในการออกแบบ โดยวาดรูปความต้องการที่จะเล่น ตามจินตนาการ จัดวางลงในแบบแปลนตามความต้องการ คนที่ไม่ถนัดวาดรูปก็ให้ช่วยออกความเห็น

- รวบรวมข้อมูล จากการระดมความคิดเห็นของเด็ก และจากรูปวาดในแบบแปลน ผู้ใหญ่ หรือผู้รับผิดชอบโครงการต้องตัดสินใจคัดเลือกความต้องการของเด็กที่เด็กระดมความคิดเห็นให้เหมาะสมกับพื้นที่ เก็บส่วนอื่นๆที่ไม่ได้คัดเลือกเอาไว้ใช้ในการปรับสิ่งแวดล้อมครั้งต่อไป
- ส่งแบบแปลนภาพรวมทั้งหมดที่วาดแบบไว้คร่าวๆให้กับนักออกแบบหรือผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญ ควรเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในธรรมชาติการเล่นของเด็ก และคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้พื้นที่และเอื้ออำนวยให้เด็กได้เรียนรู้ **คำนึงถึงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมลงมือ และออกแบบพื้นที่เล่นให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้พื้นที่** โดยเน้นการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดประโยชน์สุขแก่เด็กมากที่สุด และเป็นแผนผังที่ลงมือปฏิบัติได้จริง

ขั้นตอนที่ ๖ การระดมทรัพยากร (เงิน อุปกรณ์ สิ่งของ อาสาสมัคร ฯลฯ) : ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการเล่นของเด็กนั้นมีอยู่มากมาย เช่น อุปกรณ์ สถานที่ ความรู้ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น การจัดหาทรัพยากรสำหรับการเล่นของเด็กก็มีหลายวิธีการ เช่น การจัดซื้อ จัดจ้าง การขอรับบริจาค การจัดทำขึ้นเอง เป็นต้น

การระดมทรัพยากร ด้านบุคลากร/องค์ความรู้ และด้านอุปกรณ์/งบประมาณ จากประสบการณ์การทำสนามเด็กเล่นในชุมชนแห่งหนึ่ง สรุปเป็นวิธีการดังต่อไปนี้

- ค้นหาบุคคลที่เกี่ยวข้อง กับการเล่นของเด็กอยู่ก่อนแล้ว และชักชวนให้เป็นอาสาสมัครในการทำงานด้านการพัฒนาเด็ก
- จัดอบรมความรู้เรื่องการพัฒนาเด็กผ่านการเล่น ให้แก่กลุ่มคน อาสาสมัคร และบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความตระหนัก และเห็นความสำคัญของกิจกรรมนี้จนนำไปสู่การสนับสนุนการเล่นของเด็กให้เกิดขึ้นจริงในชุมชน
- นำเสนอแนวคิดการพัฒนาเด็กผ่านการเล่นต่อสมาชิกในชุมชนและแกนนำ ในเวทีประชุมประจำเดือนของชุมชนโดยอาสาสมัคร ทำให้สมาชิกในชุมชนพร้อมใจกันสนับสนุนการพัฒนาเด็กผ่านการเล่น โดยเลือกทำสนามเด็กเล่นให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน
- การจัดเวทีประชาคมผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เช่น เด็ก ผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชน แกนนำชุมชน อบต. เทศบาล วัด โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก เป็นต้น เพื่อระดมความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เช่น การวางแผนการจัดทำสนามเด็กเล่น แนวทางดูแลรักษา การแบ่งบทบาทหน้าที่ การระดมทุนและอุปกรณ์ การจัดระเบียบการเล่น เป็นต้น
- การขอรับบริจาคอุปกรณ์ เช่น ไม้ ยางรถยนต์ ใบจาก เชือก อุปกรณ์รีไซเคิล เป็นต้น
- การระดมทุนจากองค์กรต่าง ๆ เช่น การเขียนโครงการเสนอขอทุน การทอดผ้าป่าสามัคคี เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๗ ลงมือปฏิบัติสร้างฝันของเด็กให้เป็นจริง : ในขั้นตอนนี้ อย่าลืมว่าต้องระดมคนมาช่วย ให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติร่วมกัน และทุกขั้นตอนถูกดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้แล้ว ต้องมีความพร้อมอุปกรณ์ คนทำงาน รวมถึงต้องมีแผนผังรูปแบบ ภาพรวมของกิจกรรม และแผนที่กำหนดจุดในการทำงาน การปฏิบัติแต่ละจุดควรทำอะไร มีแผนอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร ใช้อุปกรณ์อะไร และที่สำคัญควรมีผู้รู้ควบคุมดูแลการทำงานในแต่ละจุด

- ต้องกำหนดภาพรวมวันเวลาในการดำเนินงาน เช่น การก่อสร้าง ทำโครงสร้างชิ้นใหญ่ และกำหนดเวลาการทำงานร่วมกับช่าง อาจกำหนดวันเวลา ๒-๓ วัน แล้วแต่รูปแบบโครงสร้าง ยากง่ายและจำนวนคนช่วย
- ผู้ที่จะมีส่วนร่วมมาสร้างฝัน ทำสนามเด็กเล่นให้เด็ก คือ เด็ก เยาวชน ผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชน และจากหน่วยงานในท้องถิ่น และบุคคลอื่นๆที่สนใจ นอกจากนี้ อย่าลืมมองหาอาสาสมัคร ผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะทาง เช่น ช่างไม้ ช่างก่อสร้าง ช่างศิลป์ งานบางอย่างก็ต้องอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน และควรมีวิศวกร หรือผู้เชี่ยวชาญงานช่าง ซึ่งเป็นชาวชุมชน หรือคนภายนอกก็ได้ เป็นผู้ดูแลงานก่อสร้างในภาพรวม เป็นผู้ตัดสินใจการทำงานตามแผนที่วางไว้ ต้องเป็นคนที่มีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่แรก
- วางแผนปฏิบัติการพัฒนาพื้นที่การเล่น กำหนดบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของงานที่ต้องทำ เช่น ฝ่ายงานช่าง อาสาสมัครผู้ช่วยช่าง งานทาสี เลื่อยไม้ ทำความสะอาด ล้างเก็บอุปกรณ์ ที่สำคัญควรมีฝ่ายบริการ ดูแลความเรียบร้อย อำนวยความสะดวก ตลอดทั้งงาน จัดหาอุปกรณ์ อาหาร น้ำดื่ม ฯลฯ
- การจัดหาทรัพยากร เตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมแต่เนิ่นๆ อุปกรณ์ที่ต้องใช้ทั้งหมด เช่น ไม้ ค้อน ตะปู มีด เลื่อย จอบ เสียม ยางรถยนต์ สี พู่กัน เชือก ลวด เชือกฟาง ฯลฯ อุปกรณ์บางอย่างไม่จำเป็นต้องซื้อ สามารถหยิบยืมจากคนในชุมชนได้
- เริ่มแผนปฏิบัติการ ประชุมแบ่งงานตามกลุ่มผู้ที่สนใจ ลงมือสร้างตามขั้นตอนตามแผนภาพหรือแผนผังที่ออกแบบไว้จากผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ ๘ พิธีเปิดสนาม จัดงานเลี้ยงขอบคุณผู้มีส่วนร่วมทุกคน : หลังจากพัฒนาพื้นที่การเล่น ทำฝันให้เป็นจริงแล้ว ก็ได้เวลาที่จะต้องมีการเปิดสนามเด็กเล่นอย่างเป็นทางการ โดยการเรียนเชิญทุกคนที่มีส่วนร่วมทุกส่วน และสร้างสรรค์บรรยากาศให้ครื้นเครง มีอาหารการกิน น้ำดื่ม เลี้ยงต้อนรับ ถือเป็นโอกาสขอบคุณทุกๆท่านที่มาร่วมสร้างพื้นที่การเล่นในฝันของเด็กให้เป็นจริง

- เชิญผู้ให้การสนับสนุน ผู้ใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และที่สำคัญ คือ เด็ก ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน ไปจนถึงชุมชนใกล้เคียง รวมถึงสื่อมวลชน (ถ้าเป็นไปได้) งานนี้เป็นโอกาสที่จะได้ขอบคุณทุกคน ที่ช่วยกันทำให้เกิดพื้นที่การเล่นที่สร้างสรรค์ เป็นสนามเด็กเล่นที่สมบูรณ์ ได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานชิ้นใหญ่แห่งการมีส่วนร่วมของชุมชน
- สร้างความภาคภูมิใจ มีผลงานร่วมกัน และเป็นกำลังใจให้ผู้มีส่วนร่วมสร้างสรรค์พื้นที่การเล่นการเรียนรู้ และเป็นตัวอย่างที่ดีเผยแพร่ให้กับชุมชนอื่น ๆ ที่สนใจ
- เปิดสนามหรือพื้นที่การเล่น ให้เด็กได้ทดลองเล่น สร้างสีสัน บรรยากาศการเล่นที่ครื้นเครง เช่น เพิ่มกิจกรรมเสริมทักษะจัดมุมการเล่นในรูปแบบชั่วคราวดังที่กล่าวมา เราจะทราบว่าสนามเด็กเล่นแห่งนี้ประสบความสำเร็จหรือไม่ ก็ให้สังเกตจากเสียงหัวเราะ และรอยยิ้มของผู้เล่นนั่นเอง
- รูปแบบพิธีการเปิดพื้นที่ ขึ้นอยู่กับความต้องการแต่ละพื้นที่ เช่น บางพื้นที่ก็ทำพิธีรดน้ำมนต์ บายศรีสู่ขวัญ ทำบุญตักบาตร เป็นขวัญและกำลังใจให้ลูกหลานได้เล่นอย่างมีความสุข

ขั้นตอนที่ ๙ วางแผนกิจกรรมสร้างความสุขในการเล่นในระยะยาว

- ควรมีการวางแผนเพื่อเพิ่มประสบการณ์การเล่นที่หลากหลาย ในกิจกรรมเสริมทักษะด้านต่างๆ ลงในแผนประจำวัน ในวันหยุดสัปดาห์ หรือวันหยุดพิเศษ
- มีการประชุมระดมความคิดเห็นร่วมกันวางแผนกิจกรรมเสริมสร้างทักษะและประสบการณ์ให้เด็ก ตัวอย่างเช่น กิจกรรมของอาสาสมัครผู้เฒ่าผู้แก่ ถ่ายทอดภูมิปัญญา การแสดงวัฒนธรรมในท้องถิ่น การละเล่นในท้องถิ่น กิจกรรมศิลปะ ประดิษฐ์ การทำอาหาร ปลูกต้นไม้ ทำของเล่น กิจกรรมสุนทรียภาพ การเข้าใจตนเองเข้าใจผู้อื่น กิจกรรมเสริมพลังการอยู่ร่วมกัน กิจกรรมที่ได้สัมผัสกับธรรมชาติ การอ่าน และแต่งบทกวี กิจกรรมศิลปะ การแต่งเพลง ฯลฯ
- การใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องระหว่างสถานที่ทั้งในร่ม และพื้นที่กลางแจ้ง
- การบำรุงรักษา เป็นส่วนสำคัญ เมื่อจัดสภาพแวดล้อมในการเล่นแล้วต้องบำรุงรักษา ไม่ปล่อยให้เก่าผุพังไปตามกาลเวลา ต้องพัฒนาให้มีชีวิตชีวาและปลอดภัย

การทำครบทั้ง ๙ ขั้นตอน จะทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และยกตัวอย่างพื้นที่เล่นกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย และพื้นที่เล่นของต่างประเทศ จุดที่น่าสนใจคือออกแบบพื้นที่เล่นแบบปลายเปิด

กิจกรรมออกแบบพื้นที่เล่น

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ทดลองออกแบบพื้นที่เล่นและจัดมุมเล่น สอดคล้องกับองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เล่น ๔ ประการ

อุปกรณ์ : กระดาษบรูฟ กระดาษเอสี่ กระดาษสี ปากกา เมจิก กรรไกร สก๊อตเทป กาว

ขั้นตอน :

- เป็นกิจกรรมที่ระดมความคิดในแต่ละกลุ่ม ที่ร่วมมือกันคิดและร่วมมือกันออกแบบสร้างสรรค์พื้นที่เล่นอิสระให้แก่เด็ก โดยแบ่งออกเป็น ๒ แบบคือ ๑) พื้นที่เล่นที่จัดเก็บได้ ๒) พื้นที่เล่นที่ติดตั้งถาวร โดยวิทยากรแบ่งกลุ่ม ๕ กลุ่ม มอบที่ดินกลุ่มละผืน (กระดาษบรูฟ ๑ แผ่น) มีโซนพื้นที่เล่นของเด็ก ๆ โซนที่เล่นแล้วเก็บ มีกิจกรรม มีของเล่นอะไรบ้าง ผู้ช่วยวิทยากรแจกกระดาษบรูฟและอุปกรณ์ โดยมีวิธีการ วาดรูปลงในกระดาษขาว กระดาษสี แล้วตัดแปะที่กระดาษบรูฟ (สมมติเป็นที่ดิน ๑ ผืน) ใช้เวลา ๖๐ นาทีในการออกแบบพื้นที่เล่น และจัดมุมเล่น แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอ
- วิทยากรสรุปการเรียนรู้ จะเห็นว่าเราชอบเล่นกับธรรมชาติ มีงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า การเล่นกับธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดีที่สุด และการเล่น เล่นได้ทุกที่ การเล่นอิสระ และกิจกรรมแตกต่างกัน สรุปการเชื่อมโยงการเล่นกับช่วงวัยต่าง ๆ การเล่นสำคัญต่อจินตนาการ การเล่นเพิ่มใยสมอง เสริมสร้างพัฒนาการเด็ก และทักษะชีวิตเด็ก การบำบัดเด็กด้วยการเล่น การทำพื้นที่เล่นให้กับเด็กในโรงเรียนในชุมชน การออกแบบจัดมุมเล่น ๙ ชั้น

กิจกรรมที่ ๖ คุณสมบัติ และบทบาทของผู้ดูแลการเล่น

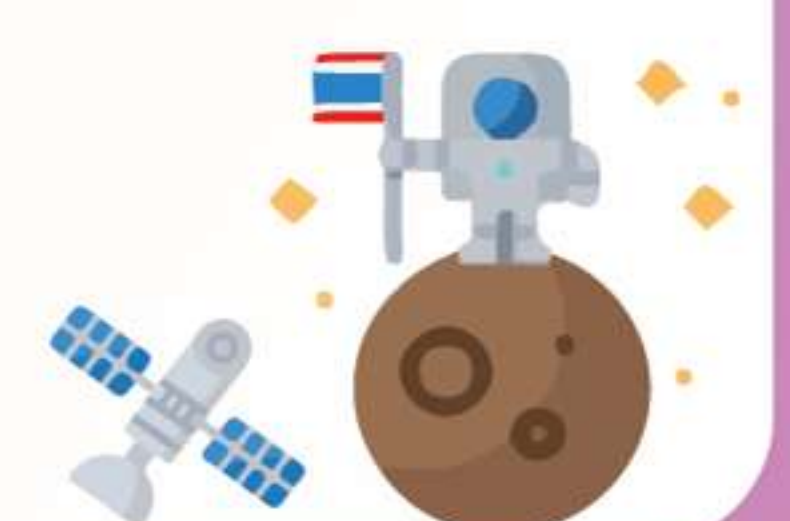
ใครคือคนสำคัญที่สุดในการเล่นของเด็ก ผู้ปกครอง ครูผู้สอน คนในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ทั้งหมดคือองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้เล่น การเล่นสำคัญกับเด็กอย่างไร พัฒนาสมองเด็ก ส่งเสริมพัฒนาการเด็กรอบด้าน ผู้ดูแลเด็กทุกคนจำเป็นต้องเข้าใจเรื่องนี้ และเป็นผู้ออกแบบ จัดมุม ดูแลความปลอดภัย ส่งเสริมให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ ผู้ดูแลการเล่นหรือ Play Worker ในต่างประเทศ เป็นอาชีพรายได้สูง และมีในทุกที่มีเด็กหรือสนามเด็กเล่น เพราะเชื่อว่าการเล่นอิสระ มีความสำคัญในเรื่องพัฒนาการและเป็นการเรียนรู้ของเด็ก

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ทราบว่าใครคือบุคคลสำคัญต่อการเล่นของเด็ก และเข้าใจคุณลักษณะ คุณสมบัติ และบทบาทของผู้ดูแลการเล่น

อุปกรณ์ : กระดาษสีเอสี่ (ประมาณ ๕๐ แผ่น) ดัดแผ่นละ ๔ ชิ้น ปากกาเมจิก เชือก กระดาษขาว อุปกรณ์วัสดุเบ็ดเตล็ด อื่น ๆ

ขั้นตอน :

- วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมอบรมแบ่งกลุ่ม ๕ กลุ่ม แต่ละกลุ่มเลือกเพื่อนที่มีความเป็นผู้นำมา ๑ คน สมมุติเป็นเหตุการณ์เล่น ช่วยกันการออกแบบการแต่งกายให้กับเหตุการณ์เล่น โดยมีอุปกรณ์ต่างๆวางไว้ให้ เลือกได้ตามความต้องการ และให้ทุกกลุ่มช่วยกันระดมความคิดว่า สิ่งใดคือคุณสมบัติและบทบาทของผู้ดูแลการเล่น และอยากให้ผู้ดูแลการเล่นเป็นแบบไหนที่ผู้เล่นต้องการ โดยระดมเขียนข้อความสั้น ๆ ลงไปที่กระดาษสี แล้วเอาไปติดที่เหตุการณ์เล่น ติดให้มีความสวยงาม แล้วแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอ
- วิทยากร เน้นย้ำให้เห็นความสำคัญ เน้นให้มีความเชื่อว่าการเล่นช่วยพัฒนาเด็กได้ เน้นให้มีความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของการเล่น และนำไปพัฒนาเรื่องอื่นๆได้ ให้เข้าใจคุณสมบัติ ลักษณะบทบาทหน้าที่ของผู้อำนวยการเล่น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการเล่นของเด็ก เพราะเป็นผู้ที่สร้างโอกาสให้เด็กได้เล่นอย่างมีความสุข สนุกสนาน ปลอดภัย และส่งเสริมพัฒนาการรอบด้าน เป็นการรวมกันของบทบาทพ่อแม่ ครู ญาติพี่น้อง เพื่อน คนในชุมชน อาสาสมัคร ฯลฯ คุณสมบัติของผู้ดูแลการเล่นนั้นพัฒนาได้ ต้องเหมือนเป็นเพื่อน ทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น แล้วเด็กก็จะเข้าหาเรา ต้องช่างสังเกต เป็นคุณสมบัติสำคัญ เราเห็นเด็ก เราจะพัฒนาเขาได้ สังเกตเด็ก สังเกตคนรอบข้าง ต้องเคารพในสิทธิของเด็ก เพราะการเล่นเป็นสิทธิเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๓๑ เราจะช่วยให้เด็กได้เล่น ทั่วโลกณรงค์ทุกปีให้เด็กได้เล่น ในปัจจุบันผู้ปกครองมุ่งสู่การเรียนรู้นาน ทำให้เด็กขาดการเล่น เมื่อเด็กได้เล่นจะไม่เกิดการแบ่งแยก สอนเด็กให้เห็นคุณค่า และบริหารจัดการ การเล่นช่วยเปลี่ยนโลกข้างในของเด็ก และเปลี่ยนโลกภายนอกได้ด้วย
- ในโรงเรียน ในบ้าน ในชุมชน ให้เด็กได้เล่นอิสระ โดยต้องเข้าใจช่วงวัยแต่ละวัยและรู้พื้นฐานอารมณ์เด็ก ไม่ตัดสินเด็กด้วยพื้นฐานการเลี้ยงดูของครอบครัว ถ้ามีศูนย์ มีพื้นที่ ต้องมีข้อตกลงกับเด็ก ให้เด็กช่วยกันคิดข้อตกลงและบทลงโทษที่เขาปฏิบัติได้และรับได้ อันดับแรกผู้ดูแลการเล่นควรเรียนรู้และเข้าใจความต้องการในการเล่นของแต่ละช่วงวัย ว่ามีความแตกต่างกันตามพื้นฐานเด็กแต่ละคน พื้นฐานการเลี้ยงดูของครอบครัว และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก บทบาทหน้าที่ของผู้ดูแลการเล่นในศูนย์ ต้องมีข้อตกลงร่วมกับเด็ก ๆ ดูแลความปลอดภัย เช็ควินิจฉัยก่อนเล่น

ข้อควรคำนึงถึงในการปรับสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ของเด็ก

ในธรรมชาติของเด็ก เด็กมีความต้องการในการเล่น อยากแสวงหาคำตอบ อยากรู้ อยากเห็น อยากค้นหา ชอบการผจญภัย ชอบความท้าทาย ความตื่นเต้น และที่สำคัญชอบเล่นอย่างอิสระในโลกของตัวเอง ผู้ใหญ่สามารถที่จะส่งเสริมทักษะให้ความรู้กับเด็กผ่านการเล่นได้ และสามารถจัดสิ่งแวดล้อมส่งเสริมการเล่นให้ตอบสนองความต้องการการเล่นของเด็กได้อย่างแท้จริง และเอื้ออำนวยความสะดวกให้เด็กเข้าถึงพื้นที่การเล่นได้อย่างมีความสุข จำเป็นต้องนำหลักการข้อควรคำนึงถึงในการปรับสภาพแวดล้อมไปใช้ในการออกแบบพื้นที่ให้มีคุณค่าและเด็กได้รับประโยชน์สูงสุด ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบทางประสาทสัมผัส: การเตรียมพื้นที่ที่เหมาะสมในการเล่นของเด็ก เช่น มีสิ่งแวดล้อมและอุปกรณ์ กระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า และส่งเสริมพัฒนาการผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย การจัดพื้นที่การเล่น ให้มีความยืดหยุ่น และหลากหลาย ส่งเสริมการเล่น กระตุ้นประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเด็ก ๆ ที่มีปัญหาบกพร่องทางประสาทสัมผัส เช่น ฝึกระสาทหู ประสาทตา และประสาทสัมผัสทางด้านสมอง

ตัวอย่างองค์ประกอบทางประสาทสัมผัส ได้แก่

- พื้นผิววัสดุที่แตกต่างกัน เช่น อ่อนนุ่ม หยาบ ขรุขระ แหลุม หรือเป็นขนปุกปุย แสง และเงา เกิดเงาสะท่อน เงาดำ ประกายระยิบระยับ
- สีอ่อน สีเข้ม สีฉูดฉาดบาดตา
- เสียงที่น่าสนใจ เช่น เสียงระฆัง กระจดิ่ง เสียงน้ำไหล เสียงสิ่งของกระทบกัน เสียงกรูกริ่ง เสียงร้ว
- เสียงกรอบแกรบ เสียงลั่นเอี้ยดอ๊าด เสียงวี๊ดวีว
- วัสดุที่พื้นผิวขรุขระ เช่น ก้อนกรวด ก้อนหิน และทราย

๒. ความยืดหยุ่น: การจัดเตรียมพื้นที่ไว้ในลักษณะที่สามารถปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงได้ตามความต้องการของเด็ก ไม่จำเป็นต้องมีอุปกรณ์มากมาย แต่นำมาใช้ดัดแปลงเล่นได้หลายแบบ แล้วแต่เด็กต้องการ ทั้งนี้มีหลักสำคัญ ๒ ประการ คือ

- สิ่งแวดล้อมในการเล่นมีความหลากหลายและยืดหยุ่นสูง
- ไม่มีกฎเกณฑ์ ข้อบังคับตายตัวในการเล่น ไม่มีการตัดสินว่าสิ่งใดถูกหรือผิด

แนวคิดดังกล่าว จะช่วยให้ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ตัวตนของเด็กในลักษณะที่เป็นตัวของตัวเอง และยังเป็นส่งเสริมบรรยากาศการยอมรับในสิ่งที่แตกต่าง

๓. ที่กำบังแสงแดดและป้องกันลมและฝน ที่กำบังในพื้นที่เล่นจะช่วยให้เกิดศูนย์รวมความสนใจไปที่กิจกรรม สามารถรองรับกิจกรรมการเล่นในที่ร่มได้อย่างหลากหลาย

- ทำให้มีทางเลือกด้านพื้นที่สำหรับเด็กที่มีปัญหาทางประสาทสัมผัส เช่น แสงจ้า ลมแรง
- ความรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัย
- สามารถเป็นที่นั่งพักให้หายเหนื่อยจากการเล่น
- ผู้ใหญ่สามารถใช้เป็นที่นั่งพัก รอคอยและเฝ้ามอง ดูแลเด็กๆ เล่น

๔. ลักษณะการจัดพื้นที่การเล่นที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง: การจัดสิ่งแวดล้อมในพื้นที่การเล่น เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็ก ถ้าเด็กได้เล่นในพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมให้ได้ทดลองปฏิบัติในของจริง และสิ่งประดิษฐ์ ที่เอื้อต่อการพัฒนาการ และสามารถเล่นและกระตุ้นให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่นมีการเล่นแบบสำรวจ ฝึกการสังเกต ได้ฝึกทักษะการแก้ไขปัญหา ตัวอย่างของการเล่นในประเภทที่มีกิจกรรมดึงดูดความสนใจที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

- สวนเสริมสร้างประสาทสัมผัส (sensory garden) เช่น สวนหินบ่าบัตเท้า สวนสมุนไพร สวนธรรมชาติ
- สระน้ำตื้นๆ มีลูกบอลลอยฟอง หรือมีสีสันทันใส
- สไลด์ตัวกับน้ำสบู่นบนพื้นผ้าฝ้าย
- กองทรายพร้อมด้วยถังและพลั่ว
- กระจัง เต็นท์ กระท่อม บ้านทหารซัน

พื้นที่เล่นดังกล่าวจะทำให้เด็กได้สำรวจและเล่นด้วยตนเอง โดยที่เขาเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับไหน เช่นอาจจะเล่นด้วยตนเอง หรือทำตามผู้อื่น หรือออกความเห็นพูดคุย ในขณะที่เล่น

๕. ลักษณะที่เป็นธรรมชาติ: การพัฒนาพื้นที่การเล่นให้มีลักษณะทางธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ต้นไม้ สนามหญ้า น้ำ ก้อนหิน ดิน ทราย ท่อนไม้ สวนดอกไม้ นับเป็นสิ่งของสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ สามารถเล่นได้หลากหลายและยืดหยุ่น รวมทั้งเป็นที่กำบัง หรือเป็นจุดดึงดูดความสนใจ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

๖. บรรยากาศของการยอมรับและ “ความรู้สึกของสถานที่” : สิ่งแวดล้อมในการเล่นไม่ได้มีเฉพาะองค์ประกอบทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบรรยากาศและอิทธิพลที่จะมีผลต่อเด็กอีกด้วยในการเล่นของเด็ก เขาอาจจะเล่นในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นที่เล่นของเด็กๆ ซึ่งจัดเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและเมื่อเด็ก ๆ เข้าไปเล่นแล้ว พวกเขาจะเป็นผู้สร้างบรรยากาศ หรือจิตวิญญาณของสถานที่นั้นขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นการเล่นปีนป่ายต้นไม้ ขุดดิน สร้างถ้ำจำลอง เด็ก ๆ อาจตั้งชื่อให้สิ่งของหรือสิ่งที่เขาเล่น ซึ่งทำให้สถานที่นั้น เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความรู้สึก นอกจากนั้น สิ่งของต่าง ๆ ที่เด็ก ๆ ประดิษฐ์หรือที่เป็นผลพวงจากการเล่น เช่น ตุ๊กตาดินปั้น รูปแกะสลัก รูปภาพ ล้วนแต่กลายเป็นสิ่งแวดล้อมที่สร้างบรรยากาศและความรู้สึกเช่นเดียวกัน

๗. การเข้าถึงพื้นที่: การจัดสิ่งแวดล้อมในพื้นที่การเล่นของเด็ก ต้องออกแบบพื้นที่และรูปแบบกิจกรรม ต้องคำนึงถึงผู้เล่นในบางกรณีด้วย เช่น เด็กพิเศษ หรือเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือเด็กออทิสติก ออกแบบพื้นที่ให้มีการอำนวยความสะดวกให้เข้าถึงได้มากที่สุดจะช่วยลดปัญหาการเข้าถึงพื้นที่เล่นสำหรับเด็กด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะการเข้าถึงพื้นที่ของเด็กพิการ เช่น ทางสำหรับเด็กที่ต้องนั่งรถเข็น รวมถึง ประตู รั้ว ฯลฯ

๘. ความเสี่ยงและความท้าทาย : โดยเฉพาะในปัจจุบัน เด็กส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะเล่นแบบไม่โลดโผน ชอบเล่นในบ้านมากกว่าที่จะออกไปเล่นหัวทกกันขวิดอยู่นอกบ้าน หรือบางกรณีเด็กอาจประสบปัญหาไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชนและครอบครัว มีความกังวลถึงความปลอดภัยมากเกินไป และเด็กบางคนมีข้อจำกัดด้านการเล่นแบบเสี่ยง ๆ และท้าทาย ผจญภัย มีการแบ่งแยกกีดกัน หรือเด็กพิการอาจประสบปัญหาไม่สามารถเล่นแบบเสี่ยงและท้าทายได้ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม หรือได้รับการปกป้องดูแลที่มากเกินไป อย่างไรก็ตาม เด็ก ๆ แทบทุกคนล้วนมีสัญชาตญาณในการเล่นแบบเสี่ยงและผจญภัย

ประโยชน์ของการเล่นแบบเสียงและทำท่าย

- เพื่อทดสอบและพัฒนาความสามารถของตัวเอง
- เพื่อเรียนรู้ประเมินความเสี่ยงและผลของการเล่นแบบเสียง ๆ
- เพื่อหาประสบการณ์ทางอารมณ์ที่หลากหลาย
- เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและมั่นใจในการกล้าตัดสินใจ
- สามารถฝึกการจัดการการแก้ปัญหาและหาทางออกกับความท้าทายต่าง ๆ

เด็กเล่นทุกอย่าง...เล่นได้ทุกที่ มีหลากหลายรูปแบบ

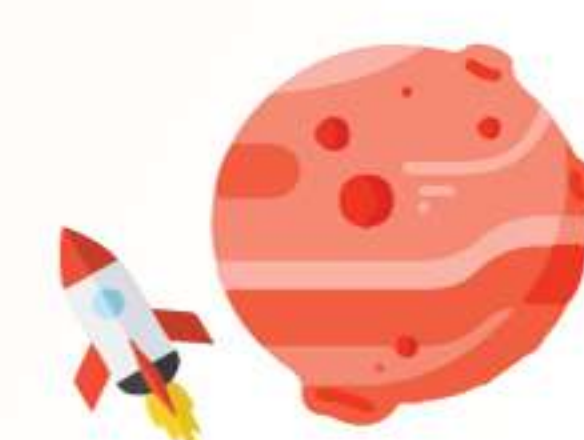
สภาพแวดล้อมการเล่นที่มีความหลากหลายทำให้พื้นที่การเล่นมีความยืดหยุ่น สามารถตอบสนองหรือเกิดการกระตุ้นได้ การคำนึงถึงระดับการใช้งานจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างสภาพแวดล้อมการเล่นที่มีศักยภาพ แบ่งพื้นที่ได้ 3 ลักษณะดังนี้

๑. พื้นที่การเล่นกิ่งถาวร: ลักษณะพื้นที่การเล่นจะมีอายุการใช้งานประมาณ ๒-๓ ปี ซึ่งอาจมีการปรับปรุงใหม่ทั้งหมดเพื่อตอบสนองต่อการเล่นหรือมาจากความต้องการของเด็ก ๆ ลักษณะพื้นที่การเล่นประเภทนี้จะประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

- ชิงช้าแขวนระหว่างต้นไม้
- โครงสร้างที่ทำจากไม้หรือเหล็ก หรือยางรถยนต์ สามารถปีนป่าย มุด ลอดได้
- บ้านไม้ บ้านเทพนิยาย บ้านเจ้าหญิงเจ้าชาย บ้านบนต้นไม้
- เวทีการแสดง ตกด้วยตะปู และบูด้วยแผ่นไม้มีลักษณะเป็นครึ่งวงกลม
- มีทางเดินเป็นซุ้มไม้เตี้ย ๆ สร้างเป็นทางโค้งเพื่อให้เด็ก ๆ จินตนาการเป็นอุโมงค์เพื่อขอพร
- มีการจัดพื้นที่แยกเป็นสัดส่วนให้เป็นพื้นที่สำหรับเล่นรอบกองไฟ พื้นที่ศิลปะ พื้นที่การทำสวน สนามฟุตบอล พื้นที่สำหรับเล่นดนตรี
- มีเครื่องเล่นดนตรีประยุกต์ เช่น ดนตรีไม้ไผ่ กระจดิ่ง กลอง แขนงไว้อรอบ ๆ สนาม มีการสร้างสะพานเชือก มีทางเดินสวนหินบ่าบัดเท้า ทางต่างระดับ กระจดานกระดก ลำห้วยเล็ก ๆ น้ำตกเปิดปิดได้ และกำแพงสำหรับวัดความสูง ปีน ไต่บนกำแพงได้

๒. พื้นที่การเล่นระยะยาว : มีส่วนประกอบโครงสร้างพื้นฐานสำหรับสภาพแวดล้อมการเล่นซึ่งจะเป็นรากฐานของสภาพแวดล้อมในปีแรก ในขั้นตอนนี้เราควรพิจารณาภาพรวมทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้มีพื้นที่ตามธรรมชาติรอบ ๆ พื้นที่การเล่น นอกจากนี้เราต้องคำนึงถึงการใช้งานในระยะยาวด้วย ลักษณะพื้นที่แบบนี้เราควรเลือกทำเลที่ตั้งอย่างรอบคอบ เพราะเด็ก ๆ ต้องเล่นไปอีกหลายปี และการเปลี่ยนแปลงต่างๆอาจก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ตัวอย่างพื้นที่การเล่นในระยะยาวหรือพื้นที่ถาวร แยกออกเป็นพื้นที่ได้ ดังนี้ สิ่งก่อสร้างที่ก่อสร้างด้วยปูน รื้อถอนลำบาก ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ เช่น ลานปูน เอนกประสงค์ ทางเดิน กำแพงปูน รั้วต่าง ฯลฯ

๓. พื้นที่การเล่นชั่วคราว: พื้นที่การเล่นและการทำกิจกรรมชั่วคราวอาจจัดขึ้นเพื่อใช้งานเพียงแค่วินาที สองสามวัน หรือหลาย ๆ อาทิตย์ ซึ่งมีองค์ประกอบต่าง ๆ จัดขึ้นเพื่อตอบสนองการใช้งานในพื้นที่การเล่นทันที อาจจะมีการใช้สื่อศิลปะ วัสดุรีไซเคิล และวัสดุที่ใช้แล้วเหมาะสำหรับการเล่นประเภทนี้ แค่เพียงใช้องค์ประกอบตามธรรมชาติของพื้นที่การเล่นแค่นี้ก็เพียงพอสำหรับจัดการเล่นแล้ว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- วันเล่นสนุก Play Day : รูปแบบหนึ่งของการจัดมุมเล่นสำหรับเด็ก เพื่อให้เด็กได้เล่นกับชิ้นส่วนที่หลากหลาย (Loose Parts) ที่พ่อแม่ผู้ปกครอง ครู สามารถนำไปประยุกต์จัดในบ้าน ในโรงเรียน ในชุมชนได้
- การเล่นกับชิ้นส่วนที่หลากหลาย หรือ Loose Parts เป็นการเล่นปลายเปิด เด็กสามารถจินตนาการเชื่อมโยงอย่างไร้ขอบเขตในแบบเฉพาะของเด็กเอง ค้นพบสิ่งใหม่ เกิดประสบการณ์ใหม่ ที่มีความเฉพาะของแต่ละคนอย่างอิสระ ทำให้เด็กค้นพบตัวเอง เห็นคุณค่าของสิ่งรอบตัว

ตัวอย่างของ Loose parts : น้ำ ทราย ดิน กิ่งไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ใบตอง ท่อนไม้ ขอนไม้ ผลไม้ เมล็ดพันธุ์ ก้อนหิน ยางรถยนต์ ห่วงยาง ถ้วยชามภาชนะต่าง ๆ อุปกรณ์ชุดดิน สายยาง ท่อแอร์ ผ้าสีเส้น ขนาดต่าง ๆ บล็อกไม้ ผ้าพลาสติก กล่องลึงกระดาษ กล่องพลาสติกใส่ผลไม้ ถุงพลาสติก แกนทิชชู วัสดุรีไซเคิลต่าง ๆ อุปกรณ์ชิ้นส่วนศิลปะต่าง ๆ เช่น กระจุก ลูกปัด ลวด โฟม ลังไข่ กระดาษ หลอด สก็อตไบรท์ แปรงสีฟัน ไม้ไอติม ฯลฯ

กิจกรรมที่ ๗ พัฒนาทักษะผู้อำนวยการเล่น (play worker)

วัตถุประสงค์ : เข้าใจ รับผิดชอบหน้าที่ของผู้อำนวยการเล่น (play worker)

อุปกรณ์ : รูปโมเดลเล่นเปลี่ยนโลก กระดาษครีปชาร์ท กระดาษบรูฟ ปากกาเคมี

ขั้นตอน :

- ถามคำถามว่าผู้อำนวยการเล่นมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง ส่งตัวแทนกลุ่มละ ๑ ท่าน แลกเปลี่ยนเสนอความคิดเห็น
- วิเคราะห์สรุป “Soft Skill” คือ ความสามารถด้านสังคมของเด็ก เช่น การใช้ภาษา, การติดต่อสื่อสาร, ความเป็นมิตร, การมองโลกในแง่ดี, การแสดงออกทางสังคม, บุคลิก โดยผู้อำนวยการเล่นควรมีทักษะและความสามารถในการสร้าง SOFT SKILL ให้กับเด็ก โดยมีบทบาท คือ
 ๑. ผู้อำนวยการเล่นช่วยเพิ่มการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้กับเด็ก (Creator)
 ๒. ผู้อำนวยการเล่นช่วยจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของเด็ก (Facilitator)
 ๓. ผู้อำนวยการเล่นช่วยเติมเต็มการเรียนรู้ให้แก่เด็กอย่างต่อเนื่อง (Learner)
 ๔. ผู้อำนวยการเล่นช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารการเจรจาพูดคุยกับเด็กอย่างเข้าใจด้วยเหตุและผล (Communication)
 ๕. ผู้อำนวยการเล่นส่งเสริมความสามารถของเด็กได้อย่างเต็มศักยภาพ (Developer)
 ๖. ผู้อำนวยการเล่นช่วยให้เด็กทุกคนปลดปล่อยผ่อนคลายภาวะกดดันภายในด้วยตัวเอง รู้สึกปลอดภัยทางด้านจิตใจ และมีตัวตน (Resilience)
 ๗. ผู้อำนวยการเล่นช่วยให้ได้รับความปลอดภัยระหว่างการเล่น (Safe area)
- กำหนดฐานการเรียนรู้ทั้ง ๖ ฐาน มีโปสเตอร์ความรู้แปะไว้ หรือเอกสารให้ศึกษา (บทบาทผู้อำนวยการเล่นช่วยให้ได้รับความปลอดภัยระหว่างการเล่น (Safe area) เนื้อหาอยู่ในกิจกรรมที่ ๙ ประเมินความเสี่ยง)

ฐานที่ ๑ ผู้อำนวยการเล่นช่วยเพิ่มศักยภาพใหม่ๆให้กับเด็ก (Creator)

๑. ให้เวลากลุ่มศึกษาใบงานที่มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

- ผู้อำนวยการเล่นช่วยเพิ่มศักยภาพใหม่ ๆ ให้กับเด็ก (Creator)
- แนวคิด : เด็กเป็นศูนย์กลางการเล่น บันได ๘ ขั้น และการมีส่วนร่วมระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่

๒. ให้ในกลุ่มสรุปบทบาทหน้าที่ของผู้อำนวยการเล่นด้าน Creator
ก่อนเล่น

- มอบหมาย จัดหาอุปกรณ์เพื่อเพิ่มทักษะรายบุคคล

ขณะเล่น

- ส่งเสริมสนับสนุนการเล่น
- เปิดจินตนาการ
- สร้างแรงบันดาลใจ

หลังเล่น

- มอบหมาย จัดเก็บอุปกรณ์และรายงานทักษะรายบุคคล

๓. วิทยาการสรุปกระบวนการของผู้อำนวยความสะดวกด้านการเพิ่มศักยภาพใหม่ ๆ ให้กับเด็ก (Creator) ให้เด็กเป็นศูนย์กลางการเล่น โดยช่วยส่งเสริมสนับสนุนการเล่น เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ ตามจินตนาการ

ตัวอย่างกิจกรรม เช่น การเล่นหาดทราย (play with sand) ตัวหุ่นจำลองต่าง ๆ (figurines), ตุ๊กตาหุ่นมือ, เครื่องดนตรี, ดินเหนียว, ดินน้ำมัน รวมทั้งอุปกรณ์สร้างสรรค์งานศิลปะต่าง ๆ

ทดลองกิจกรรม : เล่นหาดทราย (play with sand)

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อช่วยเสริมสร้างจินตนาการ
๒. เพื่อสามารถใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ลักษณะของวัตถุและสิ่งนำมาเล่น
๓. เพื่อให้เกิดการกระตุ้นและเตรียมความพร้อมของสมอง

บทบาทของกระบวนการเล่น

๑. จัดสภาพแวดล้อม/เปิดโอกาสและปล่อยให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ
๒. จัดหาอุปกรณ์เพื่อเพิ่มทักษะ เช่น ทราย น้ำ บล็อก การวาดภาพ
๓. ส่งเสริมการเล่น/การทำงานเป็นกลุ่ม เช่น การสร้างถนน การทำอุโมงค์ การสร้างสวนสัตว์ในหาดทราย

ฐานที่ ๒ ผู้อำนวยความสะดวกช่วยจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของเด็ก (Facilitator)

๑. ให้เวลากลุ่มศึกษาใบงานที่มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

- ผู้อำนวยความสะดวกช่วยจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของเด็ก (Facilitator)
- แนวคิด : วินัยเชิงบวก พื้นที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก การประเมินความเสี่ยง และการลดความเสี่ยงภัย

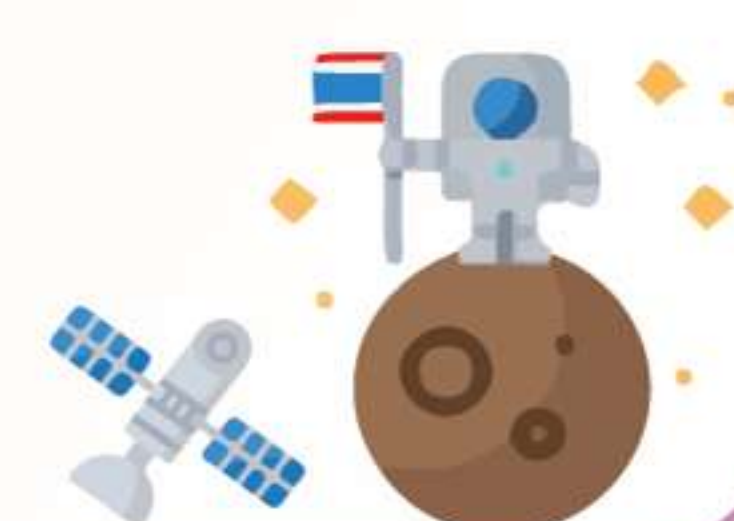
๒. ให้ในกลุ่มสรุปบทบาทหน้าที่ของผู้อำนวยความสะดวกด้าน Facilitator

ก่อนเล่น

- ดูแลเรื่องความปลอดภัย สถานที่ อุปกรณ์

ขณะเล่น

- สังเกตการเล่นจากพฤติกรรม การใช้เวลานานอยู่กับของเล่น
- การเสริมแรงบวก ให้กำลังใจแก่เด็ก เมื่อเด็กกำลังทำทนายตัวเอง เอาชนะความกลัวของตัวเอง ทำทนายความสามารถตัวเองเมื่อต้องเล่นในระดับที่ยากขึ้น
- ให้การสนับสนุนเชิงบวกแก่เด็กให้ทำได้เอง ได้รับความภาคภูมิใจต่อตนเอง

หลังเล่น

- ร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเล่น
- ถามความรู้สึก ความคิด สิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่ๆ ถามในสิ่งที่สงสัย อธิบายเพิ่มเติมให้

๓. วิทยาการสรุปกระบวนการของผู้อำนวยความสะดวกด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของเด็ก (Facilitator) โดยการเสริมแรงบวก “ลองดูใหม่ลูก” “เชื่อว่าหนูทำได้” “แม่/ครู/พี่ ยืนอยู่ใกล้ ๆ ไม่ต้องกลัว” ให้กำลังใจแก่เด็ก เมื่อเด็กกำลังทำท่ายตัวเอง เอาชนะความกลัวของตัวเอง ทำท่ายความสามารถตัวเองเมื่อต้องเล่นในระดับที่ยากขึ้น ได้รับความภาคภูมิใจต่อตนเอง และเพิ่มเติมเนื้อหาให้สมบูรณ์

ตัวอย่างกิจกรรม เช่น การเล่นปีนป่าย การเล่นตัวต่อ

ทดลองกิจกรรม : เล่นปีนป่าย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ
๒. เพื่อฝึกทักษะทางสังคมเล่นร่วมกับผู้อื่น
๓. เพื่อฝึกทักษะความเชื่อมั่นในตัวเอง/และฝึกการสร้างคุณค่าในตัวเอง

บทบาทของกระบวนการเล่น

ฝึกการเสริมแรงบวก และให้กำลังใจแก่เด็ก “ลองทำดู” “หนูทำได้นี่” เพื่อให้เด็กเกิดความมั่นใจและกลับมาเล่นซ้ำ

ฐานที่ ๓ ผู้อำนวยความสะดวกช่วยเพิ่มเติมการเรียนรู้ให้แก่เด็กอย่างต่อเนื่อง (Learner)

๑. ให้เวลากลุ่มศึกษาใบงานที่มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

- ผู้อำนวยความสะดวกช่วยเพิ่มเติมการเรียนรู้ให้แก่เด็กอย่างต่อเนื่อง (Learner)
- แนวคิด : การเล่นอิสระ ทักษะวิธีการเรียนรู้ของเด็ก ๐ - ๕ ปี

๒. ให้ในกลุ่มสรุปบทบาทหน้าที่ของผู้อำนวยความสะดวกด้าน Learner

ก่อนเล่น

- การจัดประสบการณ์แบบหนึ่งต่อหนึ่ง play worker สร้างพื้นที่ปลอดภัยทางด้านอารมณ์ เปิดศัภภาพ

ขณะเล่น

- เด็กได้เล่นอย่างอิสระ สนุกสนาน play worker เป็นผู้ช่วยเหลือเพิ่มเติมการเรียนรู้ในแต่ละกระบวนการให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
- สถานการณ์ที่เด็กไม่สามารถรับมือได้ลำพัง play worker จะต้องเข้าไปช่วยคลี่คลายสถานการณ์ เพื่อให้การเล่นเกิดความต่อเนื่อง
- สถานการณ์ปกติ play worker เพิ่มระดับความยากขึ้นไปตามวัย เพื่อเพิ่มความท้าทาย

หลังเล่น

- วางแผนการพัฒนารายบุคคลแก่เด็ก หรือสร้างกิจกรรมกลุ่มใหญ่

๓. วิทยาการสรุปกระบวนการของผู้อำนวยความสะดวกด้านการเติมเต็มการเรียนรู้ให้แก่เด็กอย่างต่อเนื่อง (Learner) โดยให้เรียนรู้ผ่านการเล่น ให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ สนุกสนาน สร้างพื้นที่ปลอดภัยทางด้านอารมณ์ เปิดศักยภาพ และเติมเต็มเนื้อหาให้สมบูรณ์มากขึ้น

ตัวอย่างกิจกรรม เช่น กิจกรรมชวนขีด ชวนเขียน การคิดคำนวณ การทดลองทางวิทยาศาสตร์ การร้องเพลง และฟังนิทาน

ทดลองกิจกรรม : ชวนขีด ชวนเขียน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระสนุกสนาน

๒. เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และเปิดศักยภาพ

ความเป็นตัวตน

๓. เพื่อให้เด็กเกิดประสบการณ์ เพิ่มความท้าทายและเกิดการพัฒนาในเด็ก

บทบาทของกระบวนการเล่น

เป็นผู้ช่วยเหลือเติมเต็มการเรียนรู้ในแต่ละกระบวนการ ให้มีความต่อเนื่อง

พร้อมทั้งการสังเกตการณ์ ประเมินเด็ก เพื่อการวางแผนการพัฒนารายบุคคลแก่เด็ก ในระหว่างที่เด็กเล่น สามารถเป็นผู้ช่วยเติมเต็มการเรียนรู้ที่เด็กต้องได้รับการตอบสนองจากผู้ดูแลผ่านการเรียนรู้โดยการมีปฏิสัมพันธ์

ฐานที่ ๔ ผู้อำนวยความสะดวกช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารการเจรจาพูดคุยกับเด็กอย่างเข้าใจด้วยเหตุและผล (Communication)

๑. ให้เวลากลุ่มศึกษาใบงานที่มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

- ผู้อำนวยความสะดวกช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารการเจรจาพูดคุยกับเด็กอย่างเข้าใจด้วยเหตุและผล (Communication)

- แนวคิด : จิตวิทยาเชิงบวก พื้นที่ปลอดภัยทางใจ พัฒนาการสื่อสารในแต่ละช่วงวัย

๒. ให้ในกลุ่มสรุปบทบาทหน้าที่ของผู้อำนวยความสะดวกด้าน Communication

ก่อนเล่น

- เลือกการเล่น/เกมส์/กิจกรรมที่เล่นเป็นกลุ่มไม่เกิน ๘ คน พัฒนาทักษะที่สำคัญ การฟัง การพูด การแก้ปัญหา การตัดสินใจ อย่างมีเหตุผล การเป็นผู้นำและผู้ตาม การทำตามกฎเกณฑ์ การทำตามข้อตกลงที่กลุ่มเลือก ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ความรับผิดชอบร่วมกัน

ขณะเล่น

- การยอมรับฟังสิ่งที่เด็กสื่อสารออกมาผ่านพฤติกรรม และสะท้อนกลับใหม่ผ่านการให้เหตุและผล และให้เด็กรับรู้ได้เอง (โค้ช)

- ใช้การเล่นเป็นสัญลักษณ์แทนภาษา
- ฝึกทักษะทางสังคมและอารมณ์
- พัฒนาทักษะการสื่อสารให้แก่เด็ก ผ่านกิจกรรม หรือการเล่น

หลังเล่น

- มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละคนสรุปพัฒนาการ และทักษะที่ต้องพัฒนารายบุคคล

๓. วิทยาการสรุปกระบวนการของผู้อำนวยความสะดวกด้านการพัฒนาทักษะการสื่อสาร การเจรจาพูดคุยกับเด็กอย่างเข้าใจด้วยเหตุและผล (Communication) โดยจะต้องเข้าใจในลำดับขั้นพัฒนาการของเด็ก ช่วยพัฒนาการสื่อสารให้แก่เด็ก ผ่านกิจกรรม หรือการเล่น ให้เด็กได้เรียนรู้ โดยไม่ชี้วัดว่าผิดถูก ยอมรับการสื่อสารผ่านการแสดงออกทางพฤติกรรม การสังเกตการแสดงออกของเด็ก ยิ่งสร้างการเรียนรู้และประสบการณ์ให้กับเด็กมากขึ้น

ตัวอย่างกิจกรรม เช่น การทำขนม เล่นในสวน

ทดลองกิจกรรม : การทำขนม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสาร การฟัง การพูด การถาม การแก้ปัญหา
๒. เพื่อพัฒนาทักษะการตัดสินใจ มีความรับผิดชอบร่วมกัน
๓. เพื่อพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม

บทบาทของกระบวนการเล่น

๑. เข้าใจในลำดับขั้นพัฒนาการของเด็ก เพื่อให้สามารถรับฟังการสื่อสารของเด็กและสื่อสารภาษาเดียวกับเด็ก พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการสื่อสาร

ฐานที่ ๕. ผู้อำนวยความสะดวกช่วยส่งเสริมความสามารถของเด็กได้อย่างเต็มศักยภาพ (Developer)

๑. ให้เวลากลุ่มศึกษาใบงานที่มีเนื้อหาดังต่อไปนี้
 - ผู้อำนวยความสะดวกช่วยส่งเสริมความสามารถของเด็กได้อย่างเต็มศักยภาพ (Developer)
 - แนวคิด : สิทธิเด็ก การปกป้องคุ้มครองเด็ก (Child right and Child Protection)

๒. ให้ในกลุ่มสรุปบทบาทหน้าที่ของผู้อำนวยความสะดวกด้าน Developer

ก่อนเล่น

- อำนวยความสะดวกสถานที่ สร้างบรรยากาศ อารมณ์ร่วม ทำให้เด็กได้เรียนจากประสบการณ์โดยตรงจากการทำกิจกรรม

ขณะเล่น

- สนับสนุนการเรียนรู้ตามความสามารถจากประสบการณ์ตรง และจากการสำรวจ สังเกต สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรียนรู้ด้วยตนเอง

- เป็นที่ปรึกษา คำแนะนำ ผู้ไกล่เกลี่ย ให้พัฒนาตนเองไปในระดับที่สูงขึ้น

หลังเล่น

- สรุป ทำแผนพัฒนารายบุคคล

๓. วิทยากรสรุปกระบวนการของผู้อำนวยความสะดวกด้านส่งเสริมความสามารถของเด็กได้อย่างเต็มศักยภาพ (Developer) โดยการสนับสนุนการเรียนรู้ตามความสามารถจากประสบการณ์ตรง และจากการสำรวจ สังเกต สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อำนาจการสถานที่ สร้างบรรยากาศ อารมณ์ร่วม ทำให้เด็กได้เรียนจากประสบการณ์โดยตรงจากการทำกิจกรรม เป็นที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ให้พัฒนาตนเองไปในระดับที่สูงขึ้น

ตัวอย่างกิจกรรม เช่น การทำงานบ้าน ล้างจาน ร้องเพลง อ่านออกเสียงหนังสือ เล่นของเล่น กิจกรรมฝึกหัดอาชีพ คือ ทอผ้า งานไม้ ปูกลูกพีช เลี้ยงสัตว์

ทดลองกิจกรรม : ปูกลูกพีช เลี้ยงสัตว์

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้เรียนรู้ประสบการณ์ตรง
๒. เพื่อพัฒนาทักษะสังเกต การรอคอย
๓. เพื่อส่งเสริมความสามารถของเด็ก

บทบาทในกระบวนการเล่น

๑. สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้
๒. เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ

ฐานที่ ๖ ผู้อำนวยความสะดวกช่วยให้เด็กทุกคนปลดปล่อยผ่อนคลายภาวะกดดันภายในด้วยตัวเอง รู้สึกปลอดภัยทางด้านจิตใจ และมีตัวตน (Resilience)

๑. การจำลองสถานการณ์ผ่านละคร

- เด็กร้องไห้เพราะถูกแม่ตีมาจากบ้านแล้วนั่งเงียบไม่คุยกับใคร
- เด็กมีภาวะอารมณ์รุนแรงทั้งที่ปกติเป็นเด็กเรียบร้อยน่ารัก
- เด็กทะเลาะกันแย่งของเล่นกัน ตีกัน และมีผู้ปกครองก็มาต่อว่าเด็กคนที่ทำลูกตัวเองในศูนย์ด้วย (สามารถเพิ่มโจทย์ ในความเป็นจริงที่พบเจอได้)

๒. โจทย์ผู้อำนวยความสะดวกช่วยส่งเสริมความสามารถของเด็ก เด็กทุกคนปลดปล่อยผ่อนคลายภาวะกดดันภายในด้วยตัวเอง รู้สึกปลอดภัยทางด้านจิตใจ และมีตัวตน (Loser) ให้แลกเปลี่ยนกัน

๓. วิทยากรสรุป จากข้อมูลผู้เข้าร่วมและแชร์ประสบการณ์เพิ่มเติม และการแชร์วิธีการทำข้อตกลงเพื่อให้เล่นอย่างมีความสุข

- เมื่อครบทั้ง ๖ ฐาน ล้อมวงแลกเปลี่ยนสิ่งที่ได้เรียนรู้จาก ๖ ฐาน
- Post-test หลังอบรมเพื่อความเข้าใจเพิ่มเติมหรือซักถามข้อสงสัย

กิจกรรมที่ ๙ การประเมินความเสี่ยง (บทบาทหน้าที่ เช็คความปลอดภัย การประเมินความเสี่ยง)

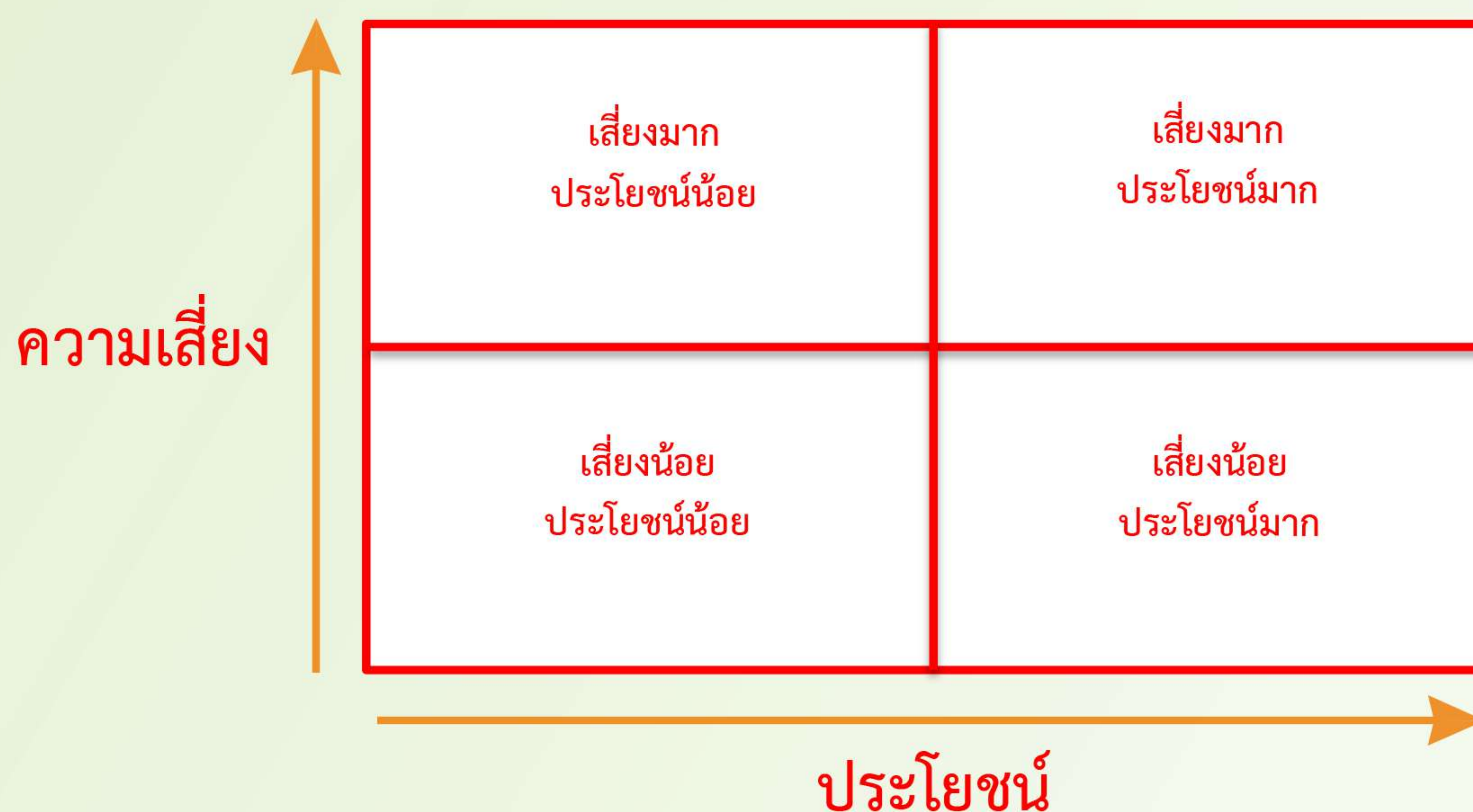
วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เข้าใจในบทบาทผู้ดูแลการเล่น และสามารถเป็นผู้ประเมินความเสี่ยงในการเล่นได้ และมีวิธีเทคนิคในการแทรกแซงการเล่นที่เสี่ยงของเด็ก แบบที่เด็กไม่รู้สึกรู้ว่าถูกแทรกแซง

อุปกรณ์ : ภาพการเล่นของเด็กที่ดูเสี่ยง ตีเส้น ๔ ช่อง และใบงาน ๒ เรื่อง ได้แก่

๑. ใบงาน เรื่องแบบคัดกรองความเสี่ยงของพื้นที่เล่น/สนามเด็กเล่น
๒. ใบงาน เรื่องแบบประเมินของเล่นเพื่อความปลอดภัย

ขั้นตอน :

- วิธีการ เป็นการจัดกิจกรรมบทบาทสมมติในการเป็นผู้ดูแลการเล่น และสามารถเป็นผู้ประเมินความเสี่ยงในการเล่นได้ ดังกราฟแสดงการประเมินดังต่อไปนี้

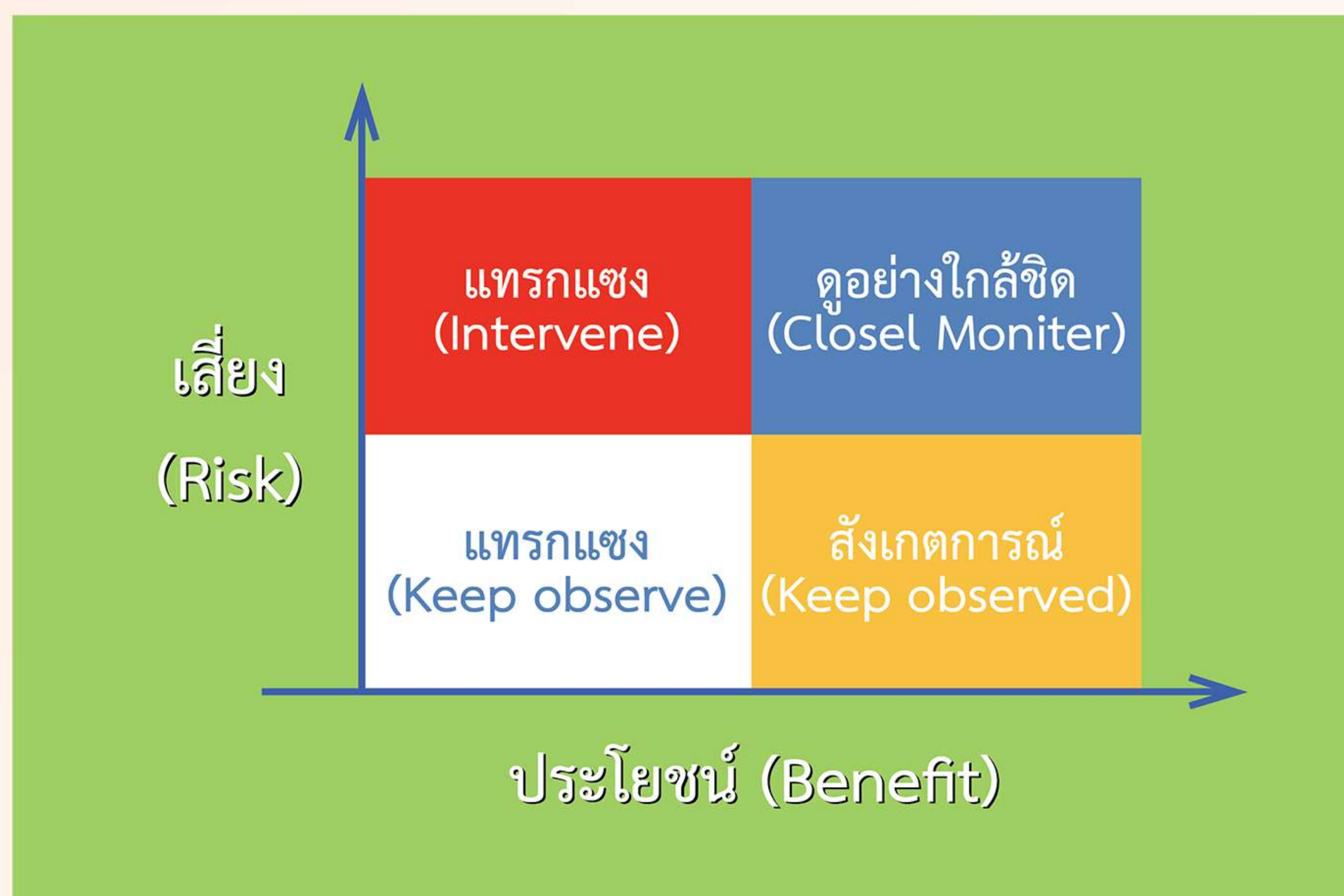
- วิทยากร อธิบายความเสี่ยงในแต่ละช่อง เสี่ยงมากประโยชน์น้อย เสี่ยงมากประโยชน์มาก, เสี่ยงน้อยประโยชน์น้อย, เสี่ยงน้อยประโยชน์มาก ให้ผู้เล่นดูภาพที่เด็กกำลังเล่น (ที่ละภาพ ตั้งด้านล่าง) แล้วให้ทุกคนตัดสินใจ อยู่ในความเสี่ยงระดับไหน แล้วให้ไปยืนที่ช่องนั้นๆ พร้อมให้ตัวแทนแสดงความคิดเห็น มุมมองการประเมินความเสี่ยง และวิธีการในการจัดการความเสี่ยง แลกเปลี่ยนวิธีการตัดสินใจแทรกแซงการเล่นของเด็ก

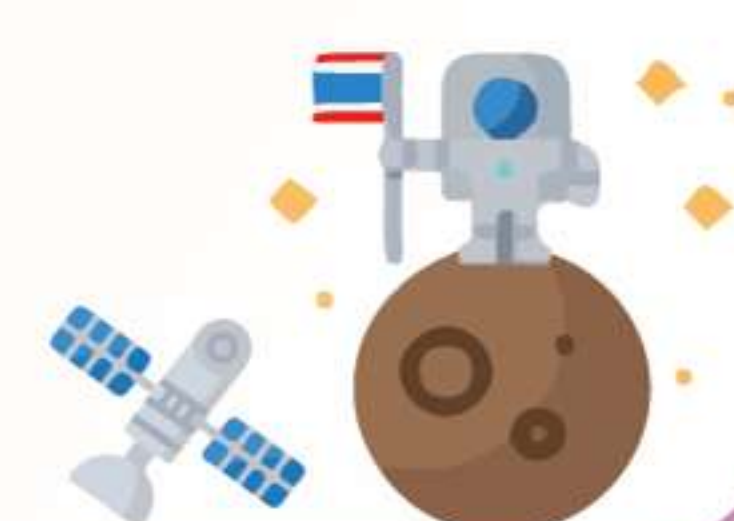

- ตารางนี้เป็นเครื่องมือที่เป็นตัวช่วยให้กับผู้ดูแลการเล่น สามารถนำไปช่วยในการดำเนินการส่งเสริมการเล่น ถ้าเราเริ่มรู้สึกที่มีความเสี่ยงสูงประโยชน์น้อย ต้องรีบเข้าไปแทรกแซง โดยการเบี่ยงเบนความสนใจ ซึ่งเทคนิคการแทรกแซงในแต่ละคนแตกต่างกัน การประเมินความเสี่ยงของแต่ละคนอาจไม่เหมือนกัน เทคนิควิธีการแทรกแซงความเสี่ยงมีมากมาย สำคัญคือ ต้องไม่ห้าม ไม่ดุ เด็กต้องไม่รู้สึกว่าถูกแทรกแซง

การประเมินความเสี่ยง

- วิทยากรอธิบายเนื้อหาละเอียดของใบงานทั้ง ๒ เรื่อง พร้อมทั้งให้ผู้ดูแลการเล่นได้ทดลองใช้แบบคัดกรองความเสี่ยงของพื้นที่เล่น/สนามเด็กเล่น และแบบประเมินของเล่นเพื่อความปลอดภัย

แบบคัดกรองความเสี่ยงของพื้นที่เล่น/สนามเด็กเล่น

	ใช่	ไม่ใช่
การติดตั้งเครื่องเล่น		
ยึดติดฐานรากเครื่องเล่นทุกตัว ไม่สามารถเคลื่อนย้ายหรือพลิกคว่ำได้ (R)	๓	๐
เครื่องแต่ละชิ้น มีพื้นที่ที่ปลอดภัยอย่างน้อย ๑.๘ เมตร โดยรอบ โดยไม่มีวัสดุ ก้อนหิน ต้นไม้ เฟอร์นิเจอร์ หรือเครื่องเล่นอื่นๆวางอยู่	๑	๐
ไม่อยู่ใกล้ถนน แหล่งน้ำ หรือมีรั้วรอบเพื่อป้องกันเด็กจากการถูกรถชนหรือตกน้ำขณะเล่น	๑	๐
พื้นสนาม		
พื้นสนามป้องกันการบาดเจ็บจากการตกได้ โดยเป็นพื้นทรายลึก ๓๐ ซม. หรือพื้นยางสังเคราะห์ หรืออื่นๆที่มีหลักฐานบ่งบอกประสิทธิภาพการป้องกันการบาดเจ็บ (R)	๓	๐
เครื่องเล่น		
ความสูงจากพื้นสนามถึงพื้นยกระดับของเครื่องเล่นสนาม สำหรับเด็กก่อนวัยเรียนไม่ควรเกิน ๑.๒๐ เมตร และสำหรับเด็กวัยเรียนไม่ควรเกิน ๑.๘๐ เมตร	๑	๐
พื้นยกระดับที่มีความสูงมากกว่า ๗๕ เซนติเมตร และต้องมีราวกันตกหรือผนังกันตก	๑	๐
ช่องต่างๆ ต้องเล็กเกินกว่าศีรษะจะลอดเข้าได้ หรือใหญ่พอที่ศีรษะไม่เข้าไปติดค้าง คือ ช่องต้องมีขนาดน้อยกว่า ๙ ซม. หรือมากกว่า ๒๓ เซนติเมตร	๑	๐
ไม่มีช่องรู ที่เด็กจะแหงนนิ้วหรือมือ เข้าไปติดและไม่มีกรหนีบกด บด ทับได้	๑	๐
ชิงช้า หรืออุปกรณ์แกว่งไกว ไม่เป็นวัสดุแข็งมีความแหลมคม ทิ่มแทง หรือชนกระแทกได้	๑	๐
ไม่มีอุปกรณ์ที่ถูกออกแบบมามีส่วนยื่น ส่วนแหลมคม ที่ทำให้เด็กชนกระแทก บาด ทิ่มแทงได้	๑	๐
สีที่ใช้มีหลักฐานบ่งบอกว่าไม่มีสารตะกั่วเกินมาตรฐาน	๑	๐
การเฝ้าดูแล		
มีป้ายกำหนดอายุผู้เล่นเป็นเครื่องเล่นสำหรับเด็กเล็กอายุน้อยกว่า ๖ ปีและ ๖-๑๒ ปี	๑	๐
มีผู้ใหญ่เฝ้าดูแลเสมอ ขณะเด็กเล่นบนเครื่องเล่น	๑	๐
มีป้ายบอกกฎ วิธีการเล่นที่ถูกวิธี ความเสี่ยงของการเล่น ทุกเครื่องเล่น	๑	๐
การทะนุบำรุง		
ไม่มีเครื่องเล่นชำรุด แตกหัก มีความแหลมคม หรือโยกคลอน ไม่นั่นคง (R)	๒	๐
มีหลักฐานบ่งบอกว่ามีผู้ตรวจสอบสม่ำเสมอ	๑	๐

คะแนน ๒๑ + (R) = สนามเด็กเล่นปลอดภัย

คะแนน ๑๗ - ๒๐ + (R) = สนามเด็กเล่นมีความเสี่ยงต่ำ

คะแนน ๑๓ - ๑๖ + (R) = สนามเด็กเล่นมีความเสี่ยงปานกลาง

คะแนนน้อยกว่า ๑๓ หรือ ไม่ผ่าน (R) ข้อใดข้อหนึ่ง = สนามเด็กเล่นมีความเสี่ยงสูง

ประเมินวันที่..... ครั้งที่.....

ผู้ประเมิน.....

หมายเหตุ : แบบคัดกรองนี้เป็นเพียงแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เล่นให้มีความปลอดภัยแก่ผู้เล่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งแต่ละพื้นที่เล่นสามารถพิจารณาให้เหมาะสมกับบริบทได้

แบบประเมินของเล่นเพื่อความปลอดภัย

ประเมินวันที่..... ครั้งที่.....

ผู้ประเมิน.....

รายการ สำรวจ	รายละเอียด	ใช่	ไม่ใช่
ของเล่น	ได้มาตรฐานอุตสาหกรรม		
	ไม่มีชิ้นส่วนแหลมคมที่อาจทิ่มแทงได้		
	ไม่มีชิ้นส่วนขนาดเล็กที่เด็กอาจเอาเข้าปากและสำลัก เกิดภาวะอุดตัน หลอดลมได้ (เล็กกว่า ๓.๒ x ๖ เซนติเมตร)		
	ไม่มีของเล่น ของใช้ที่เด็กใช้เป็นลักษณะเส้นด้ายที่ยาวกว่า ๒๒ เซนติเมตร หรือเป็นสายเป็นบ่วงคล้องคอเด็ก เช่น กีตาร์ รถลาก โทรศัพท์ ถุงเครื่องนอน ที่มีสายเชือกรัดปิดปากถุงหรือสายหัวถุงที่ยาวพอที่เด็กจะนำมาคล้องคอได้ อาจทำให้รัดคอเด็กได้		
	ไม่มีของเล่นประเภทปืน เช่น ปืนอัดลม ปืนลูกดอก ปืนบอล เป็นต้น ของเล่น เหล่านี้อาจเป็นอันตรายต่อนัยน์ตาเด็กได้		
	ไม่มีพลุ ดอกไม้ไฟ ทำให้เกิดการบาดเจ็บ ที่มือ ที่ตา ใบหน้า หรือไฟไหม้		
	ไม่มีของเล่นประเภทมีล้อ เคลื่อนที่เร็ว เช่น รถหัดเดิน รองเท้าสเก็ต สกีเตอร์ อาจเกิดล้มคว่ำ หรือพลัดตกหกล้มได้		
	ไม่มีของเล่นที่มีสีเคลือบหรือสีหลุดลอก เพื่อหลีกเลี่ยงพิษจากสารตะกั่ว		
	ไม่ให้เด็กเล่นลูกโป่งที่ยังไม่เป่า ลูกโป่งที่แตกแล้ว ต้องเก็บเศษลูกโป่งให้หมด ทันที อย่าให้เด็กเล่นโดยเด็ดขาด		
	ไม่มีของประเภทพวกตัวดูดน้ำ		

หมายเหตุ : แบบคัดกรองนี้เป็นเพียงแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เล่นให้มีความปลอดภัยแก่ผู้เล่นมากยิ่งขึ้น
ซึ่งแต่ละพื้นที่เล่นสามารถพิจารณาให้เหมาะสมกับบริบทได้

- ปิดท้ายสาริตการเล่นและกิจกรรม ด้วยกิจกรรมเล่นแป้งมัน เหมาะกับเด็กปฐมวัย เด็กเล็ก
ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมือ เด็กโตจะช่วยเรื่องเรียนรู้อวิทยาศาสตร์ พร้อมดูคลิป

กิจกรรมที่ ๘ โมเดลเล่นเปลี่ยนโลก

วัตถุประสงค์ เข้าใจโมเดลเล่นเปลี่ยนโลก รู้ขอบเขต องค์ประกอบ ให้เวลาแต่ละกลุ่มอภิปรายและนำเสนอ วิทยากรเสริมและสรุปให้

อุปกรณ์ : รูปโมเดลเล่นเปลี่ยนโลก กระดาษครีปชาร์ท กระดาษบรูฟ ปากกาเคมี

ขั้นตอน :

➤ ให้เอกสารเกี่ยวกับโมเดลเล่นเปลี่ยนโลก ให้ทุกคนศึกษา ใช้เวลา ๕ นาที

โมเดลเล่นเปลี่ยนโลก ประกอบไปด้วย Family Free Fun (อธิบาย)

การจัดสิ่งแวดล้อมการเล่นที่ดีมีผลต่อการพัฒนาเด็ก การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเล่นของเด็กนั้น ควรมีการพัฒนาสถานที่หรือพื้นที่ที่ทำให้เด็กได้เล่นอย่างเป็นตัวของตัวเอง มีความสนใจ และต้องการในการเล่น ให้เด็กได้รู้จักการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่สนุกสนาน มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน เป็นสถานที่ที่เด็กเล่นได้โดยอิสระเสรี มีโอกาสเลือกและมีความยืดหยุ่น โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

- มีการสอนเล่นเกมสนุกๆ พร้อมทั้งบทเรียนสั้นๆ
- มีผู้ใหญ่คอยช่วยจัดการและให้การสนับสนุนอยู่ห่างๆ
- มีการแบ่งช่วงอายุของเด็ก (แล้วแต่กิจกรรม) และจัดเตรียมกิจกรรม หรือมุมเล่น

ตามวัยของเด็ก หรือสามารถจัดสถานที่ให้เด็กที่มีอายุแตกต่างกันสามารถเล่นด้วยกันได้ก็ได้ โดยเด็กอาจจะต้องการการเล่นตามลำพังหรือการเล่นแบบกลุ่มก็ได้ ควรพิจารณาถึงความต้องการหรือความสนใจของเด็กเป็นหลัก บทบาทของครู/พี่เลี้ยงในโครงการ “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” มีดังนี้

Family	Free	Fun
ส่งเสริมพ่อแม่เล่นกับลูกทุกวัน	สนับสนุนเด็กเล่นได้ทุกที่ ทุกเวลา	เด็กต้องสนุก เกิดทักษะการเรียนรู้

➤ ตอบคำถาม ๓ ข้อ แต่ละกลุ่มเขียนคำตอบในกระดาษ ตามความเข้าใจของกลุ่ม สรุปเป็นความเห็นกลุ่ม วิทยากรสรุปช่วงท้าย

๑. เราคิดว่า โมเดลการเล่นเปลี่ยนโลก เพื่ออะไร (พัฒนาการสมวัย IQ EQ EF ดี สูงสมส่วนภายใน ๓ ปี)

๒. องค์ประกอบการเล่นเปลี่ยนโลก มีอะไรบ้าง (Family Free Fun ความร่วมมือกันใน ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ บ้าน/ครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย/หน่วยบริการสาธารณสุข และชุมชน)

๓. กระบวนการ Play Worker อยู่ในช่วงเวลาไหนบ้าง (ก่อนเล่น ขณะเล่น หลังเล่น)

ภาคผนวก

ตัวอย่าง
การเล่นในครอบครัว ตาม concept 3F เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก
Family Free Fun

แนวคิด เด็กเป็นศูนย์กลางการเล่นและการมีส่วนร่วมระหว่างเด็กกับพ่อแม่/ผู้ปกครอง

๑. กิจกรรม : ชวนทำมุมเล่นมหาสนุก

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนาน มีอิสระในการเล่น
๒. เพื่อส่งเสริมจินตนาการ
๓. เพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๔. เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว

วิธีการเล่น

๑. ออกแบบมุมเล่นด้วยกันกับลูก ชวนลูกออกแบบมุมเล่นตามความต้องการของลูก ใช้คำถามปลายเปิด ชวนคิด เช่น เราจะทำมุมเล่นอะไรดี รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร ต้องใช้อะไรบ้าง ในการสร้าง ถ้าเราไม่มีอุปกรณ์จะใช้อะไรแทนดี ชวนกันหาอุปกรณ์ในบ้าน ของที่ไม่ใช้แล้ว มุ้ง หมอน เก้าอี้ โต๊ะ เชือก มากองรวมกัน
๒. สร้างมุมเล่นตามทีออกแบบที่ดีที่สุดที่สุดในแบบของลูก โดยผู้ปกครองเป็นคนช่วยให้สมบูรณ์
๓. เล่นในมุมโดยเอาของที่เด็กชอบเข้าไปอยู่ในมุมเล่นแล้วเล่นกับเด็กสักพัก บางคนอาจใส่คำถาม เริ่มต้นสร้างเรื่องราวให้เด็กจินตนาการต่อยอด
๔. ทำ ๒ - ๓ ครั้ง เมื่อเด็กเริ่มเล่นด้วยตนเองได้ ผู้ปกครองออกมาทำหน้าที่สังเกตการณ์
๕. หาอุปกรณ์อื่นๆมาวางให้เด็กเล่น

บทบาทในกระบวนการเล่น

ส่งเสริมสนับสนุนการเล่น จัดหาอุปกรณ์เพื่อเพิ่มทักษะรายบุคคล มอบหมายทำงานหรือกิจกรรม

๒. กิจกรรม : เล่นบทบาทสมมติ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนาน มีอิสระในการเล่น
๒. เพื่อส่งเสริมจินตนาการ
๓. เพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๔. เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว

วิธีการเล่น

๑. ครอบครัวจัดอุปกรณ์ เตรียมชุดหรือสิ่งของเหลือใช้ให้มีสิ่งของที่หลากหลาย
๒. รับรู้ถึงเหตุการณ์และความรู้สึกของทุกคนในขณะที่ลูกกำลังเล่น เช่น กิจกรรมการแสดง บทบาทสมมติเป็นกระต่ายกับเต่าวิ่งแข่งกัน
๓. ใช้คำถามเพื่อให้เด็กหาทางออกด้วยตนเอง เช่น จะทำอย่างไรดี เพิ่มบทบาทสมมติอื่นๆ หรือจำนวนคนเล่น

บทบาทในกระบวนการเล่น

๑. คุณพ่อ คุณแม่ เล่นบทบาทสมมติกับลูก ใช้จิตวิทยาเชิงบวก เช่น หากลูกมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงในขณะที่เล่น ในฐานะคุณพ่อคุณแม่ให้ร่วมเล่นกับลูก โดยใช้บทบาทสมมติเป็นตัวละครที่ใช้พฤติกรรมนั้น และแสดงผลลัพธ์ให้เห็น

๒. จะต้องให้การสนับสนุนเชิงบวกแก่เด็กให้ทำได้เอง ได้รับความภาคภูมิใจต่อตนเอง เช่น เด็กเล่นบทบาทสมมติได้เองโดยคุณพ่อ คุณแม่ วางอุปกรณ์ไว้และเข้าไปเล่นด้วย

๓. กิจกรรม : วาดภาพระบายสี

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการเรียนรู้
๒. เพื่อฝึกฝนทักษะการเขียน การวาด พัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก
๓. เพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๔. เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว

วิธีการเล่น

๑. เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ในการวาดภาพและระบายสี
๒. พ่อแม่และเด็กร่วมกันวาดภาพตามจินตนาการ และอิสระ
๓. เปลี่ยนวัสดุในการวาดให้มีความหลากหลาย เช่น เปลี่ยนรูปแบบกระดาษ สี/สีน้ำ สีฝุ่น สีน้ำมัน ผู้ปกครองอาจสร้างความตื่นเต้นให้ลูกด้วยการเปลี่ยนจากกระดาษธรรมดาเป็นวัสดุอื่นอย่างกระดาษไม้ กระดาษ ผ้า กำแพง หรือกระดาษแผ่นใหญ่ เพื่อให้เด็กได้จินตนาการแปลกใหม่ สร้างสรรค์ และค้นพบตัวเอง

บทบาทในกระบวนการเล่น

๑. พ่อกับแม่เล่นไปพร้อมลูก
๒. เป็นผู้เติมเต็มการเรียนรู้
๓. สร้างความเชื่อมั่นให้เด็กได้ค้นพบศักยภาพของตัวเอง

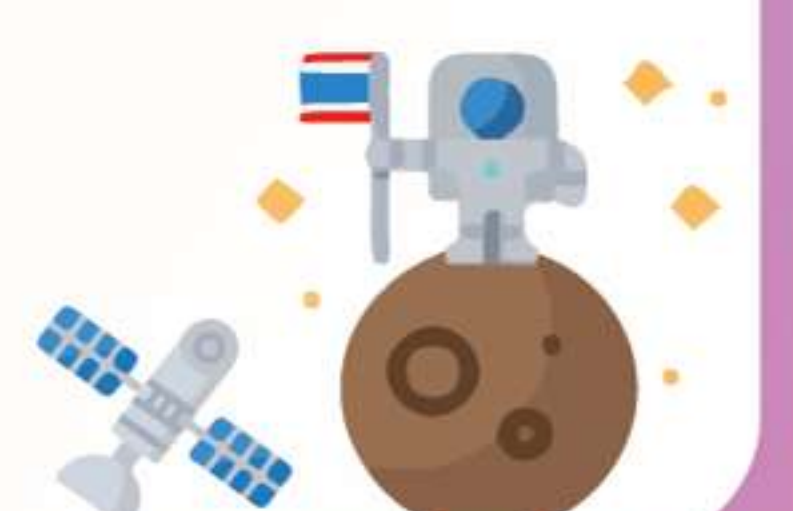
๔. กิจกรรม : แต่งนิทาน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้เกิดจินตนาการ
๒. เพื่อให้พ่อ แม่ เล่นสนุกไปกับลูก
๓. เพื่อกระตุ้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๔. เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว

วิธีการเล่น

๑. พ่อแม่เล่านิทานให้ลูกฟัง
๒. เมื่อเล่านิทานไปช่วงหนึ่งให้เด็กเลือกเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้
๓. ให้เด็กเล่านิทานตอนจบของเรื่อง เช่น คุณพ่อคุณแม่เล่านิทาน และให้ลูกคิดตอนจบของนิทานด้วยตัวเอง สำหรับเด็กเล็ก คุณพ่อคุณแม่ให้ตัวเลือกตอนจบของนิทานสองถึงสามข้อ

ให้ลูกเลือก และสำหรับเด็กโตที่มีคลังคำศัพท์มาก คุณพ่อคุณแม่อาจให้แก่นของเนื้อเรื่องหรือใจความสำคัญของเรื่อง และให้ลูกเรียบเรียงเรื่องราวเป็นนิทานในรูปแบบของตัวเอง

บทบาทในกระบวนการเล่น

๑. คุณพ่อ คุณแม่ เริ่มการสื่อสาร ลูกเป็นผู้ใช้ทักษะการสื่อสารผ่านการเลือกเล่านิทานและแต่งนิทาน
๒. คุณพ่อ คุณแม่ สะท้อนกลับการสื่อสารผ่านการให้เหตุผลและผล ให้เด็กได้รู้ตัวเองโดยไม่ชี้นำ
๓. คุณพ่อ คุณแม่ ฝึกทักษะการพูด การฟัง การเป็นผู้นำและผู้ตาม

๕. กิจกรรม : เล่นทำขนม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้เกิดจินตนาการ
๒. เพื่อให้พ่อ แม่ เล่นสนุกไปกับลูก
๓. เพื่อกระตุ้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๔. เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว
๕. เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง

วิธีการเล่น

๑. เตรียมอุปกรณ์สำหรับทำบัวลอย สีผสมจากแครอท สีม่วงจากดอกอัญชัน สีเขียวคั้นน้ำใบเตย
๒. เตรียมน้ำร้อน น้ำกะทิ ไข่ น้ำตาล เด็กเป็นคนคั้น ผู้ปกครองแนะนำวิธีผสมสีกับแป้ง
๓. เด็กปั้นบัวลอย หรือช่วยในขั้นตอนอื่นๆ สามารถใส่ไอเดียลงไปได้
๔. ล้างเก็บอุปกรณ์

บทบาทในกระบวนการเล่น

๑. สนับสนุนการเรียนรู้ตามความสามารถจากประสบการณ์ตรง และจากการสำรวจ สังเกต สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว
๒. เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อำนวยความสะดวก สถานที่ สร้างบรรยากาศ อารมณ์ร่วม ทำให้เด็กได้เรียนจากประสบการณ์โดยตรงจากการทำกิจกรรม
๓. เป็นที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ ให้พัฒนาตนเองไปในระดับที่สูงขึ้น

ตัวอย่างการเล่น “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก”

เมื่อเด็กได้เล่น โลกภายในของเด็กจะเปลี่ยน เกิดความสุข จินตนาการเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างไร้ขอบเขต ก้าวข้ามพรมแดนความแตกต่าง ก่อเกิดความรักเอื้อเฟื้อแบ่งปัน รู้สึกมั่นคง และออกแบบสังคมเล็กๆที่เป็นความสุขด้วยตัวเอง เป็นพื้นฐานสู่การสร้างโลกที่เป็นสุขในอนาคต “ เล่นเปลี่ยนโลก ”

“ การเล่นทำให้เด็กพัฒนาวิธีการกำกับตัวเองได้อย่างสมบูรณ์ ” (Vygotsky)

“การเล่นพัฒนาพฤติกรรมที่เอื้อทางสังคม จริยธรรม และบรรทัดฐานทางสังคม” (Usha Goswami)

การเล่น คือ ความสุขและสิทธิของเด็ก

การเล่น คือ พื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตของเด็ก

และ การเล่นจึงเป็น “ ชีวิตของเด็ก ”

- การเล่นเกิดจากความต้องการภายในของเด็ก หรือแรงขับจากภายในตัวเด็ก โดยธรรมชาติเด็กทุกคนจึงต้องการการเล่น และเล่นอย่างอิสระ (Free Play)
- การเล่นเป็นการปลดปล่อย ผ่อนคลาย หลุดออกจากสภาวะเดิม ค้นพบสภาวะใหม่ มีความสุข มีคุณค่าบำบัดเด็กได้
- การเล่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข เป็นโอกาสพาเด็กโลดแล่นรู้จักกับโลกที่แท้จริง เรียนรู้ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมนุษย์ เรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ ค้นพบและเห็นศักยภาพในตัวเอง และทำซ้ำจะนำไปสู่การส่งเสริมพัฒนาการตามวัย และเกิดทักษะชีวิต

เล่นส่งเสริมพัฒนาการ

- พัฒนาการด้านร่างกาย : พัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก ประสาทสัมผัสทุกส่วน
- พัฒนาการทางด้านอารมณ์ : ควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ เข้าใจเห็นคุณค่าตนเองและผู้อื่น ฝึกสมาธิ มั่นใจ แรงบันดาลใจ ฉลาดทางอารมณ์ (EQ)
- พัฒนาการสังคม : อยู่ร่วมกับคนอื่น การเคารพกติกา ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ
- พัฒนาการทางด้านสติปัญญา : การแก้ไขปัญหา เข้าใจเหตุและผล ฝึกภาษา
- พัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ : การจินตนาการ คิดเชื่อมโยง ต่อยอดสิ่งใหม่ พัฒนาความสามารถจัดการทรัพยากรในอนาคต

Loose parts

การเล่นกับชิ้นส่วนที่หลากหลาย หรือ Loose Parts เป็นการเล่นปลายเปิด เด็กสามารถจินตนาการเชื่อมโยงอย่างไร้ขอบเขตในแบบเฉพาะเด็กเอง ค้นพบสิ่งใหม่ เกิดประสบการณ์ใหม่ ที่มีความเฉพาะของแต่ละคนอย่างอิสระ ทำให้เด็กค้นพบตัวเอง เห็นคุณค่าของสิ่งรอบตัว

ตัวอย่างของ Loose parts : น้ำ ทราย ดิน กิ่งไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ใบตอง ท่อนไม้ ขอนไม้ ผลไม้ เมล็ดพันธุ์ ก้อนหิน ยางรถยนต์ ห่วงยาง ถ้วยชามภาชนะต่างๆ อุปกรณ์ชุดดิน สายยาง ท่อแอร์ ผ้าสีสันขนาดต่างๆ บล็อกไม้ ผ้าพลาสติก กล่องลังกระดาษ กล่องพลาสติกใส่ผลไม้ ถุงพลาสติก แกนทิชชู วัสดุรีไซเคิลต่างๆ อุปกรณ์ชิ้นส่วนศิลปะต่างๆ เช่น กระจุม ลูกปัด ลวด โฟม ลังไข่ กระดาษ หลอด สก๊อตไบรท์ แปรงสีฟัน ไม้ไอติม ฯลฯ

ตัวอย่างมุมการเล่นกับ Loose parts

มุมทราย : พัฒนาการกล้ามเนื้อมัดเล็ก เช่น มือ เท้า กล้ามเนื้อมัดใหญ่ ส่งเสริมจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ รู้จักการแก้ปัญหา พัฒนาการทางด้านอารมณ์เข้าใจตนเอง มีสมาธิ บำบัดเยียวยาเด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว สมาธิสั้นได้ เกิดความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)

ภาพจากมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

มุมแฟนซี : ส่งเสริมจินตนาการ และบทบาทสมมติ สื่อความคิดออกมาผ่านการเล่น พัฒนาการด้านอารมณ์ พัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง และส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม กล้าแสดงออก ฝึกผ่านการเล่นบทบาทสมมติ เชิงสัญลักษณ์เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน

ภาพจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเกาะสะบ้า อ.เทพา จ.สงขลา

มุมโยแวมงมุม : ออกแบบเกมต่างๆเล่นกับเชือก พัฒนาการทางด้านร่างกายได้ออกกำลังกาย เล่นเกมสร้างสรรค์ พัฒนาทางด้านความคิดแก้ไขปัญหา ส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ในการชักโยแวมงมุม พัฒนาการทางด้านอารมณ์ปลดปล่อย เกิดภาวะผู้นำ การเอื้อเฟื้อแบ่งปัน

ภาพจากเครือข่ายมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

มูมธรรมชาติ : เด็กรู้สึกสงบผ่อนคลาย ใจเย็น มีสมาธิ บำบัด จินตนาการสร้างสรรค์ เห็นคุณค่า ทรัพยากรธรรมชาติ เรียนรู้ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ค้นพบตัวเอง รู้สึกมั่นคง สามารถจัดรวมกัน กับมูมทรายน้ำได้

ภาพจากมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

มูมศิลปะ : สามารถทำได้บนหลายพื้นผิว เช่น กระดาษ ก้าแพง กระดาษ กะลามะพร้าว หิน ผ้า หน้าตา ฯลฯ ออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายนอกจากการวาด ส่งเสริมทักษะพัฒนาการทางด้านร่างกาย กล้ามเนื้อมือและตาให้สอดคล้องประสานกัน พัฒนาการทางด้านอารมณ์ศิลปะทุกแขนงทำให้เกิดสมาธิ บำบัดจิตใจ บำบัดพฤติกรรมก้าวร้าว บำบัดสมาธิสั้น ฝึกความคิดจินตนาการสร้างสรรค์ ค้นพบศักยภาพของตนเอง

ภาพจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเกาะสะบ้า อ.เทพา จ.สงขลา และศูนย์ดวงแข มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

มูมน้ำ : เด็กได้เล่นน้ำจะสัมผัสความเย็น ผ่อนคลาย วารีบำบัด ทำให้เกิดความผ่อนคลาย ปลอดภัย ใจเย็น สามารถบำบัดเด็กที่มีสมาธิสั้นได้ ฝึกทักษะการเคลื่อนไหวการทรงตัว เสริมสร้างความมั่นใจให้กับเด็กเล็ก

ภาพจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเกาะสะบ้า อ.เทพา จ.สงขลา และศูนย์ดวงแข มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

มุกกล่อง : เศษวัสดุเหลือใช้ต่างๆ เช่น ขวด กล่อง กล่องกระดาษทุกขนาด นำมาให้เด็กเล่นประดิษฐ์ตามจินตนาการ เล่นอิสระ เด็กได้ฝึกคิดจินตนาการสร้างสรรค์ผลงานตามความต้องการ สร้างนิสัยให้เห็นคุณค่าของสิ่งของรอบตัว พัฒนาการด้านอารมณ์ ปลดปล่อย เข้าใจตนเอง เกิดความสุข มีสมาธิ ฝึกการแก้ไขปัญหา สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจ มีความรับผิดชอบ และค้นพบศักยภาพของตนเอง

ภาพจากเครือข่ายมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

มุมนิทาศาสตร์ แป้งมายากล : พัฒนากล้ามเนื้อมือ แป้งเล่นแทนดินเหนียวได้ การสัมผัสแข็ง นุ่ม ลื่น สีสพัฒนาเรื่องสติปัญญา สารแขวนลอยวิทยาศาสตร์ ที่เกิดจากโพลีเมอร์ธรรมชาติที่เรียงตัวกันเป็นสายยาวต่อกับน้ำ สามารถเปลี่ยนสถานะได้เป็นทั้งของแข็งและของเหลว จากประสบการณ์ของมูลนิธิใช้บำบัดเด็กสมาธิสั้นร่วมกับทรายได้ (สลับกันไป) สร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่

ภาพจากมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

เกมผ้าร่วมชูชีพ : พัฒนาเด็กได้ทุกวัย ส่งเสริมพัฒนาการรอบด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ ที่สำคัญพัฒนาทางด้านสังคมเนื่องจากต้องเล่นกันเป็นกลุ่ม ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมในการออกแบบเกมและร่วมเล่น

ภาพจากมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

ตัวอย่างแบบบันทึกกิจกรรม เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก

วันที่.....เดือน.....พ.ศ..... เวลา.....น. , จำนวนเด็ก ทั้งหมด.....คน
จำนวนเด็กผู้ชาย.....คน ช่วงอายุเด็ก.....ปี ถึง.....ปี, จำนวนเด็กผู้หญิง.....คน ช่วงอายุเด็ก.....ปี ถึง.....ปี

ภาพรวมการเล่นของเด็ก (เด็กเล่นอะไรบ้างที่คิดเอง, มีมุมอะไรบ้างที่จัดเตรียม)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

บรรยากาศในการเล่นเป็นอย่างไร สิ่งไหนบ้างที่เด็กให้ความสนใจมาก

.....
.....
.....
.....
.....
.....

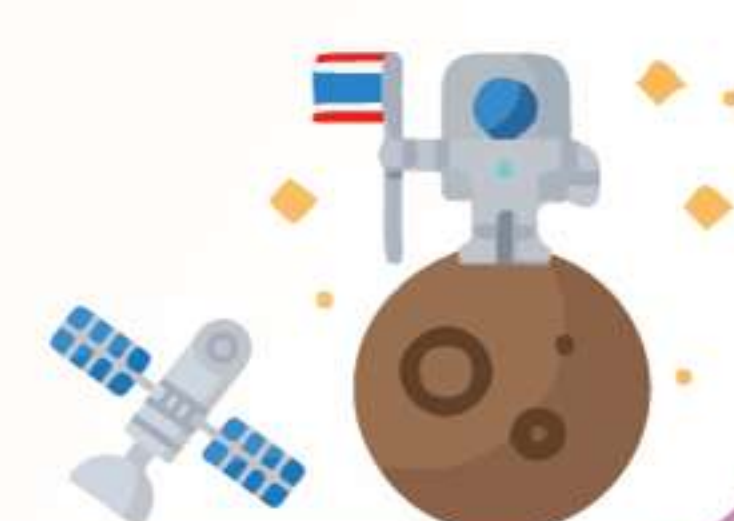
จุดเด่นการเล่นของเด็ก (ที่สร้างสรรค์ มีน้ำใจ เป็นตัวอย่างที่ดี)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ข้อสังเกต ที่ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษ (พฤติกรรมที่เป็นตัวอย่างไม่ดี เล่นที่รุนแรง, เล่นไม่เหมาะสม)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ผู้บันทึก.....

กรอบการอบรมกระบวนการพัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก (Play worker)
Training of trainer for child caregiver (ครูพี่เลี้ยง/ ผู้ปกครอง)

จำนวนชั่วโมง : บรรยาย ๓ ชั่วโมง และ ปฏิบัติการ ๑๒ ชั่วโมง

ผู้รับผิดชอบ : สถาบันพัฒนาอเนกามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.) และสถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.) เครือข่ายเล่นเปลี่ยนโลก

วัตถุประสงค์ : เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาทักษะ การสร้างรูปแบบและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับผู้อำนวยความสะดวก (play worker) “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก”

กลุ่มเป้าหมาย : ผู้อำนวยความสะดวก (play worker) ใน ๒ องค์กรประกอบ สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย และบ้าน/ครอบครัว

เป้าหมายการดำเนินงาน : เด็กไทยพัฒนาการสมวัย IQ EQ EF ดี สูงสมส่วนภายใน ๓ ปี (๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)

ตัวชี้วัด : ความสำเร็จของการเป็นต้นแบบ “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” เกิดจากความร่วมมือกันใน ๓ องค์กรประกอบ ได้แก่ บ้าน/ครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย/หน่วยบริการสาธารณสุข และชุมชน

เนื้อหา : กระบวนการพัฒนาทักษะ “ผู้อำนวยความสะดวก (play worker)” มีทั้งหมด ๑๒ เรื่อง ดังนี้

๑. แลกเปลี่ยนทัศนคติเรื่องการเล่นของเด็ก
๒. เรียนรู้ธรรมชาติและความต้องการของเด็ก
๓. การเล่นอิสระ
๔. การเล่นคืออะไร กิจกรรมคืออะไร
๕. ความสำคัญและประโยชน์ของการเล่น
๖. เข้าใจโมเดลเล่นเปลี่ยนโลก
๗. เล่นตามช่วงวัย
๘. คุณค่าของการเล่น
๙. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก
๑๐. คุณสมบัติ และบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก
๑๑. พัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก
๑๒. การประเมินความเสี่ยงในการเล่นของเด็ก

โดยแบ่งออกเป็น 8 กิจกรรม ดังนี้

๑. กิจกรรม สถานีความคิด
๒. กิจกรรม เรียนรู้ธรรมชาติและความต้องการของเด็ก
๓. กิจกรรม ความสำคัญและประโยชน์ของการเล่น
๔. กิจกรรม เล่นตามช่วงวัย
๕. กิจกรรม การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก
๖. กิจกรรม คุณสมบัติ และบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก
๗. กิจกรรม พัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก
๘. กิจกรรม โมเดลเล่นเปลี่ยนโลก

โดยแต่ละเรื่องและแต่ละกิจกรรม มีวัตถุประสงค์แต่ละกิจกรรมแตกต่างกันออกไปตามแต่ละกระบวนการ ทักษะที่ต้องการพัฒนา

แผนการอบรมกระบวนการพัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก (Play worker)
Training of trainer for child caregiver (ครูพี่เลี้ยง/ ผู้ปกครอง)

วันที่	ช่วงเวลา	เนื้อหาการอบรม	รูปแบบการเรียนรู้	ผู้สอน
๑	เช้า	<ul style="list-style-type: none"> - ลงทะเบียนและชี้แจงวัตถุประสงค์ ๑. เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก Model <ul style="list-style-type: none"> ๑.๑ แนวคิดการขับเคลื่อน “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก Model” ๑.๒ บทบาทของผู้อำนวยความสะดวก ๑.๓ กระบวนการพัฒนาทักษะทักษะ “ผู้อำนวยความสะดวก (play worker)” ประกอบด้วย <ul style="list-style-type: none"> - แลกเปลี่ยนสถานการณ์และ ทศนคติเกี่ยวกับการเล่น : กิจกรรม สถานีความคิด - เรียนรู้ธรรมชาติและความต้องการ ของเด็ก : กิจกรรม เรียนรู้ธรรมชาติ และความต้องการของเด็ก 	บรรยายและฝึกปฏิบัติ	
	บ่าย	<ul style="list-style-type: none"> ๒. การเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการตามวัย <ul style="list-style-type: none"> ๒.๑ กระบวนการพัฒนาทักษะทักษะ “ผู้อำนวยความสะดวก (play worker)” <ul style="list-style-type: none"> - การเล่นอิสระ - การเล่นคืออะไร กิจกรรมคืออะไร - ความสำคัญและประโยชน์ ของการเล่น กิจกรรม : ความสำคัญและ ประโยชน์ของการเล่น กิจกรรม : เล่นตามช่วงวัย กิจกรรม : คุณค่าของการเล่น 	บรรยายและฝึกปฏิบัติ	
๒	เช้า	<ul style="list-style-type: none"> ๓. กระบวนการพัฒนาทักษะทักษะ “ผู้อำนวยความสะดวก (play worker)” <ul style="list-style-type: none"> - การเล่นกับชิ้นส่วนหลากหลาย เคลื่อนย้ายได้ (Loose part) - การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อ การพัฒนาเด็ก - กิจกรรมออกแบบพื้นที่เล่น - ตัวอย่างการเล่น “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” 	บรรยายและฝึกปฏิบัติ	
	บ่าย	<ul style="list-style-type: none"> ๔. กระบวนการพัฒนาทักษะทักษะ “ผู้อำนวยความสะดวก (play worker)” <ul style="list-style-type: none"> - คุณสมบัติ และบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก (play worker) - พัฒนาทักษะผู้อำนวยความสะดวก (play worker) - การประเมินความเสี่ยงในการเล่นของเด็ก 	บรรยายและฝึกปฏิบัติ	

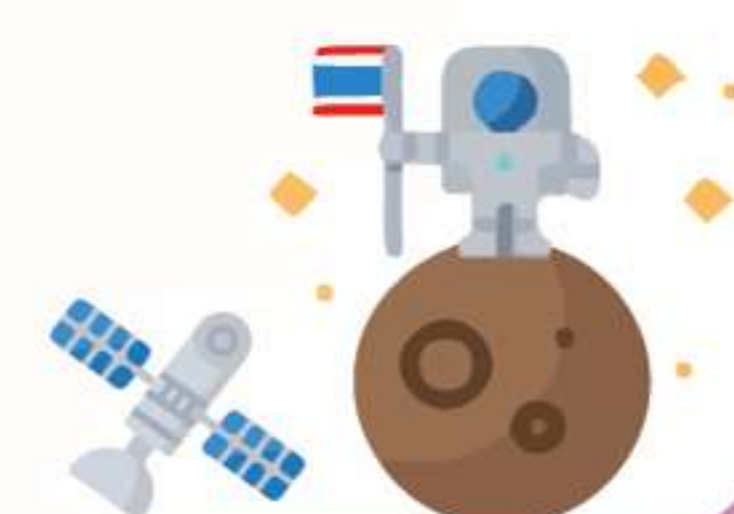
วันที่	ช่วงเวลา	เนื้อหาการอบรม	รูปแบบการเรียนรู้	ผู้สอน
๓	เช้า	๕. กระบวนการพัฒนาทักษะทักษะ “ผู้อำนวยการเล่น (play worker)” - กิจกรรมโมเดลเล่นเปลี่ยนโลก - ทดลองการเป็น ผู้อำนวยการเล่น (play worker) การจัดการเล่นสำหรับเด็ก (อาจมีเด็กมาทดลองด้วย) - สรุปและประเมินผลการจัดอบรม	บรรยายและฝึกปฏิบัติ	

เอกสารอ้างอิง

๑. โครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา มุลินิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.) เล่นเพื่อชีวิตของเด็กภาค ๒ คู่มือแนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมในการเล่นเพื่อพัฒนาเด็ก สำหรับเด็กทุกคน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. มุลินิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.), ๒๕๕๐
๒. เครือข่ายการเล่น. ๒๕๖๓. งานสัมมนาการขับเคลื่อนส่งเสริมการเล่นอิสระในประเทศไทย จ.นครราชสีมา งานเทศกาลเดินยิมเปંગบาน ตอนเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก ๑๘ - ๑๙ มกราคม ๒๕๖๓.
๓. จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และ ปัทมาวดี เล่ห์มงคล. การเล่นของเด็กในครอบครัวไทย : ลักษณะและปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัย. (๒๕๕๘), หน้า ๘-๒๖
๔. ณิชากร ศรีเพชรดี. ๒๕๖๒. พลังแห่งวัยเยาว์ : ขอผู้ใหญ่ ‘อย่าเข้าไปยุ่ง’ เด็กเล็กควรเล่นอิสระมากกว่าฝึกฝน. เข้าถึงได้จาก : URL : <https://thepotential.org/๒๐๑๙/๐๖/๒๘/power-of-youth-book>. (วันที่ค้นเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๓)
๕. ณิชากร ศรีเพชรดี. ๒๕๖๓. การเรียนรู้ที่บ้าน กำลังมา : กำกับตัวเองให้มาก ใช้ความสงสัยใคร่รู้และความสุขจากการเล่นนำทาง. เข้าถึงได้จาก : URL : <https://thepotential.org/๒๐๒๐/๐๔/๐๒>. (วันที่ค้นเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๓)
๖. ทิพย์พิมล เกียรติวาทีรัตนะ. ๒๕๖๒. PLAY THERAPY ให้การเล่นช่วยบำบัด เพราะเด็กถูกสั่งสอนมามากพอแล้ว. เข้าถึงได้จาก : URL : <https://thepotential.org/๒๐๑๙/๐๘/๐๒/play-th>. (วันที่ค้นเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๓)
๗. มุลินิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก. ๒๕๖๓. สรุปรายงานกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการ Play worker เล่นเพื่อชีวิตเด็ก.
๘. ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย และสมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย. คู่มือสำหรับพ่อแม่ เพื่อเผยแพร่การดูแลและพัฒนาเด็ก ตอน วัยเด็กเล็ก ๐-๓ ปี. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: URL: <http://www.thaipediatrics.org/Media/media-๒๐๑๗๑๐๑๐๑๒๓๐๕๒.pdf> (วันที่ค้นข้อมูล ๒๘ เมษายน ๒๕๖๓)
๙. วรภัทร ภูเจริญ. ๒๕๕๙. การให้ความรักก่อนให้ความรู้. เข้าถึงได้จาก :URL: <https://www.seed.com> (วันที่ค้น เมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๓)
๑๐. วีระศักดิ์ ชลไชยะ, บรรณาธิการ. ตำราพัฒนาการและพฤติกรรมเด็กเล่ม ๓ การดูแลสุขภาพเด็กดี. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ปิยอนด์ เอ็นเทอร์ไพรซ์ จำกัด, ๒๕๕๖ : ๓๓๕-๓๔๘.
๑๑. สมพงษ์ จิตระดับ. ๒๕๕๔. การสร้างการมีส่วนร่วมโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง. เข้าถึงได้จาก : URL : file:///C:/Users/My%๒๐Documents/Downloads/Documents/๒๐๒๑_๕๑๐๙.pdf. (วันที่ค้นข้อมูล ๗ เมษายน ๒๕๖๓)

๑๒. สุมนธา ป้อมสูงเนิน. ๒๕๖๓. การเล่นคืองานที่เด็กทุกคนต้องได้ทำอย่างสุดความสามารถ. เข้าถึงได้จาก : URL : <https://thepotential.org/๒๐๒๐/๐๑/๑๕/active-play>. (วันที่ค้นข้อมูล ๗ เมษายน ๒๕๖๓)

๑๓. อติศรีสุดา เฟื่องฟู. ของเล่นและการเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการตามวัย Toy and Play for Developmental Promotion. ใน ทิพวรรณ หรรษคุณาชัย, รวิวรรณ รุ่งไพรวลัย, สุรีย์ลักษณ์ สุจริตพงศ์,

๑๔. อาทิตยา เสมอ่วม. ๒๕๕๘. พื้นที่สร้างสรรค์กับการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก กรณีศึกษาชุมชนวัดดวงแข กรุงเทพมหานคร เข้าถึงได้จาก : URL : <http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/๒๐๑๕>. (วันที่ค้นเมื่อ ๓ เมษายน ๒๕๖๓)

๑๕. Theresa Casey. ๒๕๖๓. เล่นเพื่อสร้างโลก ที่เป็นสุข แนวทางจัดสภาพแวดล้อมการเล่นสำหรับเด็ก. พิมพ์ครั้งที่ ๑. มุลินธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.) และ แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.). ๒๕๕๒.

คู่มือผู้อำนวยการเล่น (Play worker) เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก
สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
โทร. 02-590-4579 www.nich.anamai.moph.go.th